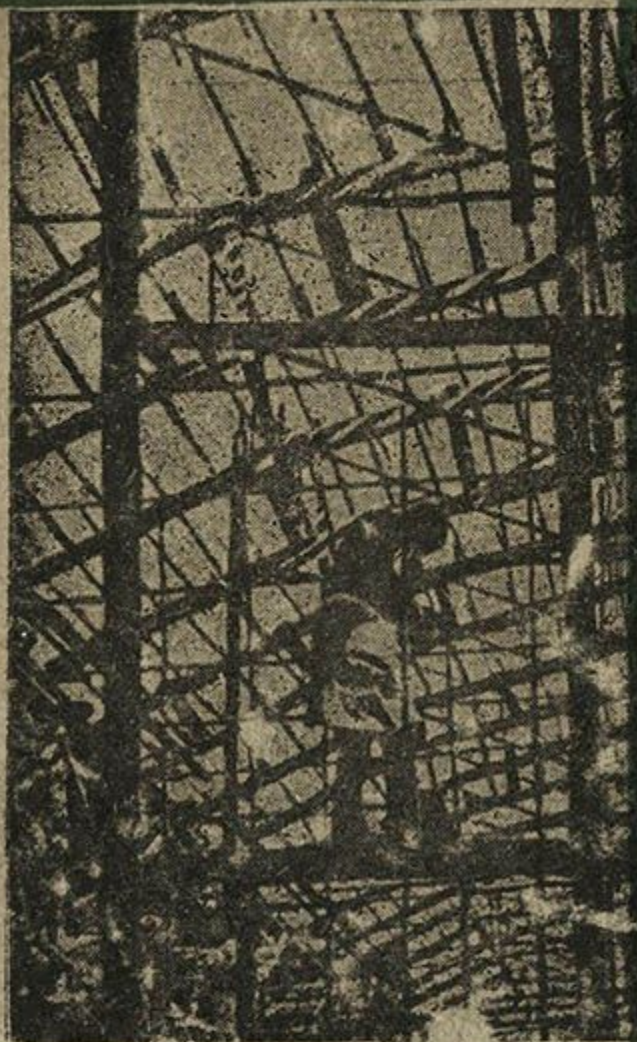

ЛЯСНЫ

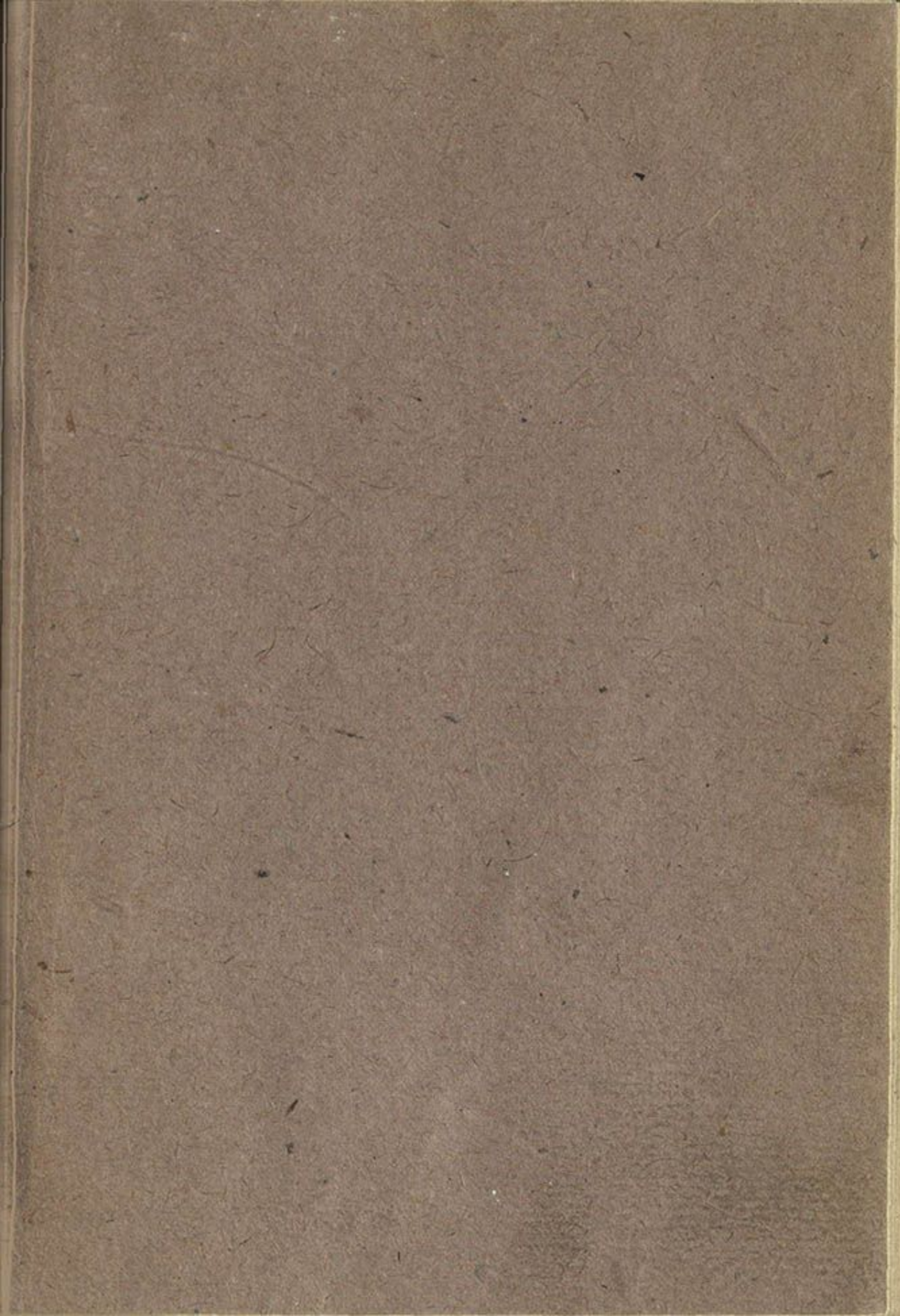
Фз 44001

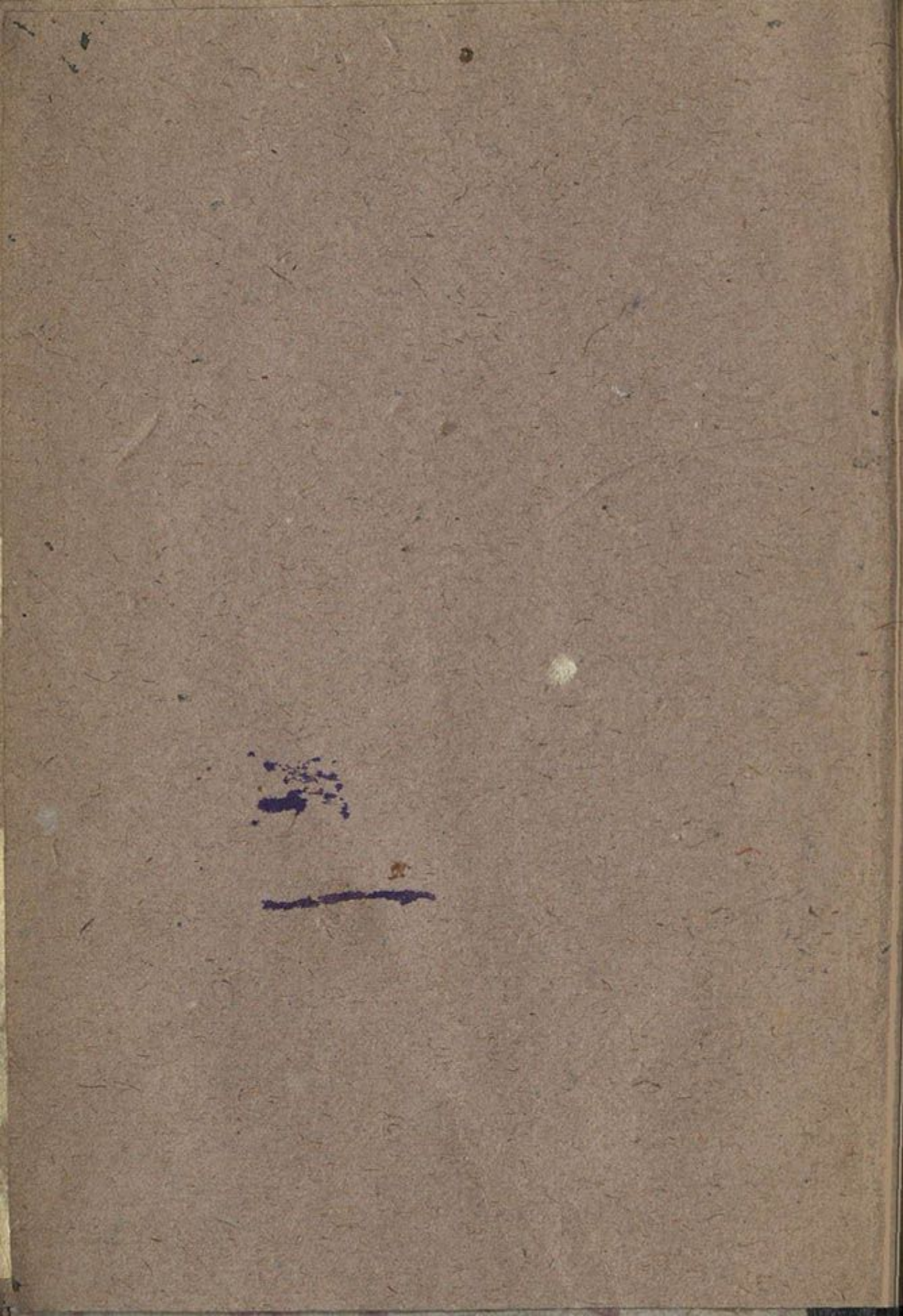

В Я Л І К А Е

Н А Р А Д Ж Э Н Ь Н Е

Ба 44001

АРКАДЗЬ ЛЯСНЫ

Л-98

ВЯЛІКАЕ НАРАДЖЭНЬНЕ

ЭСКІЗЫ

ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БЕЛАРУСІ

ЛіМ

МЕНСК

1932

Ба 44001

Бел. аддзел.
1934 г.

1932

З Ы М Е С Т

	<i>Стар.</i>
I. Шлях пролетарскай перамогі	5
Тры эпохі	—
Там дзе панавалі князі	11
„Маяк соцыялізму“	17
Новы Барысаў	22
„Пролетарская перамога“	24
Гута імя таварыша Домбаля	29
Макаронавая фабрыка „Профінтэрн“ і „Комінтэрн“	34
Гэта немагчыма	39
На фронце культурнае рэволюцыі	41
„Крэпасць“	42
Бой	45
II. Надняпроўе	51
Ворша	—
Магілеўская прэлюдыя	60
Магілеў	67
Вялікая маўклівацьць	73
Зьмяняецца твар зямлі	84
Новыя людзі	88
III. Лясны асілак	106
Машыны і людзі	114
Першы ў Саюзе беладрэўны цэх будаўнічых дэталёў	125

Заказ № 2381. 5.100 экз. (4¹/₈ арк.) Галоўлітбел № 1763.

Друкарня імя Сталіна.

25.04.2009

Край лягэнд,
адвечных песень-казак,
Край поэм—
бальзам жывых крыніц...
Край балот,
тугі азёраў наскіх,
Край цішы
і громаў навальніц...
Край лясоў,
мінулых дзён паўстаньня,
Край нізін,
прастораў далых шыр...
Край палёў...
О, край,
Калі-ж ты станеш
Краем фабрык дымных і машын?

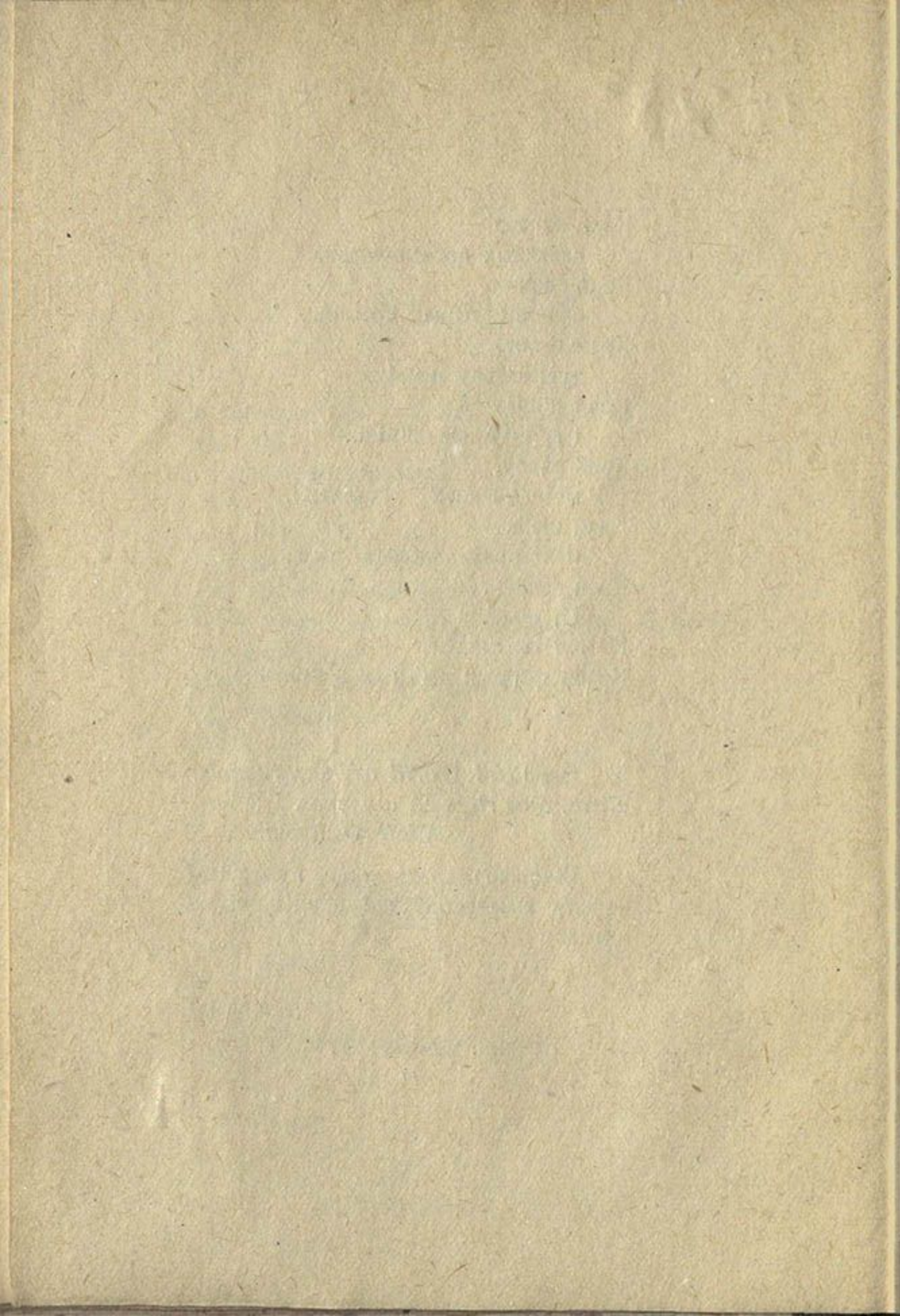
Паўлюк Трус.

*Beautiful World of new, superder
Birth, that rises to my eyes.*

Walt Whitman.

(Вялікае нараджэньне прыгожага
новага сьвету паўстае прад маімі ва-
чыма.

Уот Уітман).

1. ШЛЯХ ПРОЛЕТАРСКОЙ ПЕРАМОГІ

Хуткі цягнік імчыцца на ўсход, насустрач маёваму яснаму раньню. Сярод камароўскага лесу мільгаюць у вакне апошнія менскія будынкi—павільёны сельска-гаспадарчае выстаўкі.

Зялёная жыта і сьветлая рунь чарадуюцца з лясамі і яшчэ незасеянай шэрай зямлёй.

Шырокае колгаснае поле чарадуецца з вузкімі палоскамі адзіночак, параненымі дзедаўскімі межамі.

Балота перарэзана канаўкамі і пырскае чорнымі кавалкамі торфу.

Хутка маляўнічы краявід Меншчыны мяняецца на аднастайны Барысаўскі сасоньнік і пяшчаную зямлю. Праз гадзіну з невялікім гакам я ўжо на месцы свайго падарожжа—у Барысаве.

ТРЫ ЭПОХІ

Рамізьнік павольна вязе мяне са станцыі ў горад. Да «цэнтру» пяць кілёметраў. Мы едзем шырокім і доўгім Проспэктам Рэволюцыі. Ён ідзе амаль што да самага гораду праз увесь Новы Барысаў. Спачатку ля станцыі тыповая вуліца павятовага гораду. Да-

лей каменныя гарадзкія будынкi чаргуюцца з маленькімі дамамі, схаванымі ў зеляніне бэзу, жоўтых акацый і дрэў. Паміж імі агароджанья оазісы высокага сасоньніку, пясчаныя пустэчы.

Але што гэта? Раптам нібы ў нейкай казцы, прад вачыма вырасла вялічэзная белая галава трохпавярховага будынку, яшчэ спавітага рыштаваньнямі. Пытаюся, што тут будзе, і чую ў адказ.—Гэта дом для рабочых.

Рамізьнік аказаўся добрым гiдам і патрыётам. Пасьля майго першага запытаньня ён бязупынна дырыжыраваў у паветры пугай і расказваў пра новыя будынкi.

— Вось гэта таксама дамы для рабочых. Тут цэлы пасёлак. Гэтыя двухпавярховыя будынкi—жылкоопэрацыя. Рабочыя кватэры. Там белы вялікі дом—новая школа. А за ім новы клюб хiмікаў. Тут будуецца цэлы новы горад.

Нас абганялі перапоўненыя пасажырамі аўтобусы. Гарбатыя жоўтаю гарою скрынак грузавікі і ламавікі. Паветра рэзалі гудкі заводаў.

Я забыўся, што тут усяго крыху больш гадзіны ад Менску і адчуваў сябе так, як адчуваеш дзе-небудзь у ваколіцах вялікага прамысловага гораду.

І гэтак скрозь да «Прыстані»—маляўнічай зялёнай вуліцы паўз бераг Бярозы.

Пераяжджаем мост—і мы ў старадаўнім «слаўным горадзе» Барысаве, заснаваным, як кажа гісторыя, полацкім князем Барысам Усяславічам у 1102 годзе.

Гэты «слаўны горад» цяпер уяўляе сабою горад

раённага маштабу, сапраўды, вуліцы яго за выключэннем адной-двух цэнтральных, больш нагадваюць мястэчка.

У мінулым «уездный город Борисов» ён нельга сказаць, каб вельмі ветліва сустракаў прыезджага падарожніка. Толькі пераедзеш Бярозу, як цябе «вітае вастрог». Здаецца адзіны ва ўсім «горадзе» трохпавярховы будынак, ён да таго-ж стаіць да вуліцы ня тварам, а як кажуць ўкраінцы «зовсім навпаки», вышчарыўшыся на падарожніка сярдзітымі закратаванымі вокнамі, якія змрочнымі плямамі ўтыкалі белае цела муроў.

Цяпер ужо і зусім блізка да цэнтру. Цэнтр гэта рынак—вялікі і брудны пляц. На ім у зялёным квадраце старых дрэў—царква. Вакол—аднастайнага цёмна-цяглянага колеру будынкi ў адзін і часам два паверхі. Пошта, РВК, Гарсавет, Апчадкаса, крамы ЦРК, сталоўка і іншыя новыя раённыя ўстановы.

Прайдзеце адзін-два кварталы ад цэнтру і тамака ўжо каменныя будынкi—рэдкаія госьці. Там старыя і новыя мяшчанскія дамы сярэдніх памераў пераходзяць у шэрую пыльную вуліцу, далей зусім малечкія сялянскія хаткі з азяродамі і бруднымі панадворкамі.

І ня дзівіцеся калі на вуліцы ў цэнтры горада вы напаткаеце мілую гогалёўскую ідылію, калі гаспадыня, адчыніўшы фортку і высунуўшыся напалову на вуліцу, пашчотным голасам кліча на полудзень шчаслівую сямейку пярэстых дзюдзячак.

Ня дзівіцеся, калі вы ўбачыце, як перад самым носам аўтобуса філэзофскі павольнай хадсй пераступае вуліцу рабая сьвіньня, ня дзівіцеся, калі вы ўбачыце соннага міліцыянера, які нямаведама нашто носячы на плячох стрэльбу; пройдзеца ўраньні па вуліцы, пасядзіць, пагамоніць з людзьмі, палашчыць стрэчнага сабаку і пойдзе далей да таго маруднай хадю, што здаецца нібы ён кульгае. Ня дзівіцеся, калі вы сустрэнеце на вуліцы сялянскага хлапца ў лапцёх і страшэнна падраных і пералатаных галіфэ і ён з блакітным сумам у вачох запытаецца ў вас:

«Дзе біржа працы?»

Але прадпыемны местачковы дзялец перайме яго па дарозе і ўгаворыць за якога-небудзь рубля ісьці да яго цэлы дзень рэзаць дровы.

Ня дзівіцеся, калі не знайшоўшы ў гасьцініцы нумара і начуючы ў доме Селяніна, за адну ноч некаторыя жывыя істоты растатуіруюць вас ня горш за тых аўстралійскіх спэцаў, а ў 1-й гадзіне ночы дваццаты наэлежнік, займаючы апошнюю койку, разбудзіць вас наступнай гаворкай:

— Усё-ж такі выбачайце, грамадзянка, але тут у вас прасьцірадла ня чыстае.

— І чаго вы ад мяне хочаце, я яго толькі пазаўчора заслала, а дзе мы за дваццаць пяць капеек набяромся чыстых?

І калі ён захоча спрачацца далей, «грамадзянка» аўторытэтна яго супакоіць.

— Дзядзька! я сплю яшчэ на гразьнейшым,—

пасья чаго, ён уадыхаючы і нешта мармычачы, пачне распранацца.

Ня дзівіцеся, калі вы яшчэ ўбачыце і цэлы шэраг падобных зьяў.

Дух і побыт павятовага провінцыяльнага гораду яшчэ толькі разьбіт і пераможан. Ён яшчэ ня зьнішчан зусім, але-ж за адно дзесяцігодзьдзе гэтага і нельга зрабіць. І тут няма чаго баяцца. Ён не ажыве ніколі, бо з ім вядзецца жорсткая барацьба, у якой узяты курс на канчатковае яго выкарчоўваньне.

І ці ведаеш ты, дарагі чытач, якія ўжо слаўныя перамогі мы маем на сёньнешні дзень на фронце гэтае барацьбы? Ці ведаеш ты, што за дзесяць год ад вызваленьня Беларусі лік школ у Барысаве павялічыўся больш як у два разы (ня кажучы ўжо пра іх новы характар, лік і соцыяльны склад вучняў). У ліку гэтых школ ёсьць пэдагогічны тэхнікум, профшколы, 4 рабочых курсаў дзеля падрыхтоўкі ў ВНУ і тэхнікумы, Рабфак, увосень будзе адчынены індустрыяльны тэхнікум. Ці ведаеш ты, што ў даўнейшым вастрозе цяпер Рэфоматорыум НКУС, у якім недарослыя злачынцы атрымоўваюць працоўнае правыхаваньне і вучацца рамёслам. Ён арганізаваны нядаўна, праца ў ім яшчэ ня зусім добра наладжана, але ня глядзячы на гэта, за першы год свае працы ён здолеў зьвярнуць Савецкай краіне дзесяць бяспрытульных і перадаць іх на заводы Барысаву і Менску. Далей, у гэтым самым раённым горадзе ёсьць гурток краянаўцаў, які налічвае 77 сяброў, і апублікаваў ужо каля 10 досьледаў аб горадзе і ра-

ёне. Апрача таго, ён зараз рыхтуе да друку і выпуск зборніку «Барысаўшчына» і організоўвае краязнаўчы музей. Нарэшце ёсьць сьветлая, прасторная і чыстая сталоўка, ня горш за Менскія, у якой смачныя абеды і нават вешалка, дзе за захаваньне вопраткі адказвае адміністрацыя, і цэлы шэраг іншых дасягненьняў, якія тут нельга пералічыць і апісаць.

Каб зразумець вялікія памеры гэтых дасягненьняў, трэба ўспамянуць у якім выглядзе дастаўся горад Савецкай Беларусі дзесяць год таму назад.

Усё было ў ім зруйнавана, спалена, разбурана. Вось дзьве гістарычныя цытаты з летапісі ўспамінаў пра тыя дні.

«За 27 і 28 мая белапалякамі было спалена і зруйнавана каля 2/3 дамоў г. Барысава».

«Жахі сьмерці, пагібель бацькоў, братоў, сёстраў і матак і нячуваныя пакуты, голад, нэндзу, галечу і руіны—вось што пакінула пасля сябе барысаўцам 9-месячная белапольская окупацыя».

(Газэта «Зьвязда» за 27-V-30 г. № 122 «10 год назад. Разгром Барысава белапалякамі»).

І зусім праў быў той мясцовы краязнаўца настаўнік пэдаггікума, які казаў мне:

— Дасягненьняў, ведаеце, за гэтыя дзесяць год ёсьць шмат. Тут дасягненьні на кожным кроку. Аб іх тут можна напісаць цэлую кнігу.

Я ў гэтым нарысе магу расказаць толькі пра самае галоўнае. Яшчэ я не сказаў нічога пра адно з самых важных дасягненьняў соцыялістычнага будаўніцтва ў Барысаве—гэта пра арганізаваны ў гэ-

тым годзе прыгародны колгас «Маяк соцыялізму». Аб ім я скажу пасья, а пакуль пойдзем у Стары Барысаў і паглядзімо, што цяпер дзеецца.

ТАМ, ДЗЕ ПАНАВАЛІ КНЯЗІ

— Вось вы ідзіце проста гэтай вуліцай, а там за горадам пяройдзеце праз нашу «Сахару», паўз яўрэйскія могілкі і тады проста сьцежкаю на цянькі праз сасоньнік—казаў мне старшыня раённага гуртка краязнаўцаў, т. Нікіфаровіч, расказваючы дарогу ў Стары Барысаў.

Горад адразу зьмяніўся на звычайнае мястэчка, а апошняе ў сваю чаргу хутка перайшло ў сяло. Толькі коміны невялічкіх старых заводзікаў, агорнутыя чорнымі пасамі дыму, парушалі гэтую патрыярхальную ідылію.

Праз колькі хвілін пасья гарадзкае сьпякоты гарачага дню на мяне павеяла вільготным і сьвежым ветрам з Бярозы. І разам з ім з глыбокай канавы, берагам якой я ўздымаўся на пяшчанае ўзгор'е, пайшоў няпрыемны пах смуроду і пылу. У гэтую канаву, мабыць, звозяць мусар з усяго гораду.

У полі над зялёным жытам і сьветлаю руньню ярыны бясклопатна і весела шчабяталі жаўранкі. Мае ногі задорліва змагаліся з страшэннымі чырвонажоўтымі пяскамі барысаўскай «Сахары», у якіх з кожным крокам безнадзейна танулі і камашы.

Горад з мернымі рытмамі заводаў і стукам сякер на будоўлях застаўся ззаду. Толькі коміны дальніх

заводаў Новага-Барысава ўздымаліся сярод лесу па небасхіле, адзначаючы межы зямлі, заваёванай і перайначанай чалавекам.

А калі ён зусім зьнік з вачэй за «Сахарай», мне ў цішыні маладога сасоньніку здалося, нібы я пераступіў парог некалькіх мінулых стагодзьдзяў.

Паўз бераг Бярозы прыліп да зямлі шэраг маленькіх сялянскіх хатак. Па дарозе лёгкай трускою пляцца конік. На возе сьвец з бараною і мехам. На рацэ тут і там паселі рыбаловы з вудамі. Яны прымасьціліся, і на платох, і ў чаўнох, і проста не беразе. Нібы іхнія далёкія продкі на зары разьвіцьця чалавечай культуры, яны сядзяць тут за сваёй маруднай працай, цэлымі гадзінамі чакаючы здабычы.

За хаткамі рум. Тут цэлыя горы белых, яшчэ сьвежых і смольных сасновых бяровеньняў. На грэблі каля руму ізноў глыбокі сыпучы шэры нясок. Дарога цяжкая і коні вельмі часта супыняюцца. Іх падганяюць сяляне асіплымі ад крыху галасамі, але конь праз некалькі крокаў прыстае ізноў і нарэшце прыходзіцца аблягчыць яму воз, скінуўшы якую пару бяровеньняў. І яны цягам валяюцца на грэблі, як помнікі нашай тэхнічнай адсталасьці. Але пасля новых фабрык і пабудоў гораду ўвесь гэты малюнак успрымаецца толькі як здань аджыўшай старасьветчыны, якая яшчэ па інэрцыі назаліе вачам. За грэбляй па шапы, як вельнік новай эпохі, гулка бяжыць аўтобус, абганяючы сялянскія вазы.

Перайшоўшы шапу, сьцежка ізноў ідзе ўгору. На вяршыні ўзгорку расьліннасьць мяняецца. Замест

сасоньніка—рознастайны ліставы лес. На дарозе прысады. На полі відаць, як блішчаць на сонцы адчыненыя шыбы парнікоў. Гэта і ёсьць Стары Барысаў. Надзвычайна маляўнічая мясыціна з прыгожым старым паркам. Па ўзгорках ўсюды раскіданы невялічкія каменныя будынкi ружовага і белага колеру. Калісь тут быў маёнтак князя Радзівіла. Ад яго застаўся цяпер толькі адзін драўляны «напаляонаўскі» дом, у якім у часе адступленьня французаў спыняўся на 2 дні Напалеон. Пасьля паўстаньня 63 год маёнтак дастаўся вялікаму князю Мікалаю Мікалаевічу, які адразу праявіў свой гаспадарчы талент ў тым, што спаліў усе будынкi, за выключэньнем аднаго «наполеонаўскага» дому, пакінутага, як гістарычную рэліквію, і пасадзіўшы ўпраўляюшчага, прыяжджаў сюды раз у некалькі год на паляваньне.

Пасьля вызваленьня Беларусі ад беларускаў, яшчэ ў студзені 1921 г. ў Старым Барысаве была заснавана сельска-гаспадарчая школа. Праз год яна была рэарганізавана ў сельска-гаспадарчы тэхнікум—і ў адноўленых пасьля вайны будынках, што засталіся сьведкамі сярэднявяковай фэўдальнай эпохі, пачалося новае жыцьцё.

З таго часу тэхнікум даў не адну сотню савецкіх аграномаў. Зусім па новаму пайшла гаспадарка. На палёх загулі трактары. Замест ранейшай дапатопнай экстэнсыўнай сыстэмы паляводзтва пайшлі новыя мэтоды гаспадараньня. Пайшло наступленьне на балота. У 1925 годзе з 42 гектароў непраходнага ба-

лота былі зроблены сенажаці. Была організавана малочная фэрма, у якой налічваецца зараз 320 галоў жывёлы. На адным з узгоркаў у лесе бялеюць новыя драўляныя будынкi. Там організоўваецца свiнагадоўчая фэрма. Тэхнікум мае жывёлагадоўчы ўхіл. У ім два аддзяленьні: 1) буйнай рагатай жывёлагадоўлі і 2) свiнагадоўлі і бэконізацыі.

Зараз тэхнікум рэарганізуецца і пашыраецца. З наступнага навучальнага году ў ім будзе больш за 500 студэнтаў. Зараз працуюць курсы для падрыхтоўкі ў тэхнікум батракоў і кольгасьнікаў. 500 спецыялістых— аграномаў будуць рыхтавацца там, дзе раней жыў адзін сіяцельны ўпраўляюшчы князь Мяшчэрынаў з кучкай iншых чаляднікаў, куды раней раз у некалькі год наяджалі пазабавіцца паляваньнем «аўгусьцейшыя» царскія дзядзькі.

І ня верыцца, што ад тэй сярэднявяковай фэўдальнай эпохі нас аддзяляе ўсяго трынаццаць год. Так далёка мы адышлі ад яе зараз.

І цяпер, ходзячы па зямлі гэтага старога княжакага маёнтку, аглядаючы тыя вялікія зьмены, што зроблены ў ім творчай рукою працоўных, я ніяк ня мог уявіць сабе тых бязглуздых і дзікіх iнтарэсаў, якімі жылі гэтыя аджыўшыя людзі. Сапраўды ў прасторным каменным будынку зоотэхнічнай лябараторыі, дзе паказваючы мне шэраг колекцый, дырэктар не бяз гордасьці дадаў:

— Вось гэта ўсё зроблена нашымі студэнтамі,—я ня мог ўявіць сабе... панскай стайні...

— А вось ў гэтым будынку, дзе цяпер таксама лябараторыі і інтэрнат, жылі... два мядзьевазі...

Гэта таксама гучэла зьмярцьвелым рэчам мінулых стагодзьдзяў і я ніяк ня мог уявіць сабе ў старым парку, ажыўшым увечары вясёлымі галасамі студэнтаў і мэлёдыямі гармоніка і балалаек, п'яны панскі разгул і дзікія крыкі чаляднікаў, прыехаўшых з паляваньня.

Затое надоўга застануцца ў памяці поўныя жыцьцярадаснасьці і энэргіі творы новых насельнікаў Старога Барысава, на долю якіх выпала вялікая праца і вялікая задача—соцыялістычнай рэканструкцыі нашай сельскай гаспадаркі. І доўга не забыць, якою гордасьцю бліскалі вочы т. Дворкіна, студэнта, прымацаванага да падшэфнага Стахаўскага колгасу, калі ён раскажаў мне як студэнты сваёй дружнай працай, консультацыяй, трактарамі, васкрэсьнікамі дапамагалі колгасу замацавацца.

— Вось зараз яны працуюць там на пасяўной кампаніі і ўжо заўтра канчаюць сяўбу.

Я вышаў з Старога Барысава позна ўвечары, калі сонца патанула дзесьці далёка за зялёнымі паплавамі Бярозы. Старыя хвоі ў бары стаялі ў глыбокай задуме і толькі моўчкі туліліся адна да адной сваімі верхавінамі. Цяжка згадаць, аб чым яны гэтак задумаліся. Ці яны дзівяцца дасягненьням новага жыцьця, ці журацца ў трывозе за свой далейшы лёс. Самотныя зоркі выглядаюць з-за іх верхавін, і плачуць срабрыстымі сьлёзамі. Яны плачуць з зай-

вдрасьці, таму што поэты цяпер пакінулі іх аляваць. Ём шкода даўнейшых вячэрніх ідылій. Ём шкода таго, што цяпер

Дзе ў люстра вод глядзеліся зарніцы
І ў змрок над рэчкай плакаў салавей,
Там будуць фабрыкі сталёвым рытмам
Расстрэліваць ідылію палей.

(Т. Кляшторны)

Прад маімі стомленымі нагамі ізноў пяскі Барысаўскай «Саахры». Унізе ў лагчыне, у цьмяным засьціле вячэрняга туману, прарэзаным рэдкімі агнямі, дрэмле ціхі мяшчанскі Барысаў. А па-за ём ля самага небасхілу яскрава блішчыць цэлы пас электрычных зорак зямлі. Яны трымцяць, жывуць, пераліваюцца, тамоняць і войстрым клінам уражаюцца ў змрочнае сутоньне надыходзячага вечару.

Я мінаю яўрэйскія могількі.

Тры эпохі праходзяць у мяне прад вачыма.

Там, за сасоньнікам Стары Барысаў, славіты легендамі фэўдалізму і амалоджаны творчым геніем пролетарыяту.

Тут пад нагамі горад Барысаў, які зусім нядаўна вылез з балота павятовай провінцыі «россійскай імперыі» і яшчэ канчаткова ня змыў яго сьлядоў.

І там на небасхіле, дзе электрычныя зоры, Нсвы Барысаў. Там ужо зусім новая эпоха. Эпоха «Пролетарскай перамогі» і соцыялістычнага будаўніцтва.

— «Будучыня Барысава там» — зусім справядліва сказаў мне т. Нікіфаровіч.

Але—

і ў старым горадзе скрозь цьмяны туман індывідуальных саматужніцкіх гаспадарак і старога провінцыяльнага быту прарэзваецца прамень, які кліча ў будучыню і які носіць прыгожую гучную назву.

„МАЯК СОЦЫЯЛІЗМУ“

Раньне.

Я ляжу на ложку ў гасьцініцы і перачытваю ў «Нашым краі» артыкулы мясцовых краязнаўцаў пра горад, барысаўскія заводы і раён.

Да рэчы сказаць, гасьцініца пабудавана нейкім дзіўным чынам. Вакно майго пакою ўпіраецца ў процілеглую сьцяну, адлегласць да якой ня больш 2—3 мэтраў. У выніку—у пакоі ніколі ня бывае сьвятла і чыстага паветра.

Але я з захапленьнем чытаю «Наш край».

Пасьля яго застаецца яшчэ адна старая кніжка. «Город Борисов. Наружное описание с 24 видами.. і г. д. Вильно 1910 г.».

У кніжцы прыведзены вельмі доўгія цытаты з дзеньніку сучасніка французскай вайны Івана Іванавіча Сухецкага, які насіў у свой час громкі тытул «доктора философии и профессора русского языка Борисовского уездного училища». Запіскі напісаны да таго «высокім штылем», што чытаючы іх шельга ўстрымаць ад рогату. Але на вядзімае дзіва, канчаючы кніжку даводзіцца пераканацца ў тым, што стыль 1910 году вельмі не далёка адшоў ад стылю 1812 г.

BA 44001

Кніжка канчаецца «цудоўнай» цытатай, але да таго характэрнай, што яе варта прывесці.

«Благодаря тому, што Борисов окружен со всех сторон лесами, воздух его чист и прозрачен. Песчаная подпочва делает его кроме того сухим и препятствует распространению миазмов. Если тем не менее бывают болезни, то они обязаны своим происхождением, главным образом, употреблению в сыром виде речной воды и *невозможным гигиеническим условиям*, в которых живет некоторая часть населения. (Подкрэслена мною А. Л.) В общем климат Борисова можно считать здоровым, местоположение красивым, а потому естественно ожидать, что Борисов может развиваться как дачный уголок для г. Минска».

Я прывёў гэтую цытату, галоўным чынам, таму што зараз буду расказаць аб тых перспэктывах, якія адчыняюцца пры соцыялістычным будаўніцтве для гэтай «часткі насельніцтва» (якраз непараўнана большай часткі), якая да рэвалюцыі была прымушана жыць «в невозможных условиях» і ня толькі гігіенічных, але ў эканамічных і соцыяльных.

Нядзеля. Рынак хвалюецца стракатым натоўпам. Людзкі гоман мяшаецца з прарэзьлівымі зыкамі розных жывёл. Тут шамаціць шалялявымі губамі аджыўшая свой век, адзіная ў старыя часы форма змычкі гораду з вёскай.

Праз лябірынт аглабель, конскіх хвастоў і пагаспадарску намазанных дзэгцам калёс я прабіраюся ў

белы будынак Райколгассаюзу, дзе мяне вабіць не-
вялічкі пакой з шылдай.

БАРЫСАЎСКАЯ СЕЛЬСКА-ГАСПАДАРЧАЯ АРЦЕЛЬ
„МАЯК СОЦЫЯЛІЗМУ“

У пакоі бясконца наведвальнікаў. Тут жыцьцё,
як кажуць поэты, і бурліць і дынаміць. Людзі пры-
ходзяць сюды за самымі рознастайнымі справамі.

Малады колгасьнік з батракоў у глыбокай задуме
нахіліўся над сталом старшыні. Яго данімае ква-
тэрны крызіс. Няма як перабраць сюды сям'ю і ў
яго зьявіўся распачлівы настрой уцякаць з кол-
гасу.

І побач з ім стары селянін, маршчыністы твар
якога нібы апраўлен у рамку срабрыстай падстры-
жанай барады. Ён нейкім баязьліва-ціхім голасам
заяўляе старшыні аб сваім жаданьні ўступіць
у колгас.

У адной колгасьніцы выйшла нейкае непаразу-
меньне пры раздачы малака і яна прыйшла скар-
дзіцца на загадчыка малочнага пункту. Яе губы
нэрвова дрыжаць і яна закрывае іх хусткай. У пра-
рэзьлівым устурбованым голасе ўжо зараней чутны
блізкія сьлёзы.

І трэба бачыць з якою ўважлівасьцю і цярплі-
васьцю кіраўнікі колгасу колектыўна дабіраюцца да
кожнай драбніцы і тут-жа абмяркоўваюць, як па-
збавіцца гэтых прыкрых драбніц.

А людзі ўсё ідуць і ідуць.

Ідуць за запытаннямі, ідуць па справах, а некаторыя, нарэшце, проста заходзяць закурыць.

І, адрываючыся на некалькі хвілін, старшыня і колгасьнікі знаёмяць мяне з кароткай яшчэ гісторыяй колгасу, мовай лічбаў і фактаў абрысоўваюць свае першыя крокі і вялікія пляны. І колькі ня-зломнай энэргіі, колькі сілы колектыўнай волі трымціць у гэтых, здаецца, звычайных і простых лічбах пратаколу, у гэтым шматку газэтнай паперы з дагаворам аб соцыялістычным спаборніцтве, у гэтых нямногіх словах.

Колгас арганізаваўся 10 лютага гэтага году. Ён аб'яднае 162 сяброў. У пераважнай большасьці гэта гарадзкая бедната і вясковыя батракі. Ёсьць 16 рабочых і служачых, 24 сераднякі з якіх толькі адзін лічыцца заможным.

Вядома, на першых парах сустракаюцца і цяжкасьці.

Няма дзе разьмясьціць батракоў, адчуваецца недахоп рабочай і цягавай сілы.

Пакуль што быў усяго адзін трактар. Цяпер атрымалі другі. Ён будзе працаваць на мэліарацыйных работах, дзе колгасьнікі вядуць наступ на балота.

У далейшым прыбудзе яшчэ 4 па закупленых трактарных абавязацельствах. Каб набыць іх, колгасьнікі ахвяроўвалі хто што мог—аблігацыі дзяржа-пазык, кароў і іншую маемасьць. Куплен таксама грузавік, які зараз знаходзіцца ў дарозе.

У гэтым годзе будзе засаджана 50 гектараў саду. Зараз колгас мае толькі 2 гектары.

Будзе меліаравана 30 гект. балота. Будзе пабудаваны скотны двор на 600 галоў, стайня на 100 коняў і сьвінарнік на 200 галоў.

Нядаўна мы заключылі з Глівенскім колгасам «Шлях Леніна» дагавор аб соцыялістычным саборніцтве.

І асноўны пункт дагавору—скончыць сяўбу да 1 чэрвеня мы ўжо выканалі.

Каб выканаць яго, заместа 7 гадзін працу канчалі ў 9. Стара-Барысаўскі тэхнікум дапамагаў нам трактарам. Мы таксама дапамагалі Глівенскаму колгасу цягавай сілай. 11 мая зрабілі васкрэсьнік. 36 плугоў выйшлі ў поле і ўзьнялі 25 гект. яру.

Так дружнаю воляй перамагаючы цяжкасьці закладаецца моцны падмурак буйнай соцыялістычнай гаспадаркі.

І беспарадкавы гоман і гам стракатага бруднага рынку гучэў рэзкім і дзікім дысонансам. Так гучэў-бы оркестр першабытных драўляных барабанаў на сымфонічным канцэрту.

Але дарма. Я сеў на аўтобус ехаць у Новы-Барысаў. І гэты рынкавы гул слабеў, адлятаў у далячынь і зьнікаў у унісон маім думкам. А яны былі ахоплены радасьцю таго, што ланцугі прымітыўнай і анархічнай індывідуальнай гаспадаркі, якія цягам вякоў і аж дагэтуль яшчэ скоўваюць жыцьцё селяніна, рвуцца і дажываюць апошнія дні, што там на

старасавецкай плошчы барысаўскага рынку, у белым будынку Райколгассаюзу.

новыя людзі

новымі тэмамі

будуюць «Маяк соцыялізму».

— У нас яшчэ толькі пачатак. Яшчэ толькі першыя крокі. Прыяжджайце да нас праз паўгода і мы пакажам тады свае першыя дасягненні,—казалі мне на разьвітаньне колгасьнікі.

А я з захапленьнем жадаў ім посьпеху ў працы.

НОВЫ БАРЫСАЎ

Новы Барысаў у параўнаньні з Старым яшчэ зусім малады горад. Ён зьявіўся на сьвет у васьмідзесятых гадох мінулага стагодзьдзя, пасля таго, як праклалі чыгунку.

Тады, дзякуючы выгаднасьці шляхоў зносін—скрыжаваньне чыгункі і Бярозы—тут пачалі зьяўляцца заводы і фабрыкі—панурыя цягляныя мурны крывава-чырвонага колеру з задымленымі комінамі і маленькімі змрочнымі вастрожнымі вокнамі. Да рэволюцыі ён лічыўся прыгарадам і, напэўна, меў мізэрны выгляд неданоска рахітычнага беларускага капіталізму.

Тут засталіся яшчэ цэлыя вуліцы маленькіх мяшчанскіх домікаў з прытульным ценем бэзу і жоўтых акацыў, але цяпер яны глядзяць зьбянтэжана і сарамліва, бо дзе ім раўняцца з каменнымі волатамі

або стройнымі шэрагамі драўляных, але вялікіх у большасці двухпавярховых дамоў новых вуліц рабочага пасёлку, што выраслі тут за дзесяць год соцыялістычнага будаўніцтва.

Тут расьце новы індустрыяльны горад і ён увесь хвалюецца ліхаманкавым трымценьнем будаўніцтва.

Будуецца новая прамысловая электрастанцыя, будуецца новыя заводы, школы, клубы, новыя вялікія сталічнага тыпу дамы для рабочых. І ня верыцца, што ўсяго дзесяць год таму назад тут было ўсё разбурана, зруйнавана, спалена.

— Будучыня Барысава там—глыбока ўрэзаліся мне ў памяць гэтыя словы настаўніка-краязнаўцы. Але вялікі іх сэнс можна адчуць толькі тады, калі ўбачыш сваімі вачыма, як нараджаецца гэтая Будучыня, калі станеш твар да твару з яе жывым подыхам, калі пройдзеш ува ўсе патаемныя куткі яе волатоўнага электрычнага сэрца і падслухаеш як моцна б'ецца яно, даючы рух, і жыцьцё вялікаму целу савецкай індустрыі.

Некалькі дзён я з раньня да вечара слухаў магучыя рытмы гэтай чароўнай, казачнай Будучыні. Я ўспрымаў іх, як найцікавейшую лекцыю вялікага і выдатнага вучонага. Але прызнаюся, што ніводная лекцыя ніколі не рабіла на мяне такога вялікага ўражаньня, як гэтыя некалькі дзён, за якія я толькі ў агульных рысах, толькі коратка мог азнаёміцца з тым размахам будаўніцтва, які прынесла Барысаву.

Такую-ж назву носіць фабрыка запалак. Яна, як прыгожая задорная маладзіца, адважна і горда ўздывае высокія муры і коміны сваёй электрастанцыі побач са старой, згорбленай і зморшчанай «Бярэзінай». Будаўніцтва яе пачалося ў сезон 27 году. Пушчана ў ход 1 сьнежня мінулага году. Разам з электрастанцыяй пабудова яе каштавала савецкай дзяржаве каля 4 мільёнаў. Цяпер гэта гордасьць і хараство ўсяго Барысава. Мала таго, тут сэрца яго будучыні, яго адноўленага індустрыяльнага цела.

Конструкцыя гэтага валатоўнага арганізму яшчэ ня скончана. Пакуль, што працуе толькі адна турбіна, якая дае 1000 кілёват. У хуткім часе пачне працаваць другая таксама на тысячу і ў наступным годзе трэцяя ўжо на 3000 кілёват. Цяпер яна ляжыць спаўітая пакрываюцца, як парадзіха, чакаючы вялікага акту нараджэньня.

Тэхнік станцыі правёў мяне па ўсіх наверхах і паказаў мне самыя патаемныя куточки гэтай складанай і, здавалася, жывой істоты.

Па стромкіх і вузенькіх жалезных драбінках, трымаючыся за гарачыя парэнчы, ён вадзіў мяне між катлоў высокага ціску, паміж хітрага спляцення сталёвых нэрваў і мускулаў, па сьветлай залі машынага аддзяленьня, дзе лёгка калышуцца стрэлкі вольтмэтраў, пільна слухаючы электрычны пульс, дзе трапечуцца і напрагаюцца сталёвыя мускулы дызэляў, каб ажывіць і прывесці ў рух гіганцкае цела машын і конвэйераў.

І крок за крокам станцыя «Пролетарскай перамогі» выціскае з Барысаўскіх фабрык старасьвецкія паравыя катлы з іх пякучай гарачынёю. Дзякуючы ёй пераведзены на электраэнэргію на 80 проц. гута імя Домбала, папяровая фабрыка «Профітэрн» і інш.

Па драцяных артэрыях яё нячутна пабяжыць электрычная кроў да новых фабрык, якія зараз будуцца, і ажывіць сьветлыя залі цэхаў вясёлым бражджаньнем электраматораў.

І наведваючы гэтыя фабрыкі, мне давялося шмат разоў пачуць словы: «Пролетарская перамога».

Яна як маці, ажывіць іх і будзе карміць іх электраэнэргіяй. І кожны раз гэтыя словы вымаўляліся з такой урачыстай пашанай і любоўю, з якой гавораць толькі аб дарагім і бліжнім чалавеку.

* * *

Новая фабрыка запалак «Пролетарская Перамога» ў параўнаньні з дарэволюцыйнай «Чырвонай Бярэзінай» выглядае палацам. З надворнага выгляду—гэта прыгожы будынак сьветла-цьмянага і сьветла-жоўтага колеру з вялікімі вокнамі і зялёным дахам. У сярэдзіне яе сьцены нагадваюць вялікія сьветлыя залі. Вокны займаюць большую палову плошчы сьцен. Правільней кажучы, самыя сьцены зроблены з вокнаў, апраўленых у каменныя асадкі. Усюды прасторна і сьветла. Дышыцца лёгка. Ня душыць гарачыня і едкі пах кісьлін. Гэта дасягаецца

добрай вентыляцыяй і дастатковай кубатурай пам'яшканья. Столі няма зусім. Асілкавыя белыя плечы крокваў трымаюць дах проста над корпусам фабрыкі.

Усе процэсы працы механізаваны. Бязупыннымі струменямі плывуць конвэйеры. Яны мочаць запалкі, перадаюць іх у сушыльныя шафы. Адтуль па трубах спецыяльныя вентылятары гоняць запалкі ў суседні цэх. Там увесь час рухаюцца механізаваныя рашоты. Як аграмадныя дзікі, яны ашчаперылі свае выгнутыя сьпіны белаю поўсцю запалак. У часе гэтага руху яны апранаюцца ў серкавыя галоўкі. Чырвоныя зубчыкі конвэйера гоняць запалкі далей і збіраюць у чорныя бляшаныя скрынкі.

А ў гэты момант у каробачным цаху сталёвыя рукі лоўкімі пальцамі складаюць, клеяць, сушаць у вялічэзных шафах і кідаюць на конвэйеры гатовыя каробкі. Бліскучыя шырокія пальцы напаўняюць іх запалкамі.

Рабочыя спакойна стаяць ля станкоў і толькі кіруюць, контралююць, выпраўляюць памылкі машын. Ніякай сумяціцы, ніякай мітусьлівай беганіны.

Старая фабрыка стаіць побач з новай, як жывы прыклад вялізарнага контрасту прамысловасьці дзвюх эпох—капіталізму і соцыялізму. Нізкая столь. Цёмныя цэхі. Драўляныя адасобленыя ручныя станкі. Траскатня. Нэрвовыя сьпешныя рухі рабочых. Тут машына яшчэ пануе над чалавекам. Хаця зараз каробачны цэх таксама і тут

мэханізавалы. Хочацца хутчэй выбрацца з гэтага хаосу гулу, у той час як на новай бясконца лубуешся разьмераным рухам машын, пакорна падначаленых чалавеку.

Я прыйшоў на старую фабрыку ў часе перапынку, калі мяняліся зьмены. У адным з цэхаў аб нечым заўзята спрачалася група хлапцоў. Разам з ім быў стары рабочы. Ён падыйшоў да мяне і зьвярнуўся з такім запытаньнем:

— Ну, каго трэба раней паслаць? Мяне старога, ці маладых? Я трыццаць шэсьць год працую на заводзе і ні разу ня быў у доме адпачынку.

Але заместа мяне, энэргічна махаючы рукамі, яму адказалі хлапцы.

— Ёсьць дырэктывы 15 проц. моладзі ў дом адпачынку і канец.

— Нашаму цэху семнаццаць месцаў, значыцца нам прыходзіцца два.

— Што ты два—шэсьць!

— Ну, гэта ня важна. Мы процанты як-небудзь вылічым. Але гэта павінна быць моладзі.

— А ты што, ні разу ня быў у доме адпачынку?

— Ось у тым-жа і справа.

— Ну, дык вядома і цябе трэба паслаць. Але 15 проц. павінна быць для моладзі.

Рашучыя, сымпатычныя хлапцы.

Тут-жа я спаткаў двух гомельскіх рабочых з фабрыкі «Вэзуві». Яны вылучэнцы. Працуюць у ВСНГ па рацыяналізацыі. Гомельскія таварышы падверглі суровай самакрытыцы самыя дробныя недахопы.

На пераможным шляху новай фабрыкі ёсць яшчэ шэраг цяжкасцяў. Працоўная дысцыпліна яшчэ не стаіць на належнай вышыні. Мала спецыялістаў. На 1000 рабочых усяго 4 тэхнікі. Няма ніводнага інжынера. Рабочыя ўзяты з біржы. Яны ўпяршыню прыйшлі на завод. Сярод іх яшчэ шмат няпісьменных. І зразумела няма тэй загартаванасці, якая ўласціва тым рабочым, што выхаваліся сярод рабочага калектыву на заводзе.

Аднак за красавік прамфінплян выканан на 112 проц. Дзякуючы механізацыі працы 1 рабочы вырабляе за сямігадзінны працоўны дзень 2250 кар. запалак. Да канца пяцігодкі гэтая лічба будзе даведзена да 2500. У той час, як на старой «Чырвонай Бярэзіне» яна не перавышае 1500. За першае паўгодзьдзе сваёй працы фабрыка дала 165000 скрынак экспартных запалак, якія пайшлі ў Амэрыку. Гэта складае каля паловы ўсяе прадукцыі фабрыкі.

Зараз будуюцца склады. Яшчэ трэба пабудаваць спецыяльны будынак для канторы і пад'ездныя шляхі.

На фабрыцы з аднаго боку шырока разгорнута праца ліквідацыі няпісьменнасці, а з другога—працуюць профтэхкурсы, на якіх рабочыя павялічваюць кваліфікацыю і выкоўваюцца кадры пролетарскіх спецыялістаў.

Гэтак ажыццяўляецца лезунг, які сярод іншых баявых лезунгаў і плякатаў на фабрыцы вісіць на відным месцы ў каробачным цаху сярод двух вялі-

чезных, як казаў мне загадчык вытворчасці фабрыкі,—адзіных у Саюзе, сушыльных шафаў.

«Вышэй сьцяг тэхнічнай рэканструкцыі савецкай прамысловасці і незалежнасці СССР ад капіталізму».

ГУТА ІМЯ т. ДОМБАЛЯ

Гарачае маёвае раньне. Скрозь сонечную сьпякоту павявае лёгкі ветрык. Барысаўскі шэры пясок каля гуты ўсеяны шклянымі аскалёпкамі; блакітнымі, белымі, сьветла-зялёнымі.

Цэнтр гуты—круглая ванная печ выглядае нейкім стагалавым драконам. Праз маленькія вокны—разяўленыя зяпы—ён высоўвае пякучыя агністыя языкі і дыхае пякельным подыхам.

Высока ўгары пачарнелы дах. Шырокія дзьверы адчынены з абодвух бакоў. Ня глядзячы на вецер і электрычныя вентылятарты нясьцерпная гарачыня. Кашулі рабочых намоклі потам. Некаторыя хлопцы працуюць у трусох і майках, а іншыя ў сетачках. Сярод іх я пазнаю некаторых артыстых—сяброў драмгуртка. З такой самай лоўкасьцю і спрытам, з якім яны ўчора гралі на сцэне свайго клюбу, яны зараз арудуюць доўгімі трубкамі і выдуваюць экспартныя шклянкі.

Тут-жа побач станкі. Напрагаючы мускулы рабочыя налягаюць на рычагі і выціскаюць на формах 5—7 шклянак у хвіліну. Гэтыя станкі дажываюць

апошнія дні. У хуткім часе яны будуць заменены амерыканскімі аўтаматычнымі станкамі, якія давацьмуць у хвіліну 50 шклянак.

У гуце горача і змрочна. Хлопцы і дзяўчаты, якія ўвесь час бегалі з доўгімі віламі ды носяць на іх у сушыльныя печы доўгія экспартныя шклянкі, яшчэ больш павялічваюць асоцыяцыю нейкага пякельнага малюнку.

Праца цяжкая. Таму працоўны дзень усяго пяць з палавінай гадзіны.

Сакратар фабкому правёў мяне па ўсіх цэхах. Ён паказаў пабудову новага механізаванага састаўнога аддзяленьня, дзе гатуецца шыхта, паказаў новыя абрэзачныя, затопачныя, травільныя, шліфавальныя ды інш. станкі.

Даўней гэтыя процэсы рабіліся рукамі. Цяпер механізаваныя станкі, як жывыя істоты, бязупынна рухаюцца электраэнэргіяй «Пролетарскай Перамогі», і выпускаюць штодзённа тысячы бліскучых экспартных шклянак і сотні скрыняў лямпавага шкла. Першыя, гладка аршліфаваныя і празрыстыя, як крышталі, яскрава гавораць аб нашых дасягненьнях, а другія—у сваіх мутна-цёмных зьлівах нібы хаваюць яшчэ сум па згубленым жыцьці тых рабочых, што пакутвалі і гінулі да рэвалюцыі ў старой пякельнай гуце, і сьлёзы іхніх жонак і матак.

Стары рабочы т. Стахоўскі абяцаў мне, як кончыцца зьмена, раскажаць пра жыцьцё гуты за апошняе дзесяцігодзьдзе.

Бяз чвэрці дванаццаць прагучэў гудок і новыя рабочыя пачалі заступаць месца сваіх спацелых таварышоў.

Бязвусы хлапец у белай як сьнег кашулі, яшчэ ня выспаўшыся мабыць пасьяля доўгага тулянья, некалькі разоў пацягнуўся і жартаўліва крыкнуў свайму сябру:

— Ізноў «страдаць» пойдзем, Васька!

Але ён напэўна, ніяк ня здолеў-бы ўявіць сабе сапраўдную дарэволюцыйную катаргу, калі працавалі ў гэтай сьпякоце па дванаццаць гадзін, а гаспадары настолькі дбалі аб рабочых, што ня было нават... вэнтылятараў.

Пра гэтую катаргу яму мабыць шмат мог-бы расказаць т. Стахоўскі. А мне ён раскажаў героічнае апавяданьне, вартае любога мастацкага твору, як савецкія рабочыя з старога разбуранага, абкрадзенага былым уласьнікам гуты (ён у часе польскай акупацыі вывез усё абсталяваньне) зрабілі завод, на якім зараз працуе 1100 рабочых і які выпускае 2.800 тысяч штук рознай пасудзіны. 10 проц. гэтага ліку экспартуецца ў Турцыю і Эгіпэт. У апошні час атрыман заказ з Нямеччыны на сталовую пасудзіну.

А дзесяць год таму назад, пры акупантах у памяшканьні гуты была стайня, у абрэзачным цэху была пральня і г. д.

Рабочых засталася ўсяго 80 чалавек. Да вайны было каля 400 чал., але большасьць іх пайшла ў Чырвоную армію. І як толькі прагналі акупантаў,

гэта невялічкая кучка іх таварышоў узялася за аднаўленьне заводу.

Рабочым удалося схаваць ад гаспадара некалькі прэсавых формаў. Цяпер яны пачалі сыцягваць свае інструмэнты, жалеза, хто што меў, і распачалі рамонт. У жніўні месяцы 1922 году завод быў пушчан.

Бязумоўна на гэтым героічным шляху было шмат цяжкасцяў.

— Калі-б хто запытаў нас у той час—«што вы робіце?»—дык рабочы павінен быў адказаць:

— «Мы б'ем пасудзіну»—апавядае т. Стахоўскі.—Таксама былі выпадкі крадзежу, як гэта бывала ў той момант усюды.

Барысаўскі павятовы савет народнай гаспадаркі пастанавіў быў разабраць завод і прыслаў 253 падвод. Мабыць ён не спадзяваўся, што з гэтай разбуранай спадчыны былых гаспадароў можна зрабіць што-небудзь людзкае.

— Але мы ня далі. Паехала дэлегацыя ў Маскву і адстаялі. Адразу-ж пасля гэтага мы склікалі актыў і ўзьнялі пытаньне аб пашырэнні заводу.

Колькі творчага запалу, колькі энэргіі і любові да свайго заводу хаваецца ў гэтых нямногіх словах!

І т. Стахоўскі раскажаў мне, як пастунова крок за крокам, упарта перамагаючы цяжкасці зусім нава пераабсталявалі завод і давалі яго да сёгоньнешняга становішча.

Ён падрабязна расказваў, ілюструючы лічбамі, як пачынаючы з таго, што ў 23 годзе разбурылі ста-

рую гаршковую печ, і зрабілі пэрыядычную ванную печ на 700 пуд. (у 25 годзе замянілі на цяперашнюю з загрузкай на 10000 пуд.), з кожным годам расьлі новыя цэхі, зьяўляліся новыя сталкі, павялічваўся лік рабочых, узрастала і паляпшалася прадукцыя.

— Ранейшыя цэхі здаюцца цяпер зусім мініятурнымі. Нельга добра разгарнуць працу.

І пачынаецца будаўніцтва. Яно ня спыняецца і дагэтуль. У 1930-31 годзе будзе затрачана 1 мільён на пабудову новага двухпавярховага шліфавальнага аддзяленьня. Будзе зроблен новы артэзіянскі калодзеж і новая мэханічная кузьня.

Таксама, як і ўсюды пабудована пры заводзе стаюўка. Будуецца вялікі двухпавярховы каменны дом, дзе будзе агульнае памяшканьне для рабочых і душ.

— Адным словам—скончыў т. Стахоўскі—завод на гэты час вырас разоў у 500.

І хаця колькасна гэтая лічба яшчэ зьяўляецца гіпэрболічнай, але толькі такімі лічбамі можна мерць гіганцкія тэмпы разьвіцьця соцыялістычнае гаспадаркі.

Нарэшце ён з гордасьцю паведаміў аб тым, што ўвесь завод абвясціў сябе ўдарным, што соцыялістычнае слаборніцтва ў поўным уздыме, што паляпшаецца якасьць і павялічваецца прадукцыйнасьць працы.

І давёў гэтыя лічбамі. Калі ў 1928-29 г. 1 станок даваў у зьмену за 5¹/₂ гадзін 1600—1800 штук, дык

зараз ён дае 2100—2200. Ёсьць нават выпадак 2400. А ў даваенны час за 10 гадзін даваў 800 штук.

Тав. Стахоўскі не пасьпеў мне ўсяго расказаць, як яго паклікалі на нараду аб рацыяналізацыі.

Ідучы між новых дамоў рабочага пасёлку, я доўга думаў аб тым колькі цікавых гісторый могуць расказаць старыя рабочыя.

А ў нас-жа гэтак мала ёсьць кніжак пра жыцьцё рабочых, пры фабрыкі і прамысловасьць.

Мне здаецца, што Беларускае дзяржаўнае выдавецтва з вялікім посьпехам магло-б скарыстаць іх, прынамсі, для бібліотэкі школьніка, ці якім-небудзь іншым парадкам. На мой погляд апавяданьні і ўспаміны пра жыцьцё нашых фабрык будуць вельмі карысным матэрыялам для чытаньня і школьнікам і маладым рабочым. Апошніх яны навучаць глядзець на сваё прадпрыемства з такой пашанай і любоўю, якая сьвеціцца ў кожным слове старых рабочых, калі яны пачнуць расказаць пра яго мінулыя і нядаўныя дні.

МАКАРОНАВАЯ ФАБРЫКА „ПРОФІНТЭРН“ І „КОМІНТЭРН“

Па той бок чыгункі канчаецца горад і пачынаецца мора розных лясных матэрыялаў.

Праз самую пуць навалены цэлыя горы тоўстых яваровых круглякоў. Сыравіна для запалкавых фабрык.

Далей за апошнімі хатамі і макаронавай фабры-

кай уздымаюцца белыя грэбні шпал. Як высокі маяк стаіць комін шпалапрапітачнага заводу.

Паўз бераг Бярозы жоўта-белыя сасновыя бярвеньні. Між імі як караблі стаяць цёмна-чырвоныя таварныя вагоны.

Уся зямля заслана дошкамі, карою, апілкамі. На тэрыторыі дрэваапрацоўчага камбінату высокія штабелі, нібы моделі амэрыканскіх хмарачосаў, засьцілаюць неба.

Далёка на небасхіле бялеюць кроквы новых лесабелаўскіх складаў, якія зараз яшчэ будуюцца. За імі схаваўся ў лесе таксама новы каніфольны завод.

І ў белых хвалях ляснага мора ўсюды звонкі стук сякер. Куды-б ні пайшоў, усюды напаткнеш новую пабудову. Мерныя рытмы яе ўсюды трымцяць у гарачым паветры яснага дня.

* * *

Тут было камбінаванае прадпрыемства: млын, лесапільня, дрожджавы завод і бровар. Савецкай уладзе яно дасталася разбураным на большую палавіну і то толькі дзякуючы таму, што дробныя станкі рабочыя пахавалі, а цяжкія акупанты не маглі вывезьці.

Цяпер завод перарабляецца на макаронавую фабрыку.

Мяне перш за ўсё зацікавіў стракаты выгляд будынку знадворку. На цёмным цагляным фоне ўсюды шырокія сьветлыя плямы. Гэта павялічваюцца старыя «вастрожныя» вокны.

Фабрыка будзе абсталявана паводле апошняга слова тэхнікі. Уся праца будзе механізавана. Элеватар будзе проста з вагону падаваць пшаніцу ў млын. Гатовая мука драўляным жолабам падавацьмецца ў сіта. Далей яна апускацьмецца ніжэй на паверх у мясілку. Пасьля такім самым чынам у прэсы і сушылкі.

Перабудова і новае абсталяваньне на пачатковым пляну каштуе 450 тысяч. Большасьць абсталяваньня з савецкіх заводаў. Замежнага будзе толькі на 100 тысяч. Цяпер намечана пашырыць фабрыку яшчэ больш. Гэта каштавацьме ўсяго 100.000, і дасьць вялікі эфэкт. У выніку гэтага выраб павялічыцца амаль што на 100 проц.

Цяпер ужо зусім скончана пераабсталяваньне млыну. У сушыльным аддзяленьні фабрыкі стаяць 50 сушыльных машын. Яны шырока разявілі свае вялікія раты, быццам сасмаглі ад бязьдзейнасьці. Каля кожнай электраматор. Побач пяць соцень белых шафаў. Фабрыка будзе пушчана з кастрычніка гэтага году. У першы год сваёй працы яна дасьць 5 тысяч тон макаронаў. А пасьля, калі скончыцца пашырэнне, давацьме штогод 8 тысяч тон.

Гэта будзе першая ў БССР макаронавая фабрыка імя Леніна.

Папяровая фабрыка «Профінтэрн» прытулілася побач з «Комітэрнам», на ўскраі лесу.

У параўнаньні з іншымі Нова-Барысаўскімі прадпрыемствамі—гэта невялічкі стары заводзік. На ім працуе 130 рабочых. Яны вырабляюць у дзень да 11 тон жоўтай абгортачнай паперы.

Але і ён мае сваю героічную гісторыю.

І тут рабочыя хавалі ад акупантаў часьці машын, а перад прыходам іх з апошнім цягніком вывезьлі паперу. Яны не маглі ўправіцца з гэтым сваімі сіламі, пабеглі ў суседнюю вёску і паклікалі на дапамогу сялян.

Пасьля, не жадаючы, каб фабрыка працавала пры панох, пахавалі часьці ў вялікім чане і па хатах.

Загадчык зьмены, т. Кучынскі, які працуе на фабрыцы з 1905 году, адрываючыся ад работы, расказаў мне сярод машыннага гулу пра тыя цяжкія гады, якія прайшлі рабочыя, пакуль аднавілі і паставілі на ногі сваю фабрыку.

— Цяжка было працаваць у 20 годзе. Рабочыя самі хадзілі ў лес рэзаць дровы. Нарэжуць, працуюць, пасьля фабрыка стаіць. Выработка была зусім малая. Пудоў трыццаць у зьмену.

— Увесь час трэба было рабіць рамонт. Дождж прабіваў старую толеваю страху і заліваў станкі. Прыходзілася накрываць паперай. Рабілі тоўстую паперу і мазалі смалой.

— Трымаліся толькі старыя рабочыя. Маладыя паразыходзіліся па вёсках.

— Толькі ў 25 годзе праца пайшла нормальна. Праўда, выработка спачатку была малая, але ўсё-ж фабрыка выглядала, як фабрыка. З таго часу, што далей то лепш, а цяпер працуе і зусім добра.

І з дакладнымі гаспадарскімі тлумачэннямі, т. Кучынскі паказаў мне новае абсталяваньне. Паказаў новую сартыроўку, бягуны, якія мелюць макулатуру, лёкамабілі.

Некаторыя станкі пераведзены ўжо на электра-энэргію. Прадукцыя павялічылася амаль што ў 3 разы.

З змрочнай гарачыні і машыннага гулу мы выйшлі на двор. Ціха. У санлівай сьпякоце навакол дрэмле сасоньнік. Тут няма гіганцкіх размахаў, новага будаўніцтва. І фабрыка здаецца самотным, пакінутым астраўком.

— Але скажэце, чаму гэта ўсе старыя заводы мне страшэнна нагадваюць вастрог?

— Зусім зразумела. Раней будавалі і думалі хіба аб рабочых. Абы выціснуць грошы.

Гэты самы адакз, толькі ў іншай формулёўцы, я пачуў ад дырэктара «Комінтэрну».

— Дык гэта-ж будаваў прыватнік гаспадар. А цяпер у нас соцыялістычнае будаўніцтва.

І жывой ілюстрацыяй непараўнаннага контрасту стаяў агорнуты чорным дымам стары завод і новыя корпусы.

Тав. Кучынскі ў глыбокай задуме моцна ціснуў маю руку. Мы абодвы глядзелі ў бок суседняга «Комінтэрну», дзе ўздываецца рунь новай будучыны.

ГЭТА НЕМАГЧЫМА

«Комінтэрн»—дрэваапрацоўчы комбінат. Чалавек з энэргічнымі вачыма—яго дырэктар—сядзеў у сталоўцы, чакаючы абеду, заняты гаспадарчымі гутаркамі.

Пасьля абеду ён паказаў мне новую сталоўку, якая будзе ў вялікім драўляным доме, пабудаваным пад клюб. Але паколькі рабочыя жывуць у горадзе, клюб перанесены ў Новы Барысаў. Я ўспамянуў двухпавярховы цёмна цагляны будынак каля станцыі.

Тут сьветлая прасторная заля. Сцэна. Цікавыя лаўкі. Яны вельмі проста рассоўваюцца, і ў дзьве хвіліны з іх можна зрабіць стол.

Пасьля мы пайшлі на завод.

— А што вас цікавіць на самым заводзе?

— У вас ідзе будаўніцтва. Пакажэце мне старое і новае, каб я мог уявіць сабе вашы дасягненьні і розьніцу за апошнія дзесяць год.

— Вы хочаце правесьці паралель паміж тым, што было ў дваццатым годзе, і цяперашнім? Гэта немагчыма! Гэта зусім немагчыма! Мы вельмі далёка адыйшліся наперад.

І сапраўды ніякім чынам нельга правесьці паралель і параўнаць старыя заводы з тымі, якія будуюцца зараз. Там духата паравых катлоў, там

Змрочныя чорныя цэхі, там нізкая столь і падсьлепаватыя мініатурныя вокны.

На заводзе працуе 600 рабочых. Завод працуе амаль што выключна на экспарт. На пяці лесапільных рамах тысячы бяровеньняў падстаўляюць пад калочыя зубы шіл сваё цела, каб даць савецкай краіне валютны скарб белых пахучых дошчак. У гэтых старасьвецкіх вастрожных цэхах напружана працуюць савецкія ўдарнікі, каб хутчэй замяніць іх новымі, прасторнымі, сьветлымі, як ясны дзень соцыялізму, соцыялістычнымі фабрыкамі. Такімі як «Пролетарская Перамога», як два даўжэзных корпусы калодачнай і мэблявай фабрыкі, якія будуюцца зараз на «Комінтэрне».

— Вы бачылі калодачную фабрыку ў горадзе? Яна дажывае апошнія месяцы. З новага гаспадарчага году калодачная фабрыка будзе тут. Тут будзе працаваць 400 рабочых.

Я ня бачыў яе і мне хацелася паглядзець гэтую старую бабульку, засуджаную на сьмерць. Ня было часу. Але нарэшце... Яна напэўна, як і ўсе іншыя старыя фабрыкі, выклікала б у мяне ўяўленьне вастрогу, бо ўсё яны будаваліся з адной мэтай: выціскаць грошы і эксплёатаваць рабочых.

А вось побач такі самы корпус. Тут будзе фабрыка гнутай мэблі. Яна будзе вырабляць у год 30—40 тысяч тузін крэслаў. На ёй працавацьме 500 рабочых.

Замежнае абсталяваньне ляжыць ужо ў скрынях і чакае монтажу. Высока ўтары белыя печы тры-

маюць дах. Знадворны выгляд пабудовы такі самы, як і новых цэхаў «Пролетарскай Перамогі».

Апрача гэтага намечана яшчэ пабудова новага мэханізаванага лесапільнага заводу і электрастанцыі на 3000 кілёват.

Так будуюцца новы соцыялістычны Барысаў. І гэта яшчэ толькі першае дзесяцігодзьдзе, яшчэ толькі першыя крокі. Але і яны ўжо зусім зьмянілі твар гораду. Яны паставілі ўжо бліскучыя вежы новага сьвету, імя якому соцыялізм.

НА ФРОНЦЕ КУЛЬТУРНАЙ РЭВОЛЮЦЫІ

«Несмотря на 17 тысячное население, общественная жизнь г. Борисова не отличается особенным оживлением. Этому препятствуют расовая и религиозная обособленность евреев, составляющих большинство населения, а отчасти и замкнутость интеллигенции, преимущественно чиновного класса. От времени до времени кружок любителей сценического искусства дает благотворительные спектакли. Периодически наезжают сюда «малороссы» и еврейско-жаргонная труппа. Иногда удостаивают Борисов кратковременным посещением «звезды» театрального мира 2 величины. В минувшую зиму заезжая оперная труппа дала несколько представлений. Хотя роль оркестра исполнил пианист и зал общественного собрания мало приспособлен в акустическом от-

Ён меў на ўвазе нядаўна пабудаваны клуб хэмікаў. Называў яго гэтак, мабыць, з прычыны арыгінальнай архітэктурны. Але гэта і сапраўды крэпасць. Гэта крэпасць культурнай рэвалюцыі. І тут адбываюцца сапраўдныя баі.

25 мая а шостаі гадзіне ўвечары ў клубе быў назначан урачысты вечар, прысьвечаны дню друку і выпуску лікпункту. Пасля гэтага, як заўсёды водзіцца, у праграме мастацкая частка.

Таму скончыўшы сваё вандраваньне па заводах, я хутчэй сьпяшаўся на плыты Бярозы выкупацца, каб якраз у пору пасьпець у клуб хэмікаў.

Але я сьпяшаўся зусім дарэмна. А палове сёмай у вялікай залі клубу, якая налічвае каля 700 крэслаў, было зусім пуста. На сцэне яшчэ толькі ішла рэпэтыцыя. Хлопцы і дзяўчаты беларускага драмгуртка (апрача яго ёсьць таксама і яўрэйскі) былі ўсе яшчэ дужа маладыя. Часамі рэпэтыцыя перарывалася сьмехам. Тады некалькі хвілін яны пакачваліся з рогату. Пасля рабілі сур'ёзныя твары і з запалам рыхтавалі спектакль далей.

Клуб пабудаван вельмі прыгожа. Сьветлы. Вялікія вокны і досыць прасторныя пакоі. Ёсьць вялікая спортыўная зала, шэраг пакояў для гурткоў, спецыяльны пакой для адпачынку. На вялікай плошчы пры клубе будзе пабудаван стадыён.

Публіка прыбывала вельмі марудна. Прыходзілі, садзіліся на ганку, таманілі і разыходзіліся ізноў.

— У нас заўсёды неяк позна зьбіраюцца—кажуць мне хлопцы. Сядзім, чакаем.

Бібліотэчны актыў прынёс цэлы шэраг кніг і выстаўляе ў фойэ вітрыны. Прыбывае да сцэны газэту з рэцэнзіямі чытачоў, сьпіс рэкомэндаваных кніг.

Сьцямнела, а народу ўсё яшчэ мала. Ды й то большасьць стаўпілася каля кшобу. Я пайшоў у рабочы пасёлак.

Не пасьпеў я прайсьці адной вуліцы, як напаткаў вялікі агароджаны пляц, завалены будаўнічымі матэрыяламі.

Побач, на ганку таксама новага, але маленькага драўлянага дому за ціхай вячэрняй размовай сядзела група рабочых. Я запытаўся ў іх, што тут будавацьмуць.

— А гэта будзе вялікі дом для рабочых на 38 кватэр—адказаў мне адзін з іх.

— А таксама вунь яшчэ адзін будзе, а ў гэтым баку другі—дадала жанчына.

— Дзе другі? а як-жа тады будзе з вашымі гарадамі?—запытаўся ў яе адзін яшчэ не стары чалавек.

— Ну цяперака кажучь, што гарадаў ня трэба. Дадучь нам усё колгасы. Ня трэба будзе нечага цягаць ваду ды паліваць.

І праўда-ж, пясчаная Барысаўская зямля, здаецца, зусім не падыходзіць для гарадоў.

Я ўяўляў сабе, як зьменіцца выгляд гораду, калі паўстануць тут і там гэтыя волаты будынкi. Пакуль што першы з іх трохпавярховы на Проспэктэ Рэволюцыі вылазіць з пясчанак рыштаваньняў. Яны ўжо вядома будуць пабудаваны па ўсіх правілах тэхнікі,

з водаправодам, цэнтральным апалам і г. д. А самае галоўнае, што ў іх будуць зроблены грамадзкія ста-
лоўкі, ясьлі, чырвоныя куткі. У гэтых новых дамах
жанчына будзе канчаткова вызвалена ад нуднай
і непродукцыйнай працы хатняй гаспадыні.

Пакуль я вярнуўся ў клуб, там пачаўся са-
праўдны.

Б О Й

Заля была напоўнена амаль што да адказу. У пра-
ходах стоўпіліся людзі. На сцэне сядзеў прэзыдыум.
Маладая жанчына ў мужчынскай кашулі з рашпі-
ленным каўняром і падпяразанай беларускім поясам
рабіла даклад. Моцным рашучым голасам яна проста
і ясна тлумачыла значэньне культурнай рэволюцыі
ў рэканструкцыйны пэрыод, яна заклікала ўсю залю
ўзяцца за ліквідацыю сваёй няпісьменнасьці і куль-
турнай адсталасьці.

Публіка, у асноўнай масе сваёй, ня менш рашуча
не хацела яе слухаць. Здавалася, нібы прэзыдыум
і заля падзелены нейкім нябачаным кітайскім му-
рам, і тое, што робіцца там на сцэне, ня мае ніякага
дачыненьня да гэтых людзей, што сядзяць тут, у
залі. Яны ўвесь час хадзілі, таманілі, сьмяяліся,
шапталі і нарэшце стварылі такі шум, які нічога не
даваў слухаць і тым, хто прыйшоў сюды толькі за
гэтым.

Дакладчыца час-ад-часу спынялася і моўчкі па-
зірала на старшыню сходу. Тая, таксама жанчына,

тады ўставала і спрабавала суняць гэты ўзварушаны людзкі мурашнік. Яна прасіла, заклікала да парадаку, зварачалася да іх грамадзкай сьведомасьці, гразілася, абуралася. І ўсё дарэмна. Публіка сьціхала на некалькі хвілін і пасьля ізноў пачынаўся галдзёж.

Тады дакладчыца крыху адхілялася ад сваёй тэмы. Ілюструючы свае словы жывым прыкладам сёнешняга сходу, яна яшчэ з большым запалам заклікала рабочых да рашучага змаганьня з культурнай адсталасьцю, гэтай агіднай спадчынай старага веку. І мацней, надрываючы свой голас, вяла прамову далей.

Нарэшце даклад скончыўся.

Старшыня сходу яшчэ раз бяз ніякага посьпеху паспрабавала ўсьцішыць публіку і заклікала задаваць пытаньні.

Заля маўчала.

Заклік паўтарыўся другі раз, але ніводзін чалавек не адгукнуўся.

— Хто хоча выказацца?

Публіка ў адказ яшчэ больш галдзіць.

Запытаньне было паўторана другі і трэці раз, але таксама бяз ніякага выніку.

Мяне ахашіў нейкі жах. Мне здавалася, што даклад ужо безнадзейна правален.

Старшыня сходу кінула публіцы некалькі абурлівых слоў і запрапанавала сваю рэзолюцыю.

І ў гэты апошні момант здарылася дзіва.

У адным з пярэдніх радоў узьняўся пажылы ра-
бочы.

— Пачакайце! Тут шмат хто хоча выказацца...

— Дайце мне слова!

І коратка, але завастраючы кожнае слова, першы
прамоўца адрэзаў:

— Трэба каб інспэкцыя політасьветы падкруціла
гайкі і культкамісіі і заўкому. Я брыгадзір і ў мяне
былі такія выпадкі. Пытаю работніцу—чаму ня
ходзіш на заняткі?—кажа перагружана—ідзе ў
заўком і заўком аслабляе яе ад школы. Гэта, таварышы,
чорт ведама што! Трэба ўсім організацыям ра-
шуча ўзяцца і ліквідаваць няпісьменнасьць на
ўсе 100 процантаў.

Рабочая маса загаварыла.

Гаварылі аб ліквідацыі няпісьменнасьці, аб вя-
чэрніх школах і сямігодцы, аб тым што іх трэба
зрабіць політэхнічнымі і прыблізіць да заводу. Га-
варылі па рознаму, крытыкавалі фабком і клубнае
кіраўніцтва за непарадак на сёнешнім сходзе. Жан-
чыны скардзіліся, што дзеці і чаргі шмат каму не
даюць магчымасьці вучыцца. Стыдзілі маладых, якія
нядбайна адносяцца да вучобы.

І ў кожным слове, у кожным выступленьні адчу-
валася, як новае дае рэванш старому, якое толькі
што нахабна скаліла на яго свае гнілыя зубы. Новае
сапчалілася з ім у распучай бойцы. Але перамога-
нае старое яшчэ ня хоча здавацца. Яно, як апалелы
зьвер, у распачлівай злосьці сваёй спрабуе кусацца

і атручваць сваімі мікробамі яшчэ неакрэпленыя ма-
ладыя парасткі новага быту.

І сьляды гэтай бойкі вы можаце ўбачыць на кож-
ным кроку. І на сходзе, дзе заля галдзіць і ня слухае
дакладчыка, і на вуліцы, дзе вінаватай хадюю цяля-
паецца каля новых дамоў адзінокі п'яны, і ў цэху,
дзе на чорнай дошцы вісіць вымова за лаянку, і ў
хатнім жыцьці, і ўсюды, дзе толькі ёсьць чалавек.

Заля крыху сьціхла. Прыслухоўвалася. Пасьля
некаторых прамоў пераможным гімнам прагучэлі
аплёдысмэнты.

А калі ў задніх радках прыбіты галдзёж узноў
паспрабаваў узьняць галаву, прэзыдыум адказаў
яму рашучай пралапонавай:

— Таварышы! будзем у клубе працаваць так, як
трэба ў клубе. А калі хто прышоў сюды толькі каб
перашкаджаць нам, дык давайце расправімся з ім
па рабочаму,—па-пролетарску.

І апошнім пераможным акордам прагучэла баявая
рэзолюцыя:

—*«Ніводнага няпісьменнага на фабрыцы да
XVI партыйнага зьезду».*

Бялявы хлапец у сінняй майцы прачытаў сьпіс
тых 132 таварышоў, якія ўжо ліквідавалі сваю ня-
пісьменнасьць.

А на сталі ў гэты момант зьявілася цэлая гара
кніжак, назначаных у падарунак выпускнікам. З
прычыны позьняга часу пастанавілі раздаць іх
пасьяля на фабрыцы. Толькі аднаму сябру прэзыдыу-
му, які таксама скончыў лікпункт, старшыня сходу

перадала кніжку, сказаўшы пры гэтым некалькі цёплых слоў прывітанья.

Пад гул аплёдысмэнтаў аркестр зайграў яму туп.

Пасьля яшчэ адбылося прэміяваньне лепшых чытачоў бібліотэкі. У гэты вечар прайшло на сцэне клубу хэмікаў 12 чалавек гэтых ударнікаў культурнай рэволюцыі. Людзі рознага ўзросту: ад хлапчука піонэра да пажылых і зусім старых. Яны моцна ўсвядомілі вялікае значэньне друкаванага слова і атрымалі ад сваіх таварышоў ганаровую прэмію—бібліотэкі і кнігі. Яны бралі іх у рукі, як зброю, з урачыста сур'ёзным выглядам. Зьвінелі аплёдысмэнты. Музыкі гралі туп. Яны адказвалі кароткімі прамовамі. У іхніх нямногіх словах гучэў залог канчатковай перамогі культурнай рэволюцыі над старасьвецка векавою цемрай. Хай сабе на гэтым фронце ёсьць яшчэ шмат слабых мясьцін, але яна падыходзіць і набліжаецца з кожным крокам пераможнай хады пролетарыяту.

А другой гадзіне начы канчаецца апошняя частка вечару—спэтакль. Шырокія вуліцы Новага Барысава патанулі ў пяскох і змроку. Праз чатыры гадзіны гудкі паклічуць на працу першую зьмену рабочых.

На проспекце Рэволюцыі я даганяю групу моладзі. Яны вядуць жвавую дыскусію пра «Стрэл» Безыменскага, які толькі што бачылі ў рабочым тэатры. Пасьля размаўляюць пра заўтрашнія заданьні, канфэрэнцыі і залікі.

На берагах Бярозы на ўсе галасы равуць надры-
ваюцца жабы. Над сонным горадам днее празрыстая
маёвая ноч.

Мае думы ахоплены паводкай надзвычайна ба-
гатых і рознастайных уражаньняў бачанага і пе-
ражытага за гэтыя дні.

Неба на ўсходзе палае сьвітаньнем. Я гляджу з
мосту на Новы Барысаў, дзе гэтак буйна ўзьнімаецца
рунь новай будучыні і ў змрочных сілуэтах золаку
мне ўяўляюцца яе сталыя дні.

Прад вачыма ўстаюць абрысы белых каменных во-
латаў, дамоў-камун соцыялістычнага гораду-саду.
Цяперашнія пяскі і пустэчы алранаюцца ў сады і
асфальт. Між ім мільгаюць аўто.

Старыя вастрожныя заводы, як загоеныя болькі,
зьнікаюць з адноўленага твару зямлі.

Электрычнае сэрца «Пролетарскай Перамогі» па-
сылае сваю нябачаную кроў у хрустальныя палацы
новых фабрык.

І ў залітых сьвятлом залях пэхаў электраматоры
сьпяваюць сёнешнім ударнікам нячуваных песьні
шчасьлівай і вольнай зямлі.

•Май 1930 г.

II. НА Д Д Н Я П Р О Ё Е

ВОРША

Калі зірнуць на карту пяцігодкі ў БССР, адразу кінецца ў вочы ў цэнтры яе густа ўсееная стракатымі значкамі прамая паласа з поўначы на поўдзень. Праз Аршаншчыну і Магілёўшчыну яна злучае цяперашнія самыя буйныя прамысловыя асяродкі Беларусі—Віцебск і Гомель.

Купкамі рознастайных кружочкаў і квадрацікаў на карце адзначана іх новая будучыня і слаўная будучыня Наддняпроўя, якое ажывіцца і акрыяе амгутнай сілай чароўнага волата—Асінстану.

Ворша ў мінулым—невялічкі павятовы, пасля круговы гарадок. Дзякуючы ўзгоркам, садам і Дняпру—досыць маляўнічы. Жыхароў каля 20 тысяч. Буйная вузлавая станцыя. Чыгункі адсюль разыходзяцца і на ўсход, і на захад, і на поўнач у Ленінград, і на поўдзень на Украіну, і на паўднёвы ўсход, а ў апошні час, пасля пабудовы новай пуці Ворша—Лепель, і на паўночны захад,—адным словам, ва ўсе бакі сьвету, у шасьці напрамках.

Сталёвымі косамі яны з двух бакоў абхапілі доўгі будынак станцыі. Тут скрыжаваліся галоўныя чы-

гункі Беларусі і, мабыць, не аднаму падарожніку ўелася Ворша ў косьці, часам доўгім і нудным чаканьнем пры перасадках.

Гады два-тры таму, калі тут яшчэ толькі што пачыналася вялікае будаўніцтва, помню, я назіраў, працяджаючы ў Ленінград, які страшэнны тут быў сьціск людзей. Пэўна тысячы ўзлахмачаных сыноў старой гаротнай лалцюжнай вёскі праходзілі тут, шукаючы працы. Чакаючы сваіх цягнікоў, яны запаўнялі ўсю станцыю, лаўкі, праходы, даўжэзны калідор, валяліся проста на падлозе. Гэты малюнак добра ўрэзаўся ў памяць мне, але не пакінуў вясёлага ўражаньня. Я ведаў адно, што іх пазганяла сюды ліхая спадчына старых часоў—бяднота, перанасялёнасьць вёскі.

Ад станцыі да гораду некалькі кілёмэтраў. Каля станцыі толькі некалькі зялёных вуліц—калёнія чыгуначнікаў. Тут рамонтныя майстэрні, школа дзевяцігодка і ў двухпавярховым будынку чырвонацаглянага колеру—клуб.

Дарога ў горад скрозь з прысадамі. Пераважна бярозы, як на старым гасыцінцы. Павольна і мерна шлюпае па гулкаму бруку конь, а яны новаму падарожніку шэпчуць песьні і казкі гаворкай беларускай прыроды. Яны ўпарта навяваюць яму ціхі, лагодны настрой, быццам просяць прабачыць старую Воршу за яе незадачлівы выгляд.

Як і ўсе невялікія гарады, яна мае шмат элемэнтаў мястэчка. Хаатычна раскіданыя домікі. Вузкія вуліцы без тротуараў. Гэта «роскаш» дазваляецца

толькі ў цэнтры. Хаця цяжка сказаць, дзе тут цэнтр. Паўна там, дзе супыняюцца аўтобусы і стаяць рамізьнікі. Бо там-жа і сталоўкі, і гасьцініцы, кіно і сады. Тут растуць новыя і стройныя белыя дамы. Вуліцы чысьцейшыя і больш упрыгожаны садамі.

За высокім дарўляным мостам, па той бок Дняпра ўжо ня горад, а вёска. У зеляніне садоў і дрэў стромкага ўзгорыстага берагу выглядаюць шэрыя хаткі. Вясковая Ворша арганізавана ў гародні колгас.

Дняпро зьёжыўся ў глыбокай лагчыне, але сам ён мелкі, зарос багавіньнем. Праўда, у вялізную ваду яшчэ гады два назад тут хадзілі параходы.

Езьдзіць са станцыі ў горад можна і на аўто і коньмі. Аўтобусаў, відаць, мала, бо рамізьнікаў шмат. Нават мабыць больш, чым трэба, бо калі прыходзіць цягнік, яны старанна «ловяць» пасажыраў. Плату яны бяруць у залежнасьці ад соцыяльнага становішча пасажыра, якое вызначаюць, вядома, на вока. Больш за ўсё бяруць з тых, каторыя прыяжджаюць бяз ніякіх рэчаў, з адным портфэлем.

За станцыяй зямля перарэзана новымі пуцявінамі чыгункі. Яна тут аплецена імі, як стары гаршчок дротам. А самі яны, гарэзьліва ўсьміхаючыся, як малыя дзеці, навыперадкі пабеглі ў лес—дзе вышэй старадаўніх хвояў вырасьлі новыя фабрыкі—супыніліся там, зьдзіўленыя іхняю веліччу.

Тут яшчэ далёка да гораду вырасьлі новыя вялікія дамы рабочага пасёлку, бялеюць новыя склады,

і паміж іх, як маяк, высока ўрэзалася ў неба будаўнічая вежа элеватару. Тут пачынаецца новая Ворша,—Ворша, народжаная пяцігодкай.

* * *

Нізкія саламяныя хаткі, як астраўкі, дзе-ні-дзе ўздымаюцца па-над хвалямі пабялеўшага ўжо каласістага жыта.

За плячыма застаўся горад,—з пыльным брукам і вуліцамі, усюды перарэзанымі канавамі (пракладаюць вадаправод).

Уперадзе вялікі пустыр, адмежаваны высокаю пуцёю чыгункі. На жоўтым насыпу быццам вытканы зялёныя ўзоры дзёрану. Брукаваная дарога адходзіць у бок ад шашы. Яна ідзе на пабудовы Аршанскага ільнапрадзільнага комбінату.

На голым полі белыя дашчаныя баракі будаўнікоў. Рабачком. Сталоўка. І тут пачынаецца ўжо новы, зусім іншы сьвет.

Углядаешся ў многалікі твар арміі вялікага будаўніцтва, хочацца разгледзець яе патаемныя рысы, шільна глядзіш у яе новыя глыбокія вочы, каб прачытаць яе настроі і думы. Тут ёсьць пажылыя, барадатыя людзі. Ёсьць твары, даўно пакрытыя глыбокімі зморшчкамі. Але ў большасьці моладзь. Вясковыя хлопцы. Побач з спэцоўкамі барвовыя, крамныя кашулі і віславухія картовыя галіфэ. Белыя сьвіткі і вялізныя аршанскія лапці з высокімі, да самых кален абмоткамі. Здаецца, на іх яшчэ і цяпер

зямля сьвежай ральлі і балотная вільгаць сенажаці. З-за заплямлених цэмантам і вапнай шэраватых парусінавых спэцовак глядзяць вочы з блакітным сумам пахілых хат і вузкіх дзедаўскіх загонаў.

За белым дашчаным плотам, глухім і высокім, уздымаецца шэраг трохпавярховых жыльлёвых дамоў для рабочых і тэхнічнага персоналу.

У кожным доме па 36 кватэр. Тры пакоі і кухня. Цэнтральны апал, вадаправод, каналізацыя. Адным словам, усё зроблена, як трэба. Пакоі вялікія і сьветлыя. У кожнай кватэры абавязкова балкён.

Гэтыя дамы яшчэ толькі толькі вызваляюцца з рыштаваньяў. Вокны зьзяюць парожнімі шчылінамі, і ім вольна з далёку ўсьміхаюцца белыя хмаркі, а вецер, які любіць усюды ўсадзіць свой нос, зьдзівіўшыся, пужліва ўцякае з гэтых прасторных пакояў і доўга блукае, не знаходзячы выхаду з гэтых вялікіх дамоў.

Іх будзе восем. Пакуль што будуюць чатыры. Апрача таго, будзе клуб, сталоўка, коопэратыў, лазьня і пральня і вялікі дом-комуна на 500 чалавек. Пляц паміж будынкамі будзе засаджан садам.

Таварыш, які паказваў мне гэтыя дамы, казаў:—мы імкнемся, каб жыльлёвае будаўніцтва ішло побач з будаўніцтвам усяго комбінату і ні ў якім разе не адставала.

І гэта мае вялікае значэньне. Гэта дасьць магчымасьць адразу наладзіць поўным ходам культурную працу і зрабіць комбінат вогнішчам новага быту і пролетарскай культуры. І ў тых вялікіх пры-

гожых і сьветлых кватэрах будуць жыць тыя выгнаньнікі пахілых вясковых хат, якім горад стане новаю бацькаўшчынай, якую яны зараз будуць.

За дамамі працягнуўся даўжэзны часальны корпус. Адразу каля ўваходу шафы для вопраткі і кабінкі, у якіх будуць зроблены душы для рабочых.

У высокім і сьветлым памяшканьні стаяцьмуць у два рады 32 часальных аўтаматы.

За часальным корпусам шэраг складаў. Цяпер у іх складваюць абсталяваньне і часова Саюзхлеб ссыпае збожжа. Драўляныя слупы і кроквы падтрымліваюць высокі дах. Для лепшай забясьпекі ад агню, яны абсталяваны аўтаматычнымі сплінкернымі агнягасіцелямі. Сутнасьць іх заключаецца ў тым, што праводзяцца трубы, заўсёды напоўненыя вадой, і ў іх на пэўнай адлегласьці адзін ад аднаго ёсьць кляпаны, якія плавяцца пры тэмпературы ў 70° .

Комбінат пачне працаваць з новага гаспадарчага году. У наступным годзе працавацьме таксама прадзільная фабрыка і частка ткацкае. Гэта будзе адзін з новых волатаў беларускае тэкстыльнае прамысловасьці. Ён будзе працаваць выключна на мясцовай сыравіне.

Тут-жа побач, на адлегласьці ня болей кілёмэтру, ужо на самым ускраі лесу вырас другі волат— Аршанская «фабрыка сьмерці»—мясны комбінат.

Ён і з надворнага выгляду свайго не падобен на іншыя фабрыкі. Няма тут доўгіх корпусаў з вялі-

кімі вокнамі і, часам для большай сьветласьці памяшканья, з шкляным дахам.

Тут проста нявысокі, усяго двухпавярховы, але вельмі доўгі і шырокі простакутны будынак. З аднаго боку да яго шчыльна падыйшла чыгунка, а з другога—на вялікай плошчы, быццам нейкі дзіўны пасёлак—мініятурныя хаткі, загародкі, паветкі, за імі таксама чыгунка (з акон другога паверху відны вагоны) і склады. Драўляная галярэя злучае фабрыку з гэтым пасёлкам. На гэтай эстакадзе жывую сыравіну будуць заганыць з сьвінарнікаў і стойлаў на другі паверх, у шэрыя атынкаваныя цэмантам камэры пад нож. На другім паверсе вялікія сьветлыя залі, кахляная падлога бліскучая і сьлізкая, як шкло. Столь аплецена сеткаю рэек. На іх па крукох лёгка пасоўваюцца вялізныя тушы ў іншыя залі, дзе яны стынуць, соляцца, копцяцца... Тут-жа каўбасная фабрыка.

Цяпер пакуль што ў гэтых залях ціха і досыць бязьлюдна, неяк пуставата. Пуск комбінату быў прызначаны на 1 кастрычніка гэтага году, але ўжо з 15 красавіка ён патрохі пачаў працаваць датэрмінова. А калі ён пачне працаваць поўным ходам, праз гэтыя залі штодня будзе праходзіць па 600 сьвіней і па 200 штук буйнай рагатай жывёлы. Унізе на першым паверсе для іх падрыхтаваны цэлыя горы бліскуча-белай, як сьнег, солі, вялізныя бакі з расолам і ў машынным аддзяленьні фабрыка штучнага холаду. Ён бяжыць па асьнежаных, пакрытых шэранем трубах у змрочных залях халадзільніка,

таемна і шчыльна замкнёных жалезнымі прэнтамі цяжкіх дзвярэй. Каля 60% прадукцыі комбінату будзе складаць экспартны бэкон.

Такім чынам утварэньне гэтых буйных двух комбінатаў—мяснога і ільнапрадзільнага адчыняе неасяжны дагляд разьвіцьцю буйнай спэцыялізаванай соцыялістычнай сельскай гаспадаркі Аршаншчыны і навакольных акруг. Яны забясьпечваюць ёй тут жа, на месцы, перапрацоўку яе прадукцыі ў гатовы фабрыкат і пазбаўляюць яе сумнай пэрспэктывы збыту і вывазу за межы сваёй прадукцыі ў выглядзе сыравіны, як гэта рабілася даўней і робіцца зараз.

Паміж імі, на ўзгорку ўзьнялося яшчэ адно стварэньне пяцігодкі, поўнае хараства моладасьці—падстанцыя Асінбуду. Яна здалёк вабіць вока белымі верхавінамі конструкцыі адчыненай падстанцыі. Яны вызначаюцца тэю асаблівасьцю, што зроблены не з жалеза, а з дрэва. Драўляныя конструкцыі—вынаходка савецкай тэхнікі. Аршанская падстанцыя зьяўляецца другой ў сьвеце, на якой яны зроблены. Першая—у Маскоўскай вобласьці, у Філях, падстанцыя МОГЭС'а. Ток сілаю ў 38.000 вольт яны вытрымаюць вельмі добра, а разам з тым, шабудова іх дае значную эканомію і жалеза і сродкаў.

На станцыі канчаюцца зараз монтажныя працы. На другім паверсе ў разьмеркавальных кабінах яны ўжо скончаны. Чакаюць два вялікія замежныя трансформатары вагою ў 20 тон. Дзеля іх трэба пракладаць спэцыяльную лінію чыгункі. На разьмеркавальным шчыце, або, як называў яго кіраўнік

шрац,—вачох і сёрцы падстанцыі застыглі ў нэрвовым неспакоі — рубільнікі, барвовыя лямпачкі, стрэлкі вольтмэтраў. Здаецца, быццам яны нецярпліва трымцяць і просяцца—хутчэй! хутчэй! хутчэй! пасылаць ува ўсе куткі Аршаншчыны жыва-творчы ток Сталінстану.

* * *

Зямлячарпалка грызе жоўтую гліністую зямлю. Як мітычны дракон з Нібэлунгаў, яна цяжка пава-рачвае сваю няўключую тоўстую шыю плюецца і, быццам злуючыся на некага, фыркае. Яна выкапала ўжо глыбокі роў. На краю яго жоўтай сьцяны стаяць двое хлапцоў у белых сьвітках і высокіх на калені аршанскіх лапцёх. Ня глядзячы на дождж, яны доўга стаяць і дзівяцца на гэтае чорнае дзіва.

На комбінаце праразьліва і гулка азваўся гудок. І дзесьці там на краю небасхілу, на ўзгорках падскочыла ея цыпкі старая Ворша. Разам з хлопцамі яна ўтаропілася і глядзіць, што гэта тут робіцца.

А падзвіцца ёсьць чаму. Шматвекавая, старая Ворша мае ўсяго каля 20 тысяч жыхароў. А ў новай—той, што будуецца зараз—ужо ў наступным годзе будзе адных рабочых звыш 3000. Значыцца, ўсяго насельніцтва можна лічыць каля дзесяці.

Вось чаму непакоіцца старая Ворша і, нэрвова калоцячыся ў старэнькіх аўтобусах па старым бруку, яна імпэтна будуецца, развазваючы ву-

ліцы свае, пракладае вадаправод і вучыцца, вучыцца...

У акруговым інспэктарыяце народнай асветы я сустрэў зусім дарослага хлопца ў такіх самых высокіх лапцёх. Ён ціхім, нейкім нясьмелым голасам прасіў прыняць яго ў сямігодку на дзяржаўны кошт, бо бацька ня мае сродкаў вучыць яго. Пры разглядзе дакумантаў аказалася, што яму 17 год і што ён даўно перарос гады паступленьня ў сямігодку.

Яго паслалі вучыцца на рабфак.

Праўда, у гэтым няма нічога дзіўнага, бо ўвесь неабдымны Савецкі Саюз зараз будзецца і вучыцца... Але якая гэта прыгожая і моцная жывая ілюстрацыя да творчасці аднаго з нямногіх пісьменьнікаў, якіх дала Аршаншчына беларускай культуры, Васіля Каваля, які з такім неадступным уражаньнем адлюстраваньня ў сваіх творах праўду, якая крыецца ў жыватворчым росквіце маладых творчых сіл на прадвесні вялікага нараджэньня прыгожага новага сьвету.

МАГІЛЕЎСКАЯ ПРЭЛЮДЫЯ

Вялікі доўгі вакзал прыгожа бялее на сьвета-чорным фоне летняй ночы. Вакол яго за поўкруглай плошчай павісьлі раскідзістыя дрэвы. Неба яскравіцца глыбокаю сінню, час ад часу як засьцілае рухавая цьмяная заслона. Тады нікнуць зоркі і абрысы дамоў і прысадаў у лёгкім трымцячым змроку здаюцца

тэатральнымі дэкарацыямі для романтичнай оперы нахштальт «На купальле» або «Русалка».

Рамізьнік доўта вандруе па гораду. Адбываецца зьезд дваццаціпяцітысячнікаў і гасьцініцы ўсе перапоўнены.

Мне ўспамінаецца малонак з вандраваньняў Васіля Сташэўскага «Па сонечным шляху», які ў яго гэтак і назван:

«Дзе-ж мы будзем ды начаваці?»,

але ласкавыя колеры летняй прыроды адганяюць усялякія клапатлівыя думкі і нават робяць гэтае блуканьне досыць прыемным. Галоўнае, што ўвесь час цікавішся—а чым-жа яно скончыцца?

Шматпавярховыя дамы ствараюць уражаньне вялікага гораду. Прамільгнуў заліты агнямi нейкі завод. Нарэшце маленькая лямпачка пад брамай асьвятліла вялічэзную шылду, на якой у зьлінялых жоўта-ружовых фарбах трымаліся за руку рабочы і селянін у вянку ссохлых і даўно адярушаных ветрам яловых галінак.

«Магілеўскі Дом Селяніна».

Я пакрочыў у цёмны двор, спадзяючыся знайсці тут прытулак. У глыбіні двара я з радасьцю сустрэў ветлівыя блікі асьветленых вокнаў. У цьмяным водсьвеце на ганку мільгалі постаці людзей. Але раптам аказалася, што радасьць мая была прадчасная і зусім не да рэчы. У калітку, прывязаную на ланцуг, прасунуліся па чарзе перада мною трое вясковых хлопцаў. І як толькі іх тулкія крокі пачуліся ля

засьветленых вокнаў, іх суняў грозны голас аднекуль з цемры:

— Вы куды, хлопцы? Коек няма!

— Нам вады папіць...

Пачынаўся пакуль яшчэ дробны дожджык, але ў яго тэмпе адчуваліся выразныя тэндэнцыі ўдарніцтва і таму я, скарыстаўшы той момант пакуль хлопцы размаўлялі з нябачаным грозным чалавекам, прайшоў у будынак.

З ганку відаць было, што ў памяшканьні, якое падманіла мяне сваімі асьветленымі вокнамі, жаночы пакой. Побач заля. І тут... толькі вялікі мастак можа апісаць той малюнак, які быў у залі. На ўсіх лаўках, на сцэне, на стале, на падлозе—людзі. Адны сьпяць, другія ўзьлягліся на локці і кураць. Малады хлопец студэнцкага выгляду ў задуменьні сядзіць на раялі і гойдае нагамі.

З немым запытваньнем мы зірнулі адзін аднаму ў вочы і я побач з ім прысланіўся да роялю. Успомніць што мы ў тую хвіліну думалі вельмі цяжка. Толькі я запытаўся:

— Што, гэта зьезд які, што такі сыціск людзей?

— Не, мабыць звычайна—і каб разьвеяць безнадзейнасьць свайго становішча, хлопец мацней гайдануў нагамі.

Справа вырашылася зусім нечаканым чынам. Уласьнік грознага голасу аказаўся прыветлівым чалавекам, да таго-ж пазбаўленым бюрократычнае хваробы на начальства.

Хвілін праз дзесяць наша раздум'е было парушана зьяўленьнем яшчэ аднаго бяспрытульнага падарожніка.

Дождж ліў цяпер што называецца і мабыць таму ён прасіўся на начлег даволі адчайным голасам.

— Ну, што-ж я магу зрабіць? хіба пусьціць вас у чайную?

Грозны чалавек пайшоў за ключамі і ўпусьціў нас у сутарэньне другога будынку, у якім зьяўся агорнуты сном мужчынскі пакой.

— Я замкну вас і можаце паспаць да сёмай гадзіны».

Трое таварышоў па няшчасці энэргічна пассоўвалі лаўкі і ляглі спаць. Яны сьнілі напэўна, што едуць далей у цягніку ў жорсткім вагоне. А шостаі гадзіне іх разбудзіў едкі, густы дым. У «чайной» гатавалі гарбату. Для мяне асабіста ўсе прыемнасьці начлегу ў «чайной» магілеўскага Дому Селяніна на гэтым яшчэ далёка ня скончыліся.

На другі дзень я прыехаўшы ў горад з заводаў, памкнуўся пашукаць шчасьця ў Доме Асьветы. Але яно толькі зводліва ўсьміхнулася мне ў праменьнях вячэрняга сонца—і падманіла калі я прышоў лажыцца.

У Доме Селяніна я па прывычцы ўжо папрасіў пусьціць мяне ў «чайную». Осць тут яно і пачалося. Малады і маленькі хлапчук, які ў гэты вечар загадваў начоўкай, учыніў мне цэлы допыт: хто мяне туды пусьціў? якія ў яго вусы, голас, барада і на-

огул, як ён выглядае? Колькі ён з мяне ўзяў і г. д.
Я ледзьве ад яго адчашіўся.

Хлапчук пракурорскім тонам імкнуўся выклікаць у мяне прызнаньне віны і пашану да закону магілёўскага Дому Селяніна, прадстаўніком адміністрацыі якога ён зьяўляўся.

— Я яго ведаю. Гэта стары, вусаты. Ён заўсёды пушчае ў чайную начаваць. А гэта—таварыш—не парадак.

Я адстойваў свой асобны погляд.

— Таварыш, такі падыход пахне бюрократам. Па мойму калі ідзе дождж і чалавеку няма дзе дзецца, яго можна пусьціць начаваць усюды і ў гэтым ня трэба бачыць злачынства.

— Дык па-вашаму, грамадзянін, так, а па маему не. Ён вас пусьціў таму, што вы з портфэлем і добра яму заплацілі. А гэта нічога ня значыць, што вы з портфэлем. Ага! Селяніна, дык ён ня пусьціць, бо той яму столькі не заплаціць. Калі пускаць, дык пускаць усіх.

— Вядома. Але, таварыш, я нічога яму не плаціў.

Хлапчук ніяк не даваў мне веры. Наша спрэчка доўга круцілася вакол прынцыповага пытаньня—ці можна пускаць на начлег у «чайную», калі нідзе няма месца. Мы абодва ўпарта адстойвалі свой пункт гледжаньня, але да таго спакойна і мірна, што хлапчук нарэшце казаў мне зусім таварыскім тонам:

— Ён ведаеш, што робіць? Пускае ў чайную такіх, як ты, гарадзкіх і бярэ з іх грошы. Яму за гэта

на агульным сходзе вымову далі, а ён ізноў... Ён аднойчы дваццаць чалавек пусьціў і ўзяў з іх па дваццаць капеек. Дык гэтак можна рабіць, га? Ну, прызнайся колькі ты яму даў.

Хлапчук, мабыць, так і не паверыў, што я не даў таму нічога, далей шчырага дзякуй, за тое, што ён пазбавіў мяне крыху невясёлага начлегу на вуліцы на дажджы. Назаўтра ён збіраўся ўзьняць бучу і вясці мяне на допыт да загадчыка, а сёння павёў у мужчынскі пакой, дзе аказваецца было яшчэ некалькі запасных ложкаў для тых, што могуць прыехаць цягніком.

Праўда, цяжка сказаць, ці выйграў я што ад гэтага, бо ня глядзячы на ўсе магчымыя «профіляктычныя» меры, я атрымаў на ўспамінак некалькі няпрыгожых жывёлінак шэрага колеру. Назаўтра яны ўсе загінулі ў часе майго купання ў хвалях Бярозы ў Бабруйску.

А сёмай гадзіне, калі сон яшчэ ня зусім пакінуў мужчынскую залю, той самы хлапчук прышоў «уздымаць» нас. Грамадзяне рэагавалі на гэта па-рознаму. Адно паслухмяна ўставалі, другія храпілі, або маўчалі, трэція адказвалі яму ляконічнымі, але вострымі словамі, успаміналі франты і падбіралі найбольш «адпаведныя» эпітэты для яго невялікага росту. Хлапчук не звяртаў на гэта ніякай увагі і тэроўскі, як той казаў, не за страх, а за сумненне выконваў «ўскладзеныя на яго абавязкі». Праўда непараўнана большы за яго настойлівыя загады эфект-зрабіла вестка, што ў аднаго начлежніка ў

тым будынку, дзе сцэна, укралі трыццаць рублёў. Гэтае здарэньне з хуткасьцю радыё-хваляў перадавалася з вуснаў у вусны і адпаведна ўзрастала сума ўкрадзеных грошай. Пакуль я памыўся і атрымаў свае дакуманты, заплаціўшы за начлег устаноўленую «законам» залатоўку, яна дайшла ўжо да двухсот рублёў.

— Вось бачыце, — казаў хлапчук, — грошы нанач трэба заўсёды здаваць мне, або другому, дзяжурнаму.

Ось бачыце, даў мне чалавек на захаваньне грошы — і яны цэлыя. У мяне ніхто ня ўкрадзе — і пры гэтым ён пералічваў грошы, аддаючы іх таму, хто даў іх яму на захаваньне.

А мне ён на разьвітаньне сказаў:

— У чайной, грамадзянін, усё-жткі начаваць ня можна.

Сваёй упартасьцю ён пакінуў прыёмнае ўражаньне, але ўсё-ж другі раз мне хацелася-б бачыць і яго і Магілёўскі Дом Селяніна ў іншых абставінах. Быць можа, я вельмі доўга затрымліваю чытача на гэтым ДOME, тым больш, што ён ня мае непасрэднага дачыненья да маёй тэмы.

Але мне думаецца, хай чытач прабачае. А быць можа гэтыя старонкі як-небудзь траляць на вока загадчыкам гэтага дому і гэтыя загадчыкі прачытаўшы іх, падумаюць, ці ня можна яго сапраўды зрабіць культурным асяродкам для сялянства. А можа, падумаўшы, яны што-небудзь і зробіць. Або валі не здагадаюцца, хто-небудзь другі за іх зро-

біць. Бо няўжо-ж мы ня можам на трынаццатым годзе рэволюцыі, і на дзесятым годзе соцыялістычнага будаўніцтва на Беларусі задаволіць у ДOME Селяніна хоць мінімум запатрабаваньняў чыстаты і гігіены і даваць кожнаму новаму начлежніку новую бялізну? Я не эканомісты, але мне чамусьці здаецца, што гэтаму перашкаджаюць не непераможныя на даным этапе эканамічныя абставіны, а «расейскія» традыцыі чэхаўскіх гэрояў, «добрага старога времени», якія яшчэ ня зусім выкарчаваны з галоў некаторых загадчыкаў.

МАГІЛЕЎ

Сам па сабе вельмі прыгожы горад. Ён размясьціўся на ўзгорках і ўвесь патануў у зеляніне. Апрача таго Дняпро. Дняпро адмяжоўвае ад Магілева яго прадмесьце Лупалава. Людзі зьнішчылі гэта адмежаваньне з даўняй пары высокім і доўгім драўляным мастом і ў апошні час аўтобусамі.

У горадзе бераг Дняпра высокі, але ня вельмі стромкі. Уздымаецца паступова тэрасамі. Дзьве вуліцы ідуць паралельна адна па-над другою. Паміж сабою яны злучаны драўлянымі сходнямі: на сходнях зроблены лаўкі; мабыць спэцыяльна для таго, каб можна было сядзець і любавацца Дняпром і прыгожымі Магілеўскімі ваколіцамі.

Па-над прыбярэжнаю вуліцай сад. Даўней ён зваўся валам — і шраўда, ён з трох бакоў абрываецца стромкімі сладамі. Цяпер ён завецца га-

радзкі сад імя Максіма Горкага. У ім летні тэатр і сталоўка. Увечары было «гуляньне» і грала музыка.

Даўней Магілеў быў губэрскі горад. Гісторыя яго заснаваньня авеяна паданьнямі пра легендарнага асілка—разбойніка Машэку. Вы-ж пэўна помніце Купалаву поэму «Магіла Льва». У часе імперыялістычнай вайны тут быў бярлог не легендарных ужо разбойнікаў—царская стаўка.

Дух губэрні паклаў свой адбітак на знадворным абліччы гораду. Па ліку жыхароў Бабруйск, напрыклад, мала ўступае Магілеву, але там нідзе ня знойдзеш такіх вялікіх будынкаў, як у Магілеве, за выключэньнем, вядома, новых. Праўда, у ім захаваліся ад старасьвецкай губэрні і такія прыгожасьці, як вялізная лужына на плошчы, каля самай аўтобуснай станцыі, безьліч анархічна раскіданых будынкаў, пачарнелых ад часу касьцёлаў і цэркваў.

Але ў Магілеве ад старых часоў застаўся досыць прыгожы тэатр. Будынак, праўда, ня вельмі вялікі, але орыгінальны. Нешта нахпталт мешаніны бізантыйскага і маўрытанскага стыляў. Толькі ня надта прыемнае ўражаньне робіць яго цагляны колер. Таксама і музэй, пабываць у якім я ня меў часу. У маляўнічым месцы на ўзгорку зацянёны зелянінай высокі будынак Пэдтэхнікуму. А з гэтай восені прыгожы Магілеў упрыгожваецца і вышэйшай навучальнай установай—Пэдагогічным Інстытутам.

Таксама ў горадзе значна разьвіта і прамысловасьць. Калі сядзеш вунь там па-над Дняпром на

тых лаўках, пра якія я казаў кагадэ, дык адсюль уздымаюцца з-за зеляніны цагляныя коміны старых саматужніцкіх заводаў. Мне дык, праўду сказаўшы, яны страшэнна нагадваюць вастрог. Нізкія, цесныя, змрочныя... У Бабруйску на лесакомбінаце адзін рабочы вельмі трашна і вобразна сказаў пра іх: «—А помніце, таварышы, як першыя гады пасьля рэволюцыі мы працавалі ў тых маленькіх няшчасных *мышаловачках*, якія мы атрымалі ад капіталістых».

Драпежніцкія тэндэнцыі рахітычнага беларускага капіталізму вельмі выразна выявіліся ў самой конструкцыі гэтых напоўсаматужніцкіх заводаў. Абы выціснуць дадатковую вартасць з рабочых. Аб нормальных умовах працы тут не магло быць і гутаркі. Вядома, цяпер яны спачатку і да канца рэарганізаваны, пераабсталяваны, рацыяналізаваны, але ўсё-ж не дагнаць ім ніколі і самай слабай копіі тых новых соцыялістычных заводаў—вялікіх, прасторных, сьветлых, абсталяваных паводле апошняга слова нашай замежнай тэхнікі, якія будуюцца зараз.

Ну, вось, папрыклад, хіба-ж можна параўнаць стары Магілёўскі машынабудаўнічы завод «Чырвонае Адраджэньне»—нізенькі, змрочны і драўляны, не раўнуючы, як хлеў—з новым пабудаваным у мінулым годзе кузьнечным цэхам, або з вялікімі высокімі мурамі кацельнага і ліцьцёвага цэхаў, якія будуюцца зараз. Гэта-ж волаты ў параўнаньні з ім, калі тут наогул можна заводзіць гутарку аб якім-небудзь параўнаньні. Лік рабочых на новым заводзе

навялічыцца больш як у два разы. Заместа 200 будзе 417. Але гэтыя лічбы ня могуць яшчэ зьяўляцца паказальнікам памераў заводу. Трэба прыняць пад увагу, што новыя заводы, дзякуючы сваёй высокай і дасканалай тэхніцы, патрабуюць значна менш рабочых.

Апрача розных рэмонтных прац, завод вырабляе сілосарэзкі, лябёдкі і катлы. Апошнія на фабрыку штучнага шоўку, якая будзецца зараз у Магілёве. Новы завод будзе дапасаван да рэмонту трактараў і аўтамабіляў. Так у самы бліжэйшы час тут пачне працаваць «амбуляторыя» новых рухавікоў нашай гаспадаркі. Сярод агульнай ранішняй цішыні яе высокія сьветла-чырвоныя мury моўчкі пацелвалі белымі плячыма крокваў, дзівячыся з хаосу лязгтаньня ў цёмных, падобных на баракі, цэхах старага заводу і на яго вузкім скрозь заваленым жалезам і застаўленым сілосарэзкамі, двары.

Або паспрабуйце параўнаць старую гарбарню імя Лекерта, утвораную ў першыя годы пасьля рэвалюцыі ў памяшканьні, дзе была лазьня, з новым, толькі што адчыненым, екураным заводам. Да гэта ўсё адно, што параўнаць саху з трактарам. Наогул, ставіць старыя і новыя заводы побач можна толькі дзеля контрасту і ні ў якім разе ні параўнаньня.

Апрача прамысловасьці заводзкай, у Магілёве таксама значна разьвіта і саматужніцкая прамысловасьць. На кожным кроку лезуць у вочы шылды рознастайных арцеляў: ад цукерачнікаў і рымароў да арцелі фотографаў з арыгінальнай назвай

«Чырвоны сьветапіс». У свой час гэтыя арцелі і працколектывы адыгралі шэўную ролю ў ліквідацыі беспрацоўя, народжанага эканамічным разбурэньнем эпохі вайны і окупацыі. Апрача таго, гарадзкі і местачковы люмпэн-пролетарыят вучыўся ў іх пачаткам соцыялістычнай вытворчасьці. Гэтую ролю яны будуць выконваць яшчэ на працягу бліжэйшых год. Але жыцьцё бяжыць угрунь і вось у Савецкай Беларусі, якая была некалі краем толькі лясоў і балот, патануўшых у гразі саламяных панурых вёсак, шэрых дашчаных мястэчкаў і мяшчанскіх гарадоў, гудкі агалашаюць пераможныя постуі мільёнаў сталёвых мускулаў.

Вы бачылі калі-небудзь местачковага краўца? Вы ўяўляеце сабе яго худы сапнуты ад вечнага сядзеньня за машынай стан, заклапочаныя вочы? На плячо, як той нявольніцкі ланцуг, вечная стужка сантымэтру. Ён рэдка працуе адзін. Звычайна вакол яго цэлая арцель. Свая арцель—сыны, дачкі, нявесткі, бо дзе яны знойдуць іншую працу. Дзяўчаты распорваюць старое, або прышываюць гузікі, гаплікі, гафтачкі. Сын пырскае з роту вадою ды ўсё гружоча цяжкім і чадным прасам, зусім хаваючыся ў клубах едкае пары і гэтак яны, як тыя мурашкі над непамернаю для іх няжывой вусеньню, возяцца цэлымі днямі над якім-небудзь незадачлівым гарнітурам. Такі, за прабачэньнем, «вытворчы процэс» ужо адышоў у нябыт. Яго замянілі даўжэзныя канвэйеры стол, электраматоры, электрычныя прасы, розныя пецельныя, гузіка-прышывальныя і іншыя

машыны. І, бязумоўна, заместа халупы саматужніка—швэйная фабрыка, або па меншай меры прац-колектыўная майстэрня.

Магілеўская швэйная фабрыка імя Валадарскага ўтварылася ў ліпені мінулага году, як казалі мне жартуючы ў фабкоме «бяз бацькі і маткі»—гэта значыць яна ня была прадугледжана пяцігодкай, а арганізавалася стыхійна з працколектываў Магілеўшчыны і Аршаншчыны.

Спачатку ў ёй было 212 чал. рабочых. За адзін першы год фабрыка, перамагаючы цяжкасці з абсталяваньнем, адсутнасць спецыяльна пабудованага для фабрыкі памяшканьня, здолела ўсё-ж павялічыць лік амаль што ў тры разы. Заробак рабочых на фабрыцы ў параўнаньні з працколектывамі значна павялічыўся. Калі там кваліфікаваны рабочы зарабляў у месяц максымальна 60—65 р., дык на фабрыцы гэта зьяўляецца мінімальным заробкам некваліфікаваных рабочых. Мала таго. Тут кузьня новага чалавека. І гэта самае галоўнае. У апошні час 150 рабочых арганізаваліся ў ударныя брыгады імя XIII зьезду КП(б)Б і XVI зьезду ЎсеКП. 2 чалавекі былі пасланы на працу ў колгасы ў лік дваццаціпяцітысячнікаў, 2—на курсы дзеля падрыхтоўкі ў ВНУ. Фабрыка ўзяла шэфства над Дзяржбанкам і Фінадзелам і на працу туды пасланы 4 вылучэнцы.

Вось лічбы, якія выходзяць за межы прамфін-плянэ, але тым ня менш зьяўляюцца найканштоў-

нейшым дасягненнем і гэта за адзін толькі першы год.

З наступнага году фабрыка будзе пераведзена ў новае памяшканьне і на ёй працавацьме ўжо дзьве з палавінай тысячы рабочых. У цяперашняй будзе школа. А ў далейшым—у Магілеве намячаецца пабудова швэйнага волату на 10.000 рабочых.

Вось шлях, якім ідзе разьвіцьцё прамысловасьці ў Савецкай Беларусі. Ад пакінутых капіталістамі старых карыкатурных заводзікаў—«мышаловачак», заводаў-астрогаў, ад саматужнага рамесьніцтва—да сьветлых і прасторных фабрык, пабудаваных і абсталяваных паводле апошняга слова тэхнікі.

ВЯЛІКАЯ МАЎКЛІВАСЬЦЬ

Дарагі чытачу, дазвольце зрабіць кароткі перапынак. Хадзем на бераг Дняпра. Дняпро тут прыгожы, шырокі. А берагі высокія. Дзе-ні-дзе вербалозы і такія-ж поэтычныя хаткі, як на вёсцы. Каля хат на лавачках хлопцы. Босыя, кашулі без папрукі. Адным словам, тут вее ідылічнай вясковай цішынёй. Лона прыроды і ня гэтае. У белых оукенках дзяўчаты. Павыходзілі займацца «вячэрняй гімнастыкай». І слухаюць пакуль што як Дняпро ім сыпявае сэрэнады. Помніце: «чуден Днепр при тихой погоде»? Нічога вы ня помніце. А дзяўчаты сядзяць на беразе і сыпяваюць. Каторыя сьвядомыя ідуць на рэчку купацца.

Дняпро пасівеў у апошні час. Стары, што вы думаеце. Галава унь зусім на лысіну парабілася. І блішчаць-жа гэтыя яго лысыны—мелі, асабліва калі прыгрэе сонца. А з левага, Лупалаўскага боку, якраз як ў лысага на скронях даўжэзныя валасы (багавіньне). А на шчоках рабаціньне (каменчыкі). Як будзеце купацца, плысьці туды ня раю. Няпрыемна там. Але я не зважаў, хоць там што, але скрозь Дняпро пераплыў. Ня верыце? Да-душы-ж. Вядома, у чаўне.

Раней, кажуць, гады два-тры назад, дык у Магілеў хадзілі параходы. Прыстань яшчэ і цяпер засталася. Але цяпер—дзе яны пройдуць. Кажу-ж аблысеў. Але гэта дарма. Пачакайце крыху, ось толькі возьмецца за яго энэргічная рука пяцігодкі.

Цяпер у ім вельмі добра купацца. У самым горадзе можна. Далёка хадзіць ня трэба. Плынеш, а там на вуліцах і праз мост аўтобусы бегаюць. Горал стаіць у гэтых адносінах вельмі выгадна. Крыху ў баку. Але гэта ня важна. На беразе вадаправодная станцыя. Старая. Як сказаў мне па сакрэту адзін магілеўскі «старажыл» сярэдняга веку, ёй гадоў з паўсотні будзе, хоць яна і хацела-б можа яшчэ маладзіцца. Звычайны абыватальскі дамок, ружовага колеру—і гэта... вадаправодная станцыя. Добра, што яшчэ хоць мураванка, а то-б зусім. Але і так яе шансы нізка апалі, бо побач будуець новую. Паўна загэтым, старая ўвесь час злуецца і чмыхае.

Выкупаўшыся, раю застацца ў адных трусах і загараць мераючы глыбіню Дняпра на чаўне,

Гэта-ж вельмі проста. Калі вы элемент сьвядомы і зьяўляецеся сябрам якога-небудзь з перадавых магілёўскіх профсаюзаў, як напрыклад, саўгандлу-жачых або працасьветы, дык бяз нічога, ніякага, вылазьце на бераг, бярэце човен і гайда. У выпадку, калі вы да гэтых профсаюзаў ніякага дачынення ня маеце, або чалавек ня тутэйшы, дык пашукайце дзе ў іншым месцы, а знайшоўшы ганіце паўрубля за гадзіну—таксама нічога страшнага.

Чаўны на прокат дае перш за ўсё стары дзед—прыватнік. Няветлівы, пахмуры і чорны—напэўна Машэкаў патомак. У яго, між іншым, я браць ня раю. Можна ён да свайго вясельля спраўляў гэтыя чаўны. Вось у фізкультурнікаў—чаўны маладыя, рухавыя, дынамічныя. Усяго ганьбы, што на іх загару няма, але за тое 50% скідкі, а гэта ня кот наплакаў. Толькі што выдае іх малады фізкультурнік, хлопец таксама рухавы і дынамічны, у цельняжцы шэра-цаглянага колеру. Яго дачакацца—дык ні па што, а можна вясю абаранкаў зьесьці. Прызнацца, я з сваёй цярплівасьцю, дык пайшоў-бы ўжо да дзеда-прыватніка, але мне трапіўся такі таварыш. Малы хланчук, а дачакаўся. Слаўна мы з ім тады пакаталіся. А лепш за ўсё ўзяць човен на прыстані: маленькі, але ўдаленькі. Тымчасове, для аднаго чалавека якраз добра. Плыве ён хутка, асабліва на хвалях, калі абгоніць яго маторны човен. Толькі ня раю браць дарослых падсуседзяў, а то можна бяды набрацца. Я як узяў аднаго ў Лупалаве, дык ён спужаўшыся маторкі зрабіў мне такі загіб рулём,

што ледзь не перакуліў чоўна, і ўзьбіў на нейкую маленькую мялізну, ці то, бок, мол. Добра яшчэ, што я быў у трусіках, а то, дык спазьніўся-б на цягнік.

А пасья яшчэ гэты падсусед сыціпла папрасіў у мяне залатоўку на разьвітаньні. Мусіць пайшоў да якой бабулькі перапалох выгаварваць. Так што раю ні з кім не заводзіць на рацэ знаёмства, далей хлапчукоў. Таксама лепш ехаць за вадою, а ня ў Лупалава. Там бераг прыгажэй. Увесь у зеляніне. Ад'ехаўшы з кілёметр, рака выгінаецца і зьбірае пльты. Сярод узьбярэжнага лесу і садоў прытулілася пільня. Гудзе і грукоча круглыя суткі. А далей новыя фабрыкі. Яны яшчэ будуюцца. Але туды я ракою не даяжджаў. Трэ' было ў тэрмін здаць човен фізкультурнаму хлопцу.

Высока па-над Дняпром і прыбярэжнаю вуліцай—вал, а цяпер «гарадзкі сад імя Максіма Горкага». У садзе было «гуляньне»; «духавы аркестр». Адным словам музыкі. Прыблізна такія, як і на вёсцы, адно што там ня трэба за ўваход плаціць.

У летнім тэатры ішоў спэтакль. У буфэце бураненіла піва і іншае. А ў змрочных алеях на цяністых лаўках пад вальсы і маршы духавога аркестру пачыналіся трохтомныя романы і адбываліся апошнія акты драм.

На рагу сада стромкі абрыў. Невялічкая пляцоўка навісла на ім на драўляных слупох. На ёй ля балясаў стаўшлася публіка. «Сталічная дамачка» у модным паліце з шоўкавага сукна з ко-

лікам і размалёванымі, як вялікоднае яечка ў старазаветнай бабулькі, губкамі, пісклявым манерным голасам пыталася сваіх двух кавалераў:

«А якія тут яшчэ ёсць развлеченія?»

Калі-б не хланчукі, якія фасоніста пазатраўляўшы майкі ў нагавіцы і пазакасваўшы рукавы, весела дурэлі з дзяўчатамі; а пасля стала гаманілі скланяючы ва ўсіх відах шаўковую фабрыку, ды не паважныя пэдаггікумаўцы, якія ўпіўшыся поглядам у задняпроўскія далі, уздыхалі аб леташнім жыўе і сёлетніх заліках, дык усё гэтае гуляньне, моцна нагадвала-б горад старых часоў. А мне, як чалавеку староньняму і самотнаму, было сумна і нудна. Асабліва таму, што гэты сад называецца садамі імя Максіма Горкага, які гэтак шчыра і палка ненавідзіць усялякае працяўленьне мяшчанства.

Я ўсыцяшаў сябе тым, што быць ня можа, каб у магілеўскім гарадзкім садзе ў нашыя дні ды ня было нічога далей гулянняў з духавым аркестрам. Бязумоўна, у ім адбываюцца і ўсе сучасныя формы культмасавай працы. Гэта мне толькі гэтак не шанцавала. Таму я рана мусіў ісьці спаць.

А цяпер пра самае галоўнае, што ёсць у Магілеве. Праўду кажучы, яно не ў самым Магілеве, а крыху на вотшыбе, за горадам. Вядома, яно маладое, яму патрэбен прастор і разгон. Вы ўжо ведаеце, што я казацьму пра новае будаўніцтва, пра індустрыю, пра новы твар зямлі і новага чалавека.

Самае буйнае з новых магілеўскіх прадпрыемстваў—гэта Магілеўвалакнабуд або фабрыка штучнага шаўковага валакна. Толькі ўвойдзеш на яго тэрыторыю, як цябе ахоплівае адчуванне чагосьці грандыёзнага, вялікага, неасяжнага. Як блакіт неба, як неабдымныя блакітныя аркушы плянаў з белымі хмаркамі рысункаў, якімі завалены ўсе сталы вялізнага памяшканьня, у якім пасья будзе цэх, а пакуль на адной палавіне ў ціхай напружанасьці схілілася над гэтымі плянамі ў пераважнай большасьці маладыя твары інжынэраў і тэхнікаў, а на другой зьвініць тэлефон, тарахцяць машыны, ляскаюць лічэбнікі. Там і дырэктар і фабком і кантора, словам увесь апарат будаўніцтва.

Зямля ўсюды перакапана, ускудлачана, уздыблена. Будынкі праходзяць апошнюю стадыю пабудовы. Усюды гудзе будаўніцтва. Узьбярэшся на рыштаваньнях на трэці паверх—азірайся вакол колькі хочаш і ня ўбачыш нічога далей яснага неба над галавою і новых муроў на зямлі.

Кантора. Дом для інжынэрна-тэхнічнага персоналу. Нажарнае дэпо. Вялічэзныя цэхі. Вакол склады. Пад'ездныя шляхі чыгункі. Вагоны. Выпружаюцца скрыні імпортнага абсталяваньня і ў маўклівых цэхах, дзе часам яшчэ ня зусім скончана адзелка будынку, кіпіць ударная праца. Ударніцтвам ахоплены ўсе цэхі. Широка разгорнута таксама соцыялістычнае слаборніцтва. І вось відавочныя вынікі гэтых соцыялістычных мэтодаў працы. У траўні плян монтажу перавыканан на 48%. Нека-

тоўня брыгады маюць перавыкананьне на 100%. У тэрвені плян ня быў выканан з прычыны таго, што спазьнілася была дастаўка замежнага абсталяваньня. Да-рэчы гэтае абсталяваньне ня вельмі складанае. Спецыялістыя лічаць, што яно вельмі лёгка магло-б быць зроблена і на нашых машынабудаўных заводах. Так што трэба спадзявацца, што ў хуткім часе побач з цэлым шэрагам іншых новых гатін прамысловасьці яно будзе наладжана і ў нас і ўжо іншым фабрыкам штучнага валакна, якія будуць будавацца ў Савецкім Саюзе, імпартнае абсталяваньне будзе непатрэбна.

Магілеўская фабрыка павінна быць пушчана ў ход і кастрычніка бягучага году. І вось, каб скончыць яе ў тэрмін, перамагаючы ўсе цяжкасьці, напружана працуюць ударнікі. Дзеля гэтага імкнуцца хутчэй вызваліць з апошніх рыштаваньняў будынкі і бліснуць яснаму дню прывітаньнем сваіх прыгожых сьветла-жоўтых сьцен, дзеля гэтага ўсё вакол маўклівых цэхаў бурліць ліхаманкай будаўніцтва.

— «Цяпер, як толькі прыбудзе якая машына, дык яе монтажнікі проста глытаюць,— кажа сакратар фабкому. А вось яшчэ адно цікавае прызнаньне ўжо ня нашага актывіста, а чужаземнага фабрыканта. Мне расказваў пра гэта адзін вынаходца майстар. Монтаж машын робіцца пад кіраўніцтвам і пры ўдзеле замежных, нямецкіх спецыялістых і рабочых. Абыйсьціся пры монтажы без чужаземнай дапамогі ніяк нельга, бо чужаземныя капіталістыя, прадаючы нам машыны, не даюць рысункаў да монтажу.

Выраб штучнага валакна наогул яшчэ параўнальна маладая і новая галіна прамысловасці. Тут шат ёсьць і тэхнічных і вытворчых сакрэтаў, якія імпіталістыя клапатліва захоўваюць. Нямецкі фабрыкант Когорн, фірма якога дастаўляе абсталяваньне Магілеўвалакнабуду, прыяжджаў да нас ці паглядзець, як працуюць тут служачыя яго фірмы, ці можа з мэтай падарожжа «У новы сыет». Ён здзівіўся, што ні ў Нямецчыне, ні ў Францыі, ні ў іншых краінах, куды толькі ён не дастаўляў абсталяваньне, нідзе монтаж не рабіўся гэтак хутка, як у нас. Нямецкі фабрыкант, мабыць, доўга круціў мазгамі над гэтым дзівам і нарэшце выказаў гэтаму майстру свае дапушчэньне.

— Я думаю, што вашы рабочыя таму гэтак добра працуюць, што яны лічаць фабрыку да некаторай ступені сваёй уласнасьцю.

— Яны ня толькі так лічаць. Гэта ёсьць на самай справе—адказаў яму майстар.

* * *

Пакуль што на фабрыцы працуе ўжо дасьледчая ўстаноўка імя Комсамольскай Праўды. Яна ўяўляе сабою фабрыку ў мініятуры. Будынак ня вельмі вялікі. Кожнай машыне на фабрыцы будзе адпавядаць цэлы цэх. Апрача таго і самыя машыны тут значна паменшаны. На дасьледчай устаноўцы зараз рыхтуюцца кадры рабочых для фабрыкі і пасля будзе школа фабрычна-заводзкага вучнёўства. Тон-

кая, далікатная вытворчасць валакна патрабуе добра абучаных кадраў рабочых. На другім паверсе змяшчаецца лябораторыя. Процэс вырабу штучнага шоўку вельмі складаны і доўгі. Плотная цвёрдая целюлёза павінна паддацца цэламу шэрагу фізічных і хэмічных апрацовак і зьмен, пакуль у выніку іх з яе будуць атрыманы мяккія белыя хлоп'я, падобныя з выгляду на бавоўну. І гэта яшчэ толькі першая стадыя процэсу. Далей гэтая мяккая маса пад уздзеяннем серкавага вугляроду і шчолакавага раствору зробіцца вадкасыцю бураватага колеру—віскозай. Ізноў цэлы шэраг падрыхтоўчых процэсаў—і з бураватай вадкасыці праз леечкі з малюсенькімі дзірачкамі на прадзільных машынах выцягнуцца тонкія валаконцы. Але і гэта яшчэ не канец. Гэтыя валаконцы яшчэ трэба сушыць, бяліць, пераматваць, сартаваць і, нарэшце, з тоўстых белых аркушоў целюлёзы мы атрымліваем танчэйшую далікатную пражу. Яна зіхаціць, пераліваецца самымі рознастайнымі срабрыста-сьнегавымі адценьнямі.

Усе гэтыя процэсы вырабу штучнага шоўку патрабуюць самае пільнае дакладнасці і ў тэмпературы і ў змесьце хэмічных чыннікаў вырабу. Апрача апісанага віскознага методу здабывання штучнага шоўку ёсць яшчэ некалькі, але ў прамысловасці віскозны метод пераважае.

Для рацыяналізацыі хэмічных процэсаў, для больш, эфэктыўнай і эканомічнай коардынацыі хэмічных чыннікаў непачатку край працы. Гэтымі да-

сьледваньнямі і будзе займацца на магілеўскай фабрыцы дасьледчая ўстаноўка імя Комсамольскай Праўды.

Фабрыка будзе вырабляць 4000 кілёграмаў шпюку ў дзень. Каб уявіць значэньне гэтай лічбы, упам'янеце, што да рэволюцыі ў Расіі была ўсяго адна фабрыка штучнага валакна ў Мыцішчах, пад Масквою. Ды тая належала чужаземным капіталістам, і яе прадукцыя не перавышала 150 тыс. кілёграмаў у год. Для адсталай царскай прамысловасьці гэтая вытворчасць была занадта мудрай. Але прамысловасьць рабочае клясы спраўляецца з ёю. Ужо працуе фабрыка штучнага валакна ў Ленінградзе, у канцы гэтага году, апрача Магілеўскай, пачне працаваць фабрыка ў гор. Кліне, Маскоўскай вобласці. На працягу пяцігодкі распачнецца пабудова яшчэ звыш дзесяці новых.

Ну, ці сьнілі калі змрочныя беларускія лясы, што з іхніх журлівых дрэў будуць вырабляць тут-жа, у іх занядбалай радзіме такі далікатны і дарагі матэрыял.

* * *

Побач з шпюкавай фабрыкай, праз дарогу вырасла другое буйнае прадпрыемства—мастаўёвы завод. Такого самага сьветла-жоўтага колеру як і будынкі шаўковай фабрыкі, ён выцягнуўся сваім доўгім корпусам на дзіва ўсім старасьвецкім гар-

барням. Адчыненне яго адбылося ў дзень сьвята
вызвалення Беларусі ад беларускаў, 11 ліпеня.

Абсталяваны ён, вядома, паводле навейшых запа-
трабаванняў тэхнікі. Усе процэсы працы, якія
толькі можна было мэханізаваць, робяцца машы-
намі. Дасканалая сыстэма вэнтывяцыі пазбаўляе
яго непазбыўнага ліха ўсіх старых гарбарняў—
скуранага смуроду. На жаль, я быў у ім яшчэ ў
пачатку ліпеня і таму мог бачыць яго таксама, як
і шаўковую фабрыку, толькі ў стане вялікай маў-
клівасьці, у чаканьні пуску і поўнага ходу. Праўда,
тут на мастаўёвым заводзе яна парушалася тым,
што завод пачаў працаваць датэрмінова, але яшчэ
далёка ня ўсе машыны былі пушчаны ў ход. Мне
запомніліся горы пасоленых чорных і бурых скур.
Вялікія кучы поўсьці, якую перабіралі жанчыны,
узброіўшыся доўгімі гумавамі рукавіцамі. Пасьля
гэтая поўсьць у выглядзе ўжо гатовага фабрыкату —
бурья посьцілкі лямцу. Барабаны, у якіх мыюцца
скуры. Гарбары таксама ў гумавах рукавіцах, з
крывымі нажамі ў руках. Вялікія, памерам сваім
большыя за іншы студэнцкі пакой, дубільныя чаны
ў падлозе другога паверху.

На заводзе ўжываюцца новыя мэтады дуб-
леньня. Замест кары—сок. Драбілка трушчыць
кару, яна ідзе ў сакаварку і сок падаецца ў чаны.
Гэты спосаб значна лепшы і таньнейшы. Пяць доў-
гіх шэрагаў чанаў (разьлічаныя на дубленьне пяці
партый скур адначасова) зьяюць суровай шэрызнаю
сваіх ненасытных, заўжды адчыненых ртоў. Процэс

дубленьня будзе адбывацца ў іх шляхам двух стрэчных рухаў—скур і соку. Па меры таго, як скуры праз пэўны час будуць перасоўвацца з аднаго чана ў другі, сок будзе пералівацца насустрач яму. Гэта дасць магчымасьць максымальна выкарыстоўваць дубіцель.

Тут-жа ў будынку заводу зьмяшчаюцца лябараторыя і розныя культурна-бытавыя ўстановы для рабочых: сталоўка, чырвоныя куткі; ёсьць нават памешканьне для дзіцячага саду. Асобныя для кожнага рабочага шафы для захаваньня вопраткі, душы. Словам, усё неабходнае дзеля ўмоў працы, што зьяўляецца ўсюды ў Савецкім Саюзе неразлучнай часткай будаўніцтва кожнае новае фабрыкі.

На заводзе працаваць 500 чалавек. Большасьць іх перашла з старой Магілеўскай гарбарні імя Лекерта, якая зьяўляецца ўдарным куністычным заводам. На новым заводзе арганізаваны ўжо тры ўдарныя брыгады імя XVI зьезду.

Завод будзе вырабляць 100 тысяч штук ялавых скур, 100 тысяч конскіх і 115 тысяч сьвіных у год. Выключна на мастаўё—просты сорт скуры. Ён мае выконваць вялікую культурна-гістарычную задачу—усю Беларусь ланцюжную абуць у боты і апошнія лапці здаць у музэй.

ЗЬМЯНЯЕЦЦА ТВАР ЗЯМЛІ

Гальлё старога саду паспляталася ўверсе зялёнай паветкай. Між высокіх пабеленых яблынь прабеглі над'яздныя пуцявіны чыгункі. На даўно пакінутым

і спусьцелым палетку бялеюць баракі будаўнікоў і вялікая, з выгнутым, як неба, дахам, сталоўка-клуб.

Старыя пазелянелыя хаткі баязьліва прытуліліся да зямлі і трапечуцца, поўныя страху за сваё існаванне. Побач узьняўся доўгі астоў пабудовы заводу дзеля апрацоўкі каьцей. Растуць белыя мураванкі рабочага пасёлку.

На-над жытам зьвініць песьня жаўранка, як заўсёды, поўная захапленьня ціхім характэрам прыроды. Жыта таксама перарэзана чыгункай. Насупраць яго невялікая пляцформа. Яна пабудавана спецыяльна для выпрузкі шматтонных трансформатараў на Магілеўскай падстанцы Асіпбуду. Высокія простакутныя аркі. Ёх многа, розных памераў. Яны стаўпіліся, як падставы дзеля нейкага гіганцкага мосту. Гэта жалезныя конструкцыі адчыненай часткі падстанцы. На іх накінуты залаціста чырвоныя косы кручанага мядзянага дроту. Яны на сонцы зіхацяць, як бліскавіца. Праз некалькі месяцаў на гэтых бліскучых косах-правадох пабяжыць з Асіпстану ток сілаю ў 110 тысяч вольт. І сапраўды, гэтыя моцныя конструкцыі будуць падставаю для гістарычнага мосту электрыфікацыі, па якім уся Магілеўшчына пярэйдзе ў новую бліскучую эпоху соцыялізму.

У невяліччай дашчатай хатцы баявы штаб падстанцы. Над сінімі эркушамі, перакроенымі роўнымі і няўхільнымі белымі лініямі рысункаў, быццам над стратэгічнымі картамі, схіліліся сур'ёзныя

загарэлыя твары тэхнікаў. Кіраўнік прац, як га-
лоўны камандзір у час бою, назірае за ўсёй сваёй
дзялянкай, упэўненым спакойным і цвёрдым гола-
сам аддае загады, увесь час ахоплены напруж-
насьцю змаганьня і настаражаны, каб у выпадку
чаго, адразу-ж накіраваць на самае слабое месца
самую моцную сілу.

Зямля калоціцца ў ліхаманцы сьпешнага будаў-
ніцтва. Апухла кучамі гравія, пяску, цэманту. Як
плечы хворыя банкамі, застаўлена скрынямі з аб-
сталяваньнем. У іх масьленікі, разраднікі, ізолято-
ры. Цяпер ёй, няшчаснай старэнькай хворай робяць
асноўную опэрацыю. Сьпешным парадкам кладуць
муры будынку падстанцыі. І прадчуваючы хуткае
ачуняньне, зямля па ўсёй Магілеўшчыне, Аршан-
шчыне, Віцебшчыне панастаўляла белыя каўнерыкі
слупоў, і толькі чакае ўрачыстых дзён, каб надзець
на іх бліскучыя модныя гальштухі правадоў з ста-
лёва-алюміневага дроту і белыя, як сьнег, запанкі
ізолятараў.

Як млечны шлях на небе, праляглі гэтыя слупы
белай істужкай праз увесь краявід, праз рэчкі,
яругі, дарогі, лясістыя ўзгоркі, палі.

Адны з іх бездапаможна назывешвалі з перакла-
дзін млявыя рукі гірлянд і маюць, нажаль, няпры-
гожую форму вісельніц (яны гэтак і называюцца),
якая па няпрыемнай асоцыяцыі толькі выклікае з
мінуўшчыны журботныя думкі. Другія прыгожымі
стромкімі верхавінамі ў стылі готычных шпіцаў ім-
кнуцца ў вышыню. Асабліва прыгожыя дваццаці-

мэтровыя апоры павышанага тыпу, якія ставяцца пры пераходзе праз рэчкі, чыгункі, дарогі. Усе слупы з жоўтавата-белых здаровых хвой. Камлі для большай моцнасьці прапітваюцца спецыяльнай смольнай масай-кобрай, якая захоўвае дрэвы ад вяненьня да 18 гадоў.

Праз Магілеўшчыну і Аршаншчыну пройдзе ланцуг у 984 гэткіх слупоў. 638 будзе ад Асіنبуду да Віцебску.

Адным словам, кожны ўзгораж і кожны палетаж мецьме гэты слаўны штандар у той урачысты дзень, калі заб'ецца сэрца Асінстану і там,

„Дзе за пасёлкам лёг пасёлак,
Гіганты ўзьнімуць сыцяг бунтарны,
І ў блісках квецістых вясёлак,
Дым гасячы лучыні і смолак,
Зайскрыць электрыка ўладарна“ 4).

Яны прынясуць яе бліскучае сьвятло і няўтомную энэргію ня толькі на прадпрыемствы і ў саўгасы, але і ў самыя глухія вёскі. І тады, як зоры, стажары і зьнічкі, яскравыя ў чорную ноч, гаснуць у дзенным сьвятле, згаснуць навекі падсьлепаватыя газавычкі, у цьмяных водсьветках якіх цяпер праходзяць дзявочыя вячоркі і марозныя ранкі гаспадароў у гумне за старасьвецкай мэлёдыяй цэпа. А тады пачнуць адміраць і цапы... Бо гэтыя слупы зробіць цэлы пераварот у жыцьці і гаспадарцы вёскі. Яны і там, дзе яшчэ не разьвеяна ноч ня-

4) Янка Купала — „Сыходзіш вёска з яснай явы“...

пісьменнасці, неразумення і даўкай адрывкі бяззубай прышыбееўшчыны (у выглядзе перагіба), асвятляцьмуць вёсцы яе шлях па шырокім гасцінцы колгаснае працы.

НОВЫЯ ЛЮДЗІ

Новы сьвет нараджаецца на руінах старога. І людзі, якія будуць яго, часта амаль уняршыню сутыкаюцца з ім у сфэры сваёй дзейнасці. Большасць рабочых-будаўнікоў і значны прэцэнт рабочых новай індустрыі прыходзяць з вёскі. Сярод іх шмат няпісьменных і шмат такіх, якімі яшчэ ўладна кіруе індывідуалістычны інстынкт: «багацей», а ўсё іншае, чорт яго бяры. Тут мы яшчэ толькі ля вытокаў новага чалавека.

Я сядзеў у канторы Магілеўскай падстанцы Асіпбуду, чакаючы пакуль кіраўнік прац (яго тут усе звалі па-расійску—прорабам) падпісваў нейкія паперкі і вырашаў розныя адміністрацыйныя і гаспадарчыя пытаньні. Ён абяцаў павесыці мяне на лінію паказаць, як устанаўліваюцца слупы. Але пакуль ён вызваліўся ад спраў—мы спазьніліся.

Высокая апора—падобная формай на вялікія сталюгі—ужо ўпэўнена і горда ўпіралася чатырма нагамі ў жоўты пясок старадаўняга магільніка, і глядзела на бурлівы віхор суседняга будаўніцтва. Калі яе краналі яшчэ нацягненыя струны сталёвых тросаў, яна злёгка ківала галавою і азіралася на свае

пастаўленыя загараць пад гарачым ліпнёвым сонцам стройныя плечы.

На мяжы могільніка—пустога кавалку зямлі, пацсаваната, як прышчамі, бутрамі, можа сталетніх могілак і парослага нейкай нізкай і жосткай травой—з абодвух бакоў глядзелі на слуп лябёдка, быццам дзівіліся, што гэта яны тут нарабілі. Яны ставяцца на адлегласьці ў два разы большай за даўжыню апоры. Гэтага патрабуе тэхніка бясьпекі «на ўсякі выпадак», хаця, як казаў кіраўнік прац, такі выпадак быў усяго адзін раз. Ён здарыўся яшчэ ў самым пачатку, на Віцебскай лініі. Вядома, пры такой адлегласьці лябёдак, рабочым ён пашкодзіць ня мог, але нават і апора, зьвінчаная з некалькіх бярэвеньяў, засталася цэлай.

Апора ўстаноўлена належным чынам. Адпушчаныя сталёвыя тросы, адпачываючы, вольна павісьлі на ветры. Шэсьцера хлопцаў узяліся за рыдлёўкі, і з кожным узмахам іх рук красуня-апора мацней асталёўвалася па-над усёй навакольнай цішынёй.

— А нябожчыкаў вы тут не патрывожылі?—пацікавіўся адыходзячы кіраўнік прац.

— Вось у гэтай яме знайшлі аднаго, мабыць, ахвіцэр нейкі. Яшчэ мундзір цэлы.

Рабочы адгарнуў зямлю і правёў рыдлёўкай па чэрапе, прыкрытым гнілымі жмуткамі валасоў.

З глыбокай ямы дыхнула мінулае сьмерцю. На некалькі хвілін ён няпрыемна сьцяў нашы адчуваньні і рэзкім дысонансам навеяў маўклівасьць і думы.

— Ну, засыпайце!—сказаў брыгадны маньцёр.
Рыдлёўкі энэргічна замахалі пяском і ён ізноў
схаваў у зямлі патрывожанага мерцвяка.

Стройная апора, як маладая, усміхалася небу і
сонцу і ўсяму, што яна магла бачыць на сваім шы-
рокім кругаглядзе. У далячынь, праз лагчыны і
ўзгоркі, беглі слупы.

— Тут вельмі няроўны профіль—паскардзіўся
кіраўнік прац—з-за гэтых яруг часам прыходзіцца
даваць кілёметраў на шэсьць круга, пераводзячы
лябёдка.

За полем, даючы навочную ілюстрацыю яго сло-
вам, жаўцеюць глыбокія спады яругі і ўцякае за не-
басхіл зьвілістая стужка хмызьняку, якім яна аб-
расла, як валосьсем.

Мне ўсё-ж шкода чамусьці, што не ўдалося паба-
чыць самога процэсу ўздыманьня апоры. Як яна за-
ківае сваёй белай верхавінай, задрыжыць і, уроўна-
важаная з двух бакоў сталёвымі тросамі лябёдак,
плаўна стане на ногі.

Быццам угадаўшы мае думкі, кіраўнік прац кажа:

— Цяпер пасьдзем на другі бок гораду. Там каля
шашы ўстанаўліваюць вялікую апору, павышанага
тыпу.

Я не аглядзеўся, як мы ізноў апынуліся ў гора-
дзе. Каламажка неміласэрна лемантавала па бруку,
спускаючыся стромкімі завулачкамі пад зялёнай
павецьцю цяністых прысадаў быццам кудысьці на
дно. За горадам навісла змрочная навальнічная

хмара. Час-ад-часу бліскалі маланкі і грозныя грывоты магутна калацілі паветра.

Але за горадам нас таксама чакала расчараваньне. Каля пакопаных ям жаўцелі кучы пяску і ў самоце ляжала вялікая апора, высока выставіўшы свае бурныя, працітаныя кобрай ногі, быццам дулы гармат.

— Чаму-ж іх няма тут!—Цень нейкай няўлоўнай эмоцыі прабет па заўсёды спакойным твары кіраўніка прац.—Ну, паедзем далей.

— Тут у мяне бузацёры. Яны незадаволены расцэнкай, хаця яны зарабляюць ня менш як тры рублі ў дзень. Але яны, вясковыя хлопцы, ня хочуць ісьці належным шляхам, праз канфліктную камісію. Яны лічаць лепш вырашаць справу крыкам.

Вузкай палявою дарогай паўз залацістае, налітае маладым пукатым зернем, жыта мы даехалі да пракладкі новай пуцявіны чыгункі, а за ёю хутка ізноў узьнімаліся ўгару ногі ляжачай апоры. Накрапваў дробненькі дождж. Навальнічная хмара пайшла стараною і навісла над горадам. Брыгадны маньцёр з нейкімі інструмантамі хадзіў каля ям. Лябёдкі, скорчыўшыся ў клубок, накручанымі тросамі, маўчалі. Некалькі хлопцаў ляжалі на прыгорку і курылі. Кіраўнік прац прывітаўся з імі:

— Добры дзень, бузацёры!

— Добры дзень, таварыш прораб!

— Ну, як працуеце?

— Ды нічога, вось толькі махоркі няма!

— Ёсьць-жа на складзе, прывезьлі ўчора, можаце атрымаць.

Між імі пачалася мірная гутарка. Толькі вельмі часта, як маланкі, з трох воддальных хмар, урэзваліся ў яе зласьлівыя заўвагі.

— А селядцоў прывезьлі?

— У іх селядцы ёсьць, толькі цукру няма.

— Хутка і гарэлка ня будзе. На аднэй вадзе хо-чаце станцыю пабудоваць, га, таварыш прораб!

Я не аглядзеўся, як пракаціўся гром. Высокі востратвары хлопец у расхістанай кашулі ўскочыў і мірная гутарка адразу перайшла ў крык. Бліскавіцы шматпавярховых слоў калацілі паветра. Кіраўнік прац абурыўся. Твар заліўся чырванью. Голас рашуча адрэзаў:

— А я вам скажу, што калі ня пойдзеце за 35 р. уздымаць тую мацту, я заўтра-ж дам разьлік.

— Няма чаго гразіць, таварыш прораб. У СССР жывем, а не ў буржуазным Захадзе.

— Гэта не пагроза, а офіцыйны загад дзесятніку. Заўтра я прышлю табе новых рабочых. А іх прышлі ў кантору за разьлікам.

Хлопцы загулі. Пачынаў вялікі востратвары і ў тон яму ўтуралі іншыя. Бліскавіцы вострых слоў сыпаліся часьцей.

Кіраўнік прац ня слухаў іх. Спакойным голасам камандзіра, які бачыць у часе бою перамогу сваіх, ён зьвярнуўся да дзесятніка і папрасіў блёкнот. Дастаў аловак, падыйшоў да хлопца, які капаў яму, прысеў на карачкі і запытаўся:

— Ты згодзен працаваць на тэй дзялянцы на ра-
ранейшай расцэнцы.

— Згодзен.

Падышоў да другога.

— Згодзен.

— А ты?

— Згодзен.

— А ты?

Чарнявы хлапчук абалёрся на рыдлёўку, пачу-
хаў патыліцу, з хвілінку падумаў.

— Я застаўся-б, каб далі авансу, а то грошай
няма.

— Можна. Прыдзі заўтра ў кантору.

Кіраўнік прац звярнуўся да «бузацёраў»:

— А вы, таварышы, ня хочаце больш працаваць?

— Далей па лініі мы згодны. А гэтую апору за
35 рублёў не.

— Дык вось, заўтра я прысылаю сюды другіх ра-
бочых. Дзесятнік, прышлі іх заўтра ў кантору за
разьлікам. А там іх рабачком пераварыць.

— Страх вялікі! Другой работы ня знойзем!
Толькі каб заўтра-ж грошы былі!

— Грошы будуць. Паехалі!

Кіраўнік прац паклікаў дзесятніка.

— Я толькі прашу цябе, шільна сачы за інстру-
мантам. Бо бачыш, які ў іх настрой. Ты скажы ім
рашуча, што і ў нас, таксама, як на будаўніцтве,
або на прадпрыемстве, кожны робіць ня тое, што
хоча, а тое што патрабуе ад яго праца. Калі яны не-
задаволены расцэнкай, на гэта ёсць устаноўлены

парадак. Хай скардзяцца ў РКК (расцэначна-конфліктную камісію). А самавольна кідаць працу, уносіць дэзорганізацыю і займанца рвацтвам мы нікому не дазволім.

— Вось бачыце, як часам прыходзіцца дзейнічаць з тымі хлопцамі, якія толькі што прыйшлі з вёскі. Рабочы ад варштату гэтак ніколі ня зробіць. Калі ён незадаволен расцэнкай, дык ён падае заяву ў РКК, але на працу пойдзе. Магчыма, што ён менш выпрацуе ў той дзень, але варштату самавольна ніколі ня кіне, бо ён ведае, што гэта шкодзіць вытворчасці. Конфліктная камісія на працягу 24 гадзін разглядае яго заяву і калі задаволіць—дык ён будзе працаваць, як і раней, калі-ж не, дык папрацуе дзень-два і папросіць перавесці яго на другі варштат. А гэтыя вось думаюць, што РКК, хоць там і прадстаўнікі рабочых, усёроўна падтрымлівае толькі адміністрацыю. Ім больш падабаецца пакрычаць на тэму «за што баролісь», а разам, ось бачыце, яны прыплятуць і селядцы, і цукар. А чаго яны яшчэ хочуць. Яны атрымліваюць па норме, як і ўсе. Я нават пастараўся, каб ім выдавалі махорку звыш нормы. Таксама і расцэнку. Яны мотывуюць тым, што гэтая апора вялікая і яе цяжэй уздымаць. Я павялічыў ім расцэнку на яе на 40 процантаў супроць звычайных слупоў, але яны хочуць, каб павялічыць на ўсе 100, а гэтага бязумоўна ні я, і ніхто ім ня можа зрабіць.

— Ну, і што цяпер з імі будзе?

— Заўтра я іх звольню і пашлю ў рабачком. Там з імі пагамоняць. Пасьля яны пойдучь на другую працу. Іх разаб'юць па адным сярод іншых рабочых. Там яны прыгледзяцца, як працуюць другія, і адумаюцца. Пасьля яшчэ прыдуць да мяне прасіцца, каб я іх зноў узяў да сябе на працу. Ну, а ў некаторых выпадках, калі нішто не дапамагае, прыходзіцца звальняць зусім.

— І гэта часта?

— Вельмі рэдка. Я-ж кажу, гэта яны 'шчэ нядаўна ў нас працуюць. Пасьля яны прыгледзяцца да другіх рабочых і зразумеюць, што на прадпрыемстве ня тое, што ў сябе на вёсцы, рабі што хочаш і калі хочаш, а павінна быць дысцыпліна. Асабліва пры нашых тэмпах. Ведаецца, у мяне на Віцебскай лініі былі і не такія яшчэ здарэньні. Цяпер гэта ўжо мне не павіна. З імі толькі трэба дзейнічаць у такім выпадку рашуча і офіцыйна. Інакш яны будуць уносіць дэзорганізацыю ў працу і толькі зьбіваць з панталыку іншых рабочых. У нас усё адно, як і на вайне, раз загад аддадзен, ён павінен быць выкананы. Нават горш, як на вайне. Калі ямы выкапаны, іх трэба абавязкова зараз-жа засыпаць. Бо калі пойдзе дождж, яны сапеуюцца. Размые. Яны выкапалі тут ямы і самавольна перайшлі на другую дзялянку. Гэта ні ў якім разе нельга дапушчаць.

Малады кіраўнік прац усю дарогу быў пад уражаньнем толькі што здарыўшагася канфлікту з «бузацёрамі». На яго заўсёды спакойным энэргічным твары час-ад-часу прабягала хваляваньне.

Каламажка ізноў лемантавала на вымытым, бліскучым пасья даяджу бруку. І «бузацёры», і пакінутыя імі ямы з бездапаможна задраўнай угару ногі апорай павышанага тыпу засталіся там, у палёх. У горадзе толькі што была моцная навальніца. Імклівыя каламутныя струмені бурліва імчаліся з яго ўзгоркавых вуліц.

* * *

Таварыш Прэс прадуе на вытворчасці адзінаццаць год. З 1922 году ў комсамоле, цяпер ужо сябра партыі. Ён працаваў на механічным заводзе ў Віцебску, пасья быў там-жа старшынёю акруговага праўленьня профсаюзаў. Калі ў сувязі з шпаркім разгортваньнем прамысловасці пачаў адчувацца недахоп кваліфікаванай рабочай сілы, ён пайшоў ізноў на прадпрыемства. Скончыў шасьцімесячныя курсы маньцёраў і зараз прадуе памочнікам майстра на Магілеўскай паўковай фабрыцы.

На некалькі хвілін адарваўшыся ад працы, ён павёў мяне ў прадзільны цэх, дзе ў два рады выстаўлены даўжэзныя трынаццацімэтровыя варштаты, тыя самыя, на якіх бурая вадкасьць віскозы будзе ператварацца ў жаўтаватыя яшчэ найтанчэйшыя ніці будучага шоўку. Асьцярожна, каб не парушыць парадку паложаных дзеля монтажу частак, т. Прэс, а сьледам за ім і я, узьлезлі на варштат, каб зірнуць на раскрытую таямніцу яго механічнай анатоміі і фізыолёгіі.

— Вось бачыце, тут уверсе ёсьць валікі, даўжы-
нёю ў трынаццаць мэтраў, на ўвесь варштат. Пра-
дзільныя варштаты робяцца двухбаковыя і валікі
бягуць паралельна. Пры ўстаноўцы іх і іншых дэ-
таляў здараецца некаторае нязначнае, няпрыкмет-
нае для вока, адхіленьне ў 5-6 мілімэтраў. Але
пасля, калі варштат пачне працаваць, гэта выклі-
кае значныя, відавочныя ўжо скрыўленьні і псуе
варштат.

— Нямецкія маньцёры, якія працуюць тут у нас,
расказвалі, як на адной буйнай фабрыцы ў Францыі,
дзе яны таксама ўстанаўлівалі абсталяваньне, вар-
штаты пакрывіліся былі да таго, што на іх нельга
было працаваць і трэба было ізноў выклікаць мань-
цёраў правіць варштаты.

— Я доўга думаў, якую-б тут можна было даць
раду. Нарэшце, знайшоў цэнтральную лінію вар-
штату. Прылада, скомбінаваная з шнура, працяг-
нена па цэнтральнай лініі варштату і вілачак, якія
рассоўваюцца на віньце, дае магчымасьць рабіць
монтаж усіх частак варштату на роўнай адлег-
ласьці ад цэнтральнай лініі, без ніякіх адхілень-
няў. Інжынеры ўхвалілі маю вынаходку і дазволілі
ўжываць яе на фабрыцы. Цяпер яна знаходзіцца ў
стадыі патэнтаваньня. А вось па ёй монтыруюць
варштат.

— Ды тут у нас бясконцы прастор для вынаход-
ніцтва і рацыяналізацыі...

Таварыш Прэс гаворыць гэта вельмі ціхім,
удумным толасам. А ў вачох трымціць няўтомнае

палыханьне творчага запалу... Мы стаім у вузкім праходзе паміж высокіх нямецкіх варштатаў. Глядзім на монтаж, якім кіруе вынаходка рабочага маладой беларускай індустрыі. І ў гэты момант цэх здаецца неабсяжным У ім адчуваецца веяньне чагосьці вялікага, адчыняюцца бязьмежныя далегляды.

Бо ў гэтым выпадку маладая соцыялістычная тэхніка нашай тэхнічна адсталай краіны перагнала ўжо высока-разьвітую капіталістычную тэхніку Заходняй Эўропы. Бо тут мы яшчэ на адзін крок надышлі да ажыцьцяўленьня вялікай задачы «дагнаць і перагнаць»!

Таварыш Прэс, вядома, не зьяўляецца рэдкім выключэньнем. Ён толькі адзін з шэрагу тых энтузіястых соцыялістычнага будаўніцтва, якія няпрыкметна і ціха, але ўпарта, не шкадуючы сілы і працы, імкнуцца як мага наблізіць дасягненьне гэтай мэты.

Тут-жа ў гэтым самым прадзільным цэху ён паказаў мне вынікі аднаёй вельмі каштоўнай прапановы старога рабочага.

Белдзяржбуд зрабіў няроўныя падставы для варштатаў. Дзякуючы гэтаму, устанаўліваючы варштаты, прыходзілася падкладаць пад іх жалезныя брускі. Шкода было, што гэтак непродукцыйна траціцца шмат жалеза і т. Сьпірын унёс прапанову замяніць брускі спецыяльна сконструяванымі ім дужкамі. Гэтае мерапрыемства дало эканомію ў 400 пудоў жалеза.

— А вось і сам таварыш Сьпірын.

Тав. Прэс паклікаў яго і мы прывіталіся.

— Скажэце, вы даўно працуеце на заводах?

— А ўжо, як на вытворчасці, 23 гады. А як служыць пайшоў, дык і ліку няма. Змалку. Я сірата— быў малым хлапчуком, як памёрлі бацькі і пайшоў на свой хлеб. Служыў на Волзе, на параходзе. Пасья падаўся на машынабудаўнічы завод у Царыцыне, цяперашнім Сталінградзе. Гэта была першая мая праца на прадпрыемстве. А пасья шмат дзе быў. У Магілеве застаўся пасья вайны. Да мінулага году працаваў у чыгуначным дэпо.

Гэтыя доўгія цяжкія гады працы з маленства, старых заводаў, вайны адбіліся глыбокімі маршчынамі на худым і жоўтым твары т. Сьпірына. Але ў голасе яго гучыць маладая жыцьцярадаснасьць:

— Эх, нічога мне так ня хочацца, як пабываць цяпер на радзіме ў Сталінградзе, паглядзець на новыя заводы, на новае будаўніцтва...

— Дык чаму вы ня зьездзіце?

— Ніяк ня выберуся. Усё працы поўна. Осць пусьцім ужо тут раней фабрыку, а тады ўжо трэ' будзе зьездзіць.

Як далёка адгэтуль да бузацёраў з лініі Асінбуду!

Так. Але-ж ня трэба забывацца, што тыя яшчэ сэзоньнікі, а гэта зусім іншая справа. А на прадпрыемствах разам з першымі каменьямі будаўніцтва, разам з устаноўкай першых яшчэ маўклівых машын пачынаецца марудная крапатлівая праца фабкому, парткому, комсамольскіх ячэек. Спачатку,

мабыць, як правіла, яна ідзе вельмі павольна. Праводзіцца галоўным чынам і амаль выключна на сходах. Гэта абумоўлена цэлым шэрагам прычын. Але, як толькі фабрыка пачне выказваць першыя праявы жыцця, зьяўляюцца насцьцентазэты, лікпункты, рознастайныя курсы, гурткі. І старыя рабочыя і моладзь вучыцца. На шаўковай фабрыцы арганізавана пры фабкоме навукова-тэхнічнае таварыства, першай задачай якога зьяўляецца даць магчымасьць старым маньцёрам, якія маюць доўгі стаж і добрую практыку, набыць і пашырыць тэорэтычныя веды. Там-жа на Магілеўвалакнабудзе 180 чалавек вучыцца на курсах падрыхтоўкі малодшага тэхнічнага пэрсоналу. У большасьці моладзь. Шмат хлопцаў і дзяўчат у комсамольскіх гарнітурах—юнгштурмах. Сярод іх некалькі пажылых, у большасьці жанчын. І паглядзець толькі з якою прагнасьцю да ведаў ловяць яны кожнае слова лектара-інжынэра. На дасьледчай устаноўцы па пачыну моладзі арганізаваны сьлесарна-мэханічны гурток. І цэлы шэраг іншых школ, гурткоў і курсаў. Яны ствараюць новы тып рабочага, узброенага з галавы да ног тэхнічнымі ведамі, рабочага-вынаходцу, рацыяналізатара і толькі што прыведзеныя прыклады хіба не зьяўляюцца залогам магутнага ўздыму нашай савецкай тэхнікі ў наступныя гады і пяцігодкі.

Гэтага мала. Новыя прадпрыемствы (бязумоўна, гэта ў значнай меры датычыцца і рэарганізаваных старых) ня толькі зьяўляюцца адначасна і рабочым тэхнічным унівэрсытэтам, дзе кожны рабочы мае

шырокую магчымасць разьвівацца і павышаць сваю кваліфікацыю, яны зьяўляюцца ня толькі вогнішчамі соцыялістычных мэтодаў працы, але ў ня меншай меры і школай політычных, грамадзкіх, дзяржаўных дзеячоў. На Магілеўвалакнабудзе організавана таксама рабочая брыгада дапамогі кіраўніцтву фабрыкі—кузьня вылучэнцаў і актывістых.

Наша эпоха, эпоха вялікага будаўніцтва, калі зусім мяняецца твар зямлі і перайначваецца сьвет, стварае зусім новага чалавека, чалавека з вялікімі імкненьнямі і ўпартую воляй; актыўнага будаўніка і творцу, ахопленнага энтузіязмам і радасьцю вялікае працы, надзей і творчых узлётаў.

Быць можа, яшчэ рана гаварыць пра яго, як пра закончаны, аформлены тып. Быць можа, рана яшчэ маляваць яго портрэт. Таму я абмяжуюся на гэты раз толькі невялічкімі эскізамі, толькі вокамгненнымі фотаздымкамі, якія перадаюць быць можа ўсяго адну ці дзьве дэталі жывой істоты ў часе яе руху. Але і ў гэтых невялічкіх дэталях відны ўжо зусім новыя рысы новага характару.

Малады спэцыялісты. Яго радзіма, сям'я і маленства засталіся дзесьці ў Заходняй Беларусі. Ён помніць толькі Чырвоную армію, фронт, пасьля вучэньне і працу. Цяпер ён кіруе будовай аднаго вялікага і значнага прадпрыемства. Калі ён вядзе паказваць яго, за ім цяжка пасьпець. Калі вы спыніцеся дзе-небудзь у маўклівым сузіраньні больш чым трэба, ён скажа—пойдзем далей. Але з захаплень-

нем, быццам крыху ўзрушаны тым, што некага цікаваць вынікі яго працы, ён стараецца не абмінуць ніводнага процэсу, ніводнай дэталі і ўсё паказаць, расказаць, растлумачыць.

— Вось глядзіце, гэта зроблена за сёнешні дзень. Учора, помніце, яшчэ гэтага ня было.

На хаду ён увесь час робіць заўвагі брыгадзірам. А ў канторы ў яго заўсёды чакаюць тысячы спраў. Ён уяўляецца мне ня інакш, як носьбіт вечнага руху. Ён увесь кіпіць працай. І ў той-жа час заўжды такі спакойны і рашучы, быццам ён праходзіў дзеля таго спецыяльную школу. Быць можа такой школай была для яго Чырвоная армія.

* * *

Вылучэнец адміністрацар. Вакол яго стала ніколі не размыкаецца кола людзей. Зусім юны, ружовы і сьвежы, як у дзяўчыны, твар. Мяккі голас і бясконца ветлівыя вочы. Але паглядзеце, як ён размаўляе па тэлефону. Твар палае настойлівасьцю і кожнае слова адсякае ў паветры рукою.

Двое інжынэраў падыходзяць да яго і доўга вырашаюць нейкія пытаньні. Мяккі голас зьвініць упэўнена і рашуча. Нарэшце зусім катэгорычна паграбуе ад іх нейкі расклад на новы месяц.

— Вы абяцалі мне зрабіць гэта пазаўчора. Сягоньня чацьвертае і ня можа быць ніякіх апраўданьняў. Заўтра-ж пляны павінны быць вывешаны.

* * *

Тэхнік. Загадчык цэхам. Абсталяваньне яго цэху складаецца з найскладнейшых машын—алопняга слова замежнай тэхнікі. Машыны дастаўлены з-за межаў бяз рысункаў монтажу. Аднак цэх адмовіўся ад дапамогі замежных спецыялістаў. Загадчык цэхам правёў монтаж, як ён кажа, «па інтуіцыі», вывучаючы іх па фотоздымках у замежных выданьнях і замежнай літаратуры. У проект монтажу, зроблены спецыялістамі ў трэсьце ў Маскве, ён на свой рыск унёс зьмены і палепшаньні. Пасьля гэтых зьмены былі ўхвалены самымі аўтарытэтнымі прафэсарамі.

* * *

Малады прафшколец. У вялікіх прадонных вачох блакітная задуменнасьць і мора жыцьця. Калі ён стаіць ля варштату, уся яго вялікая, асілкавая постаць прыкавана да дзіўных рухаў адной з самых навейшых машын. У яго руках упэўненая стрыманасьць. Выступаючы ад імя рабочых на мітынг, ён спачатку яшчэ неяк хвалюецца, пасьля з кожным словам уваходзіць у сваю ролю і рашуча запэўняе ў тым, што:

— Мы будзем помніць усё тва запатрабаваньні, якія прад'яўляе да нас соцыялістычнае будаўніцтва і аддадзім усё свае сілы на выкананьне прамфінпляну і пяцігодкі ў чатыры гады.

* * *

Стары інжынер. Ён шмат усяго бачыў за свой век. Цяпер працуе на новым заводзе. З захваленнем юнака ён паказвае і тлумачыць кожную дэталю, кожную новую машыну. Дзеся параўнаньня ўспамінае мінулае. Як дзікунскія паданьні, як вынаходкі архэолёгаў, часам проста, як анекдоты, гучаць яго аповяданьні пра старую і саматужную вясковую прамысловасць. Але ў злучэньні з імі яго гутаркі і тлумачэньні малююць суцэльную карціну нашай прамысловасці ў гістарычным разрэзе і ўспрымаюцца, як лекцыя надзвычайна здольнага прамоўцы-вучонага. Ён няўтомна водзіць мяне па заводзе некалькі гадзін. Нарэшце, паказваючы машыны навейшай конструкцыі, ён ніяк ня можа супакоіцца ад захвалення.

— Падумайце толькі, яно робіць шэсьць тысяч зваротаў у хвіліну. Тут цэлая маленькая электрастанцыя—цэлая сыстэма электраматораў. І ў іх хуткасьць электрычнага току раўняецца хуткасьці радыёхваль. Наш завод абсталёван самымі новымі і найлепшымі ў сьвеце машынамі.

І ў яго словах зьяе, пераліваючыся праз край, глыбокая радасьць.

* * *

Працаўнік фабкому. Яго школа—праца з маленства на заводзе, Чырвоная армія. Паміж справамі, задаволеннем наведвальнікаў і тэлефоннымі зван-

камі, ён падрабязна расказвае гісторыю завода і пералічвае ўсе першыя крокі культурнае працы фаб-
кому. Але раптам у голасе пачуліся журлівыя ноткі і ён пачынае расказваць, як з прычыны адставаньня жыльлёвага будаўніцтва і таму, што клюб яшчэ толькі будзеца, вельмі цяжка ўцягці ў працу старых рабочых.

Яшчэ ўлетку нічога. А ўвосень і ўзімку бяда. Яны раскіданы па ўсім горадзе і ніякім чынам іх не зацягнеш ні на сход, ні ў гурток.

Малады яго твар засьцілаецца водбліскам смутку.

Але гэта толькі на момант. Праз хвіліну зноў зві-
ніць тэлефон. Жывы энэргічны агонь прабягае ў ва-
чох таварыша і ён гаворыць далей пра павышэньне
кваліфікацыі, шэфства, гурткі, прамфінплян, соц-
спаборніцтва. Набліжаецца чацьвертая гадзіна.
А ў яго яшчэ паседжаньне, шэраг пытанняў і непа-
чатае мора працы.

Ліпень 1930 г.

Ш. Л Я С Н Ы А С І Л А К

Сонца блукала дзесьці далёка ў Сібірскай тайзе, і таму зямля яшчэ ціха спала, захінуўшыся ў коўдру туманавай імжы. Лес толькі яшчэ прадзіраў вочы і ўмываўся сыподзёнай расою. На небасхіле, вартуючы змрок, зусім нізка нахіліліся да зямлі дзьве электрычныя зоркі. У шэрым сутоньні выплыў каменны тмах станцыі Бярэзіна. Яна на момант прачнулася, задрыжэла са сну людзкім рухам і хутка сыцішылася ізноў. Прыход цягніка перабіў яе сон і цяпер яна ня глядзячы на вакольную ночную маўклівасьць, раз-по-раз варушылася і чакала сьвітаньня. Яно надыйшло неяк хутка і раптам замітусіліся рамізьнікі. На дапамогу ім прышлі станцыйныя прыбіральшчыкі, якія з настойлівай ветлівасьцю прасілі пасажыраў ісьці пагуляць на вольным паветры, а ім дазволіць прыбраць памяшканьне.

Горад яшчэ толькі думаў прачынацца. Муры пабудовы хлебазаводу пазяхалі чорнымі вокнамі. На бязьлюдных вуліцах маўчалі будынкi і ў цэнтры на скрыжаваньні іх, як нерухомыя постаці монумэнтаў, стаялі два міліцыянэры. На ўскраіне гораду рупныя гаспадары маленькіх дамкоў бразгалі засаўкамі калітак, выходзілі паглядзець ці вялікія лужыны па-

кінуў дождж на шырокіх небрукаваных вуліцах, ішлі ў суседнія двары за вадою. На цэнтральнай Соцыялістычнай вуліцы ў даўгім двухпавярховым будынку гулі і стракаталі машыны арганізаванай у сакавіку гэтага году досыць вялікай швэйнай фабрыкі на тысячу з гакам рабочых. На пабудову тэатру з эжвавым гоманам ішоў на працу натоўп будаўнікоў.

Гадзіны дзье я ўглядаўся ў маўклівае аблічча соннага Бабруйску. Яго аднастайныя вуліцы мала цёплылі вока. Праўда, іх ня зусім звычайная для іншых невялікіх гарадоў, шырыня, роўнае разьмяшчэньне простымі лініямі і новыя будынкі—белыя чыстыя, сьвежыя,—сярод якіх сустракаліся нават трохпавярховыя, крыху згладжвалі яго шэрую аднастайнасьць, але ўсё-ж пасья Мапілеўскіх садоў і прысадаў голы камень або размыты дажджом пясок Бабруйску паказаўся мне вельмі нудным. Таму я вельмі ўзрадаваўся, калі нарэшце загуў аўтобус і абвясьціў пачатак дня. Ён пабег на край гораду, мінуў некалькі старых заводаў, паглядзеў ля апошняга, як між хмурага бору пайшла ў Слуцкую далячынь паша, і пабег у другі канец, пад Бярозу, за горад, дзе за апошнімі местачковымі вуліцамі і полем бялеюць новыя домікі рабочага пасёлку. Там на высокім беразе Бярозы ўзьнялася цэлая купа вялікіх, нязвычайных, рознастайнае формы і выгляду, гмахаў суромага цёмна-чырвонага колеру. Сышоўшы з аўтобусу, мінаеш фізкультурную пляцоўку, новыя белыя драўляныя дамы рабочага пасёлку і ўваходзіш

у цэлы сваясаблівы гарадок, які вялікімі і малымі дамамі аднолькавага цёмна-чырвонага колеру раскінуўся на беразе Бярозы. Спачатку стаяць побач два аднапавярховыя параўнальна невялікія дамы. Кантора, сталоўка, амбуляторыя і заўком. Насупраць фабзавуч. Далей узьняліся высокія мury інтэрнатаў. А за далічаным белым плотам вялікія гмахі лесашільнага, фанэрнага і беладрэўнага цэху, чыгунка, склады, пажарнае дэпо. У цэнтры паўсталі ў неба стромкія чорныя трубы электрастанцыі.

Даўней тут быў лес і сярод лесу некалькі невялічкіх прыватнаўласніцкіх шільняў, тых самых, якія адзін актывісты рабочы назваў «няшчаснымі мышаловачкамі». Некаторых з іх няма ўжо зусім. Дзьве абмалоджаныя новым абсталяваньнем і электраэнэргіяй, працуюць і цяпер у складзе комбінату. Адна стаіць супроць лесашільнага цэху, як сымбаль сьмерці старых капіталістычных заводаў. На ёй няма даху. Адны голыя латы тырчаць, як шкілет. Ля ўваходу—павук зьвіў вялічэзнае павучыньне. З адчыненай чорнай пасьці пакінутага будынку вее малільным подыхам.

Купка высокіх раскіданых хвой захавалася каля электрастанцыі і ні то сумуе аб сваіх загінутых таварышоў, ні то радасна гамоніць вітаньне новаму разгону працы, ні то ў глыбокім задуменьні дзівіцца як з дальных і бліжніх лясоў Бабруйшчыны і Барысаўшчыны плывуць сотні тысяч іхніх сяброў—чырвона-жоўтых бяргвеньняў.

Хвалі Бярозы імклівыя і зыбікія ў часе нягоды. Добрым надвор'ем яны жартаўлівыя і гарэзьлівыя. На працягу вякоў яны паразмывалі свае пяшчаныя берагі і парабілі ў іх безьліч зьвілістых згібаў (гэтак званых вазёр) і затокаў. Гэта вельмі спрыяе сплаву леса, бо дае магчымасьць лёгка затрымаць яго ў іх у часе веснавой паводкі. А на возеры Белы Бераг, за 15 кілёметраў ад Бабруйску, лес сартуюць на вадзе. З высокага берагу відаць, як у цьмяных колерах небасхілу бялее там дом для рабочых.

База комбінату ўся завалена бярвеньнем. Бераг апяразаны ніткаю электрычных слупоў. Асілкі-элеватары двума заўжды сагнутымі чорнымі рукамі падымаюць бярвеньне з вады ў часе сплаву і складаваюць у штабелі вышыняю да 15 мэтраў. Пасьля памеры патрэбы іх спускаюць у ваду і тоняць у басэйн. Доўгая вузенькая белая стужка з дошчак з балясамі пабегла далёка па вадзе паўз базу. Гэта бон. Ён адгароджвае бярвеньням шлях у басэйн. Зьверху басэйн пераплецены масткамі. Высока ў паветры вісяць электрычныя лямпачкі. Рабочыя, узброеныя даўгімі вострымі баграмі, кіруюць бярвеньне на зубы ланцугоў саматасу. І па высокай эстокадзе бярвеньні, быццам па хвалях, спакойна і роўна плывуць на другі паверх лесатільнага цэху. Там іх падхопліваюць сталёвыя рукі і на двух маленечкіх вагонэтках падаюць у рамы, дзе быццам дзікія зьверы ў клетцы, бязупынна трапечуцца пілы. Час-ад-часу саматас супыняецца і тоўстае бярвяно бывае дойдзе ў гэты момант да яго досыць

крутога згібу і, моцна прытуліўшыся камлём да саматасу, задзярэ ў неба сваю шырокую тупую верхавіну. Гэта значыць, што яго папярэднік прышоў на месца, уставіўся галавой у шчыт і чакае пакуль пілы кончаць справу з ранейшым. А тады, рабочы пакруціць старно вагонэткі, падвядзе яе пад бярэвяно. Толькі ўзьніме руку і пацісьне ўніз працягнены каля яго дрот блоку. Раптам возмуцца сталёвыя рукі і ў момант пакладуць бервяно на вагонэтку. Адзін паварот старна і вальцы лесапільнае рамы цягнуць дрэва пад зубы піл. Ізноў заварушыўся ланцуг саматасу, тоўстае бервяно павалілася на згіб і паллыло ў лесапільню. Нэрвовы гул і сыканьне піл вылятае на двор. І ачмуранае, усышленае ім бярэвеньне ў апошні раз глядзіць на лясную далячынь за Бярозай, успамінае родны бор і, пакарыўшыся розуму і волі чалавека, ціха плыве ў лесапільню.

Два рады рам акантоўваюць іх і піляць на дошкі. Другія рабочыя тут-жа рэжуць на цыркулярках аполкі і брак і спускаюць у люк на ніз. Там з іх выбіраюць тое, што можа яшчэ згадзіцца, і робяць маленькія дошчачкі для скрынак. Толькі абсалютна нягодныя адкіды транспарцёр прапускае праз драбілку і выкідае на двор. Адтуль іх вывозяць на звалку, на апал для электрастанцыі. Туды-ж на апал ідуць і апілкі, хаця ёсьць ужо іншы проект.

— «Мы ў хуткім часе такой роскашы сабе дазваляць ня будзем,—кажа адзін з працаўнікоў комбінату.—Вось толькі набудзем амэрыканскі прэс і

тады апілки будуць пераапрацоўваць на дошкі, а на шпал пойдзе торф.

Напіленыя дошкі шэрагам валікаў перадаюцца ў транспарцёр і праз двор падаюцца ў суседні будынак сартавальні. Сартаваньне дошчак таксама на магчымаьці мэханізавана. Крокавы транспарцёр увесь час соўгае свае доўгія ступні (кочыць), а на краі яго стаіць рабочы і адмысловым падважнікам адчыняе і зачыняе праходы для розных дошчак. На дварэ дошкі складваюцца ў штабэлі, памерам у чвэрць вагону.

Амэрыканскія аўтавозы з задорлівым гіканьнем сыран весела падб'ягаюць пад сартавальню. (Іх хуткасьць 25 кілёмэтраў у гадзіну). Некалькі хвілін яны зухавата пакручваюцца, каб падыйсьці акурат на штабель. Мэханік, седзячы ўверсе, пакручвае падважнікі. Доўгія рукі аўтавозу моцна сыціскаюць цэлы штабель і мігам перастаўляюць яго з аднаго месца на другое, вязуць да вагону. Неўзабаве на комбінат прыбудуць яшчэ два такія аўтавозы. Пакуль іх ня было—іхнюю працу рабілі 50—60 фурманак. Кажуць, тады быў страшэнны гам, шум, гармідар. Глядзіш і не налюбуюешся на гэтага лоўкага каня, які за чатыры разы забірае цэлы вагон дошчак і робіць гэта за некалькі хвілін.

Стары завод стаіць на краі тэрыторыі комбінату на водшыбе. Саматас на ім цягнуць рабочыя лябёдкамі. Некалькі хвілін трэба мерыцца, пакуль ланцуг зловіць у пятлю бяровеньне. Пасьля іх на версе прыходзіцца навальваць цэлаю кучаю. Дошкі трэба

цягаць вагонэткамі. Нізкае дашчатае памяшканьне неяк пісьне сваім змрокам і густым гулам і хочацца вырвацца з яго на волю. Ёдзеш назад у лесаліьных цэх. Сьвежыя мяккія апілки пахнуць шпігінарам. Людзі спакойна стаяць на мясцох і кіруюць мэханізаванымі арганізмамі пільні. У бакоўцы шпарка круцяцца аўтаматычныя шілаточкі, і брускі пырскаюць снопам іскраў. Выйдзеш на саматас, дзе ў тры рады плыве да рам сасновае бяровеньне. Вецер сьпявае ім песні дальніх лясоў. За Бярозай у глыбокай задуме маўчаць і дзівяцца палі. Белыя хмаркі на небасхіле трывожна прытуліліся да даляў зямлі, быццам хочуць ім штосьці паведаміць. А ўнізе, у басэйне ўсё новае і новае бяровеньне падхопліваюць зубы саматасаў. І гэтак працуюць яны бесьперапынна—круглыя суткі, круглы год. Басейн ніколі не замярзае, бо ўзімку яго ацяпляюць гарачай вадой—згущанай адпрацаванай парай з электрастанцыі. Улетку яна яму не патрэбна і з ракатаньнем ды рыкам вырываецца з свайго падземнага каналу на волю, у хвалі Бярозы.

Вецер неяк раптам нагнаў з поўначы цёмныя хмары. Паліў сыцюдзёны дождж. Ён у момант цьмянай пялёнкай заслаў усе далягледы і прымусіў схавацца ў цэх. Мне з трывогай успомніліся ўчарайшыя мапілеўскія бузацёры і незасыпаныя ямы.

На сьценах у цэху графікі пульсу цэхавай работы—выкананьня прамфішпляну і іншыя паказальнікі ўнутранага цэхавога жыцьця. Сьценгазеты-ільлічоўкі. У іх асабліваю ўвагу зьвярнулі орыгі-

нальныя вострыя мэтоды самакрыткі—карыкатуры
вікторына.

На вялікім плакаце ўдарнікі б'юць трывогу аб
пэдавыкананьні прамфінпляну за першую дэкаду
і клікаюць хутчэй выканаць і перавыканаць, лік-
відаваць прарыў. А побач, на чырвонай дошцы пад
дэвізам «5 лет у 4 гады» красуецца некалькі імён
таварышоў, якія выканалі плян у мінулым месяцы
з перавышэньнем.

* * *

Фанэрны цэх, уласна кажучы, уяўляе сабою зу-
сім асобную фабрыку. Яго вытворчы працэс прахо-
дзіць зусім адасоблена і незалежна ад працы іншых
цэхаў і заводаў комбінату. У яго асобная база, асоб-
ныя склады, ды і сам ён падзяляецца на некалькі
аддзяленьняў—цэхаў: лущчальнае, клеільнае, су-
шыльнае і г. д.

Доўгая эстокада праходзіць паўз базу. Тут са-
матас выгружае запасы дрэва. Другі саматас падае
іх на пляцоўку да цыркуляркі. Цыркулярка рэжа
бярвеньні на адпаведную даўжыню. Тут-жа іх на-
кладаюць на вагонэткі і падаюць у парылкі. Дрэва
парыцца восем гадзін і на тым самых вагонэтках
адвозіцца да лущчыльных станкоў. Побач з імі ў
апошні час асталяваўся замежны фанэрны станок
для дубовай фанэры. Шырокі і нізкі, чорны з чыр-
вонаю пасьцю, як нейкі дзівосны зьвер, ён цяжкімі
драпежнымі рухамі распластвае дубовую калодку на

тоненькія фанэрныя лісты. Пакуль што, ён, здаецца зьяўляецца адзіным у Саюзе.

Доўгія палосы фанэры, якія выходзяць з лучыльных станкоў, клеяцца ў наступным адзяленьні на вальцах. Далейшы іх шлях праз прэсы, высокія квадратова адчыненыя шафы-павеці, дзе пад ціскам у 250—300 атмасфэр і пры тэмпературы ў 160° фанэра прасуецца і сушыцца. Прэсы дыхаюць кіпучым сокам і парай. Сушка канчаецца ў наступным адзяленьні на сушыльных барабанах. У прэсах фанэру трымаюць 15—20 хвілін,—у сушыльных станках—5 хвілін. Тут кожны ліст праходзіць між кантовых драцяных вальцаў. Нарэшце, на абрэзачных станках нажы надаюць ліпам фанэры роўны стандартны памер і яна паступае на склад, дзе ў вялікім будынку ўтварае цэлыя цясьніны і горы. Вось у кароткіх рысах шлях вырабу фанэры ад саматасу да складу.

Кажуць, што фанэрны цэх Бабруйскага комбінату можна лічыць адным з лепшых у Саюзе. Ён зараз ужо вырабляе ў год (разам з старым фанэрным заводам імя Томскага, які таксама ўваходзіць у склад комбінату) 35.000 кубамэтраў фанэры, з якіх 15.000 ідзе на замежны рынак, на экспарт.

МАШЫНЫ І ЛЮДЗІ

На Бабруйскім лесаапрацоўчым комбінаце працуе каля трох з паловай тысяч рабочых. Ён пераапрацоўвае ў год звыш стаўмільёна дрэў і, пачынаючы з

ліпеня гэтага году, будзе пераходзіць на выраб выключна зусім скончаных фабрыкатаў—фанэры і будаўнічых дэталяў.

Пра жыццё комбінату можна было-б напісаць цэлую кнігу. Але ў кароткіх нарысах-эскізах можна адзначыць толькі асноўныя рысы, якія даюць уяўленьне аб характары новых буйных соцыялістычных фабрык і заводаў на Беларусі.

Пабудова комбінату была распачата ў 1927 годзе. Першым быў пушчан у ход лесапільны цэх 1 чэрвеня мінулага году. Электрастанцыя тады яшчэ ня была ў эксплёатацыі і цэх працаваў першы час на гарадзкой энэргіі. Рабочых спачатку было ў ім усяго 180 чалавек. За год гэтая лічба ўзрасла да 2000. Першага лютага гэтага году быў пушчан фанэрны цэх. І, нарэшце, нядаўна, на сьвята дзесяцігодзьдзя вызваленьня Савецкай Беларусі ад белапалякаў была пушчана ў ход яшчэ новая фабрыка комбінату—цэх будаўнічых дэталяў. Пабудова комбінату скончана. Зямля яго тэрыторыі, якая яшчэ нядаўна калацілася ў гармідары ліхаманкавага будаўніцтва, супакоілася і пачала апрацацца ў брук і памост. Бабруйск упрыгожыўся буйным прадпрыемствам, абсталяваным паводле самага апошняга слова тэхнікі. Інжынеры кажуць:

— «У нас ня знойдзецца ніводнага станка, які можна было-б замяніць лепшым. Ніводнай устарэлай машыны. Тут найнавейшыя дасягненні тэхнікі. Усё самае новае і найлепшае ў сьвеце. Цяпер застаецца

толькі як сьлед наладзіць працу і арганізаваць вытворчы процэс».

Бязумоўна, у першую пару працы сустракаюцца цяжкасьці, бываюць, як завуць іх на прадпрыемствах—непаладкі. Аднай з найбольш балючых непаладак аказалася цяжучасьць рабочага складу. У фанэрным цэху за першы месяц працы прайшло каля 900 чалавек. Гэта, бязумоўна, уносіць дэзарганізацыю ў жыцьцё прадпрыемства. Прамфінплян па цэху быў выканан за той месяц усяго на 50 проц. Праўда, трэба мець на ўвазе, і гэта характэрна наогул для ўсіх новых фабрык, што большасьць рабочых уляршыню становіцца за варштат. Сярод рабочых комбінату каля 35 проц. прышлі проста з вёскі. Таксама ёсьць шмат моладзі, якая раней таксама нідзе на заводзе не працавала і ў першы час яны яшчэ вучацца, практыкуюцца. Праходзіць месяц—і ў сакавіку фанэрны цэх выконвае прамфінплян ужо з перавышэньнем. У красавіку праводзіцца конкурс лепшых ударнікаў і нарэшце за травень прамфінплян выкананы на 108 проц. Наогул па ўсім комбінаце прамфінплян быў выкананы з перавышэньнем у сярэднім на 17,5 проц. Усе цэхі абвешчаны ўдарнымі. Штомесячна адбываецца праверка соц. спаборніцтва і лепшы цэх атрымоўвае *пераходны штандар*. Дзеля атрыманьня яго патрабуюць стопроцантнага выкананьня прамфінпляну па ўсіх паказальніках. Асаблівую ўвагу зьвяртаюць на поўнае выкананьне пляну экспартнай продукцыі, палепшаньне якасьці, зьніжэньне сабекошту.

Апрача стандарту праводзіцца прэміяваньне лепшых рабочых і ў індыўідуальным парадку і ў цэлавым.

Фанэрны цэх, той самы, у якім у першы месяц працы цякучасьць вызначалася лічбай у 900 чалавек і які выканаў тады прамфіншлян усяго на 50 проц., атрымаў праз некалькі месяцаў у выглядзе прэміі бібліотэку і радыёўстаноўку. У ліпені таксама ў яго быў і пераходны штандар.

Пераходны штандар, наяўнае азначэньне вынікаў соцыялістычнага спаборніцтва, як сымбаль лепшых змаганцаў на фронце паспяховага выкананьня пяцігодкі, зьяўляецца паходняй, вакол якой разгортваецца на камбінаце інтэнсыўнае змаганьне.

Пазнавата ўвечары аўтобус быў перапоўнены актывістамі. Праца іхняй зьмены скончылася даўно, але калі канчаецца праца ля варштату, актывістых чакае цэлы шэраг вялікіх і малых пытанняў імклівага заводзкага жыцьця. Таму яны пазьней за іншых варочаліся ў горад. Побач са мною малады рабочы—ён быў на паседжаньні—сябра заўкому. Перад намі сядзелі комсамольцы з фанэрнага цэху—у іх быў цэхавы сход ячэйкі.

— Глядзецце, дзяўчаты,—зьявруўся да іх мой сусед, ён аказаўся таксама рабочым фанэрнага цэху—завод № 7 імкнецца адабраць у нас штандар. Глядзецце, я чуў, што яны імкнуцца.

На яго жывым і рухавым твары цень заклапочанасьці.

— У нас у гэтым месяцы цэх стаяў два дні з-за адсутнасці кляільных матэрыялаў. А цяпер мы наўрад ці пасьпеем дагнаць, бо завод № 7—гэта старая пільня—вельмі завіхаецца. Яны вельмі хочуць адабраць у нас штандар.

— Дык гэта-ж не па вашай віне...

— Усё адно, у нас гэта ня лічыцца. Але я кажу ім, што калі мы ў наступным месяцы возьмем яго назад, з гэтым яшчэ трэба будзе згадзіцца, а калі не—дык нам будзе сорамна. Гэта нашы ўдарніцы—кіўнуў ён у бок комсамолак.

Дзяўчаты весела і бойка размаўлялі, сьмяяліся. Пасьля цэлага дня працы і сходу, у іх ня відаць было ніякай адзнакі стомленасці. Бадзёрасьць і моладасьць буйна пырскалі з прамяністых бліскачых вачэй і энэргічных тварыкаў. Ды яно і ня можа быць іначай, калі прац чалавекам шырокія далягляды і вялікія мэты.

Не забываецца на пераходны штандар і лесапільны цэх, які ўладаў ім раней. Між іншым у ім нагледаецца адна вельмі цікавая зьява. Мэханізацыя зрабіла цэлую рэволюцыю ва ўзаемаадносінах старых і маладых, кваліфікаваных і некваліфікаваных рабочых. Мне расказалі аб гэтым наступнае:

— На старых заводах, каб вывучыцца на станковага на раме, трэба было вучыцца гады трычатыры. Гэта вучэньне давалася ня вельмі лёгка. Трэба было кожны сакрэт на першы погляд простага, а ў сутнасці тонкага працэсу расьпілоўкі дрэва якім-небудзь чынам выведваць у майстра.

Часта прыходзілася яго дзеля гэтага як-небудзь задобрываць. Майстар адчуваў сябе мастаком сваёй справы, спэцам. На старых заводах, як дошкі вышлі з рамы, гэтак і ідуць на склад. І праца добрага майстра там выдзяляецца. А на новым заводзе майстра замяняе ўдасканаленая тэхніка. Апрача таго, на буйным прадпрыемстве, дзякуючы наяўнасці іншых галін вытворчасці, бракаванія дошкі таксама ўтылізуюцца. Профшколец цяпер навучыцца на станковага замест трох-чатырох год за тры-чатыры месяцы. І праз некалькі месяцаў малады профшколец працуе ўжо лепш за старога майстра, бо хутчэй завіхаецца. У выніку—старым прыходзіцца саступаць месца моладзі. Малады становіцца на станковага, а стары ідзе да яго памочнікам. Некаторыя старыя ніяк ня могуць з гэтым згадзіцца.

— Вось вы пойдзеце на завод № 6 і пабачыце там старых барадатых станкавых. Там куды цяжэй працаваць, але некаторым з іх там больш падабаецца. Там яны адчуваюць сябе гаспадарамі становішча, адчуваюць, што менавіта яны вядуць рэй вытворчага процэсу, што якасьць вырабу залежыць ад іхняга ўмельства. І я разумею іх—казаў мне адзін стары інжынер—бо я ведаю, што гэтая навука ім нялёгка далася. Каб навучыцца ў старых майстроў, ім часта трэба было ці паставіць яму бутэльку гарэлкі, ці часам даць пяцёрку, адным словам, як-небудзь выслужыцца ў майстры.

— Але, вядома, і ня новым заводзе, стары спрактыкаваны майстар зьяўляецца вельмі карысным.

Ён хутчэй за маладога заўважыць, калі, часам, здарыцца якая-небудзь ненормальнасць. Нарэшце, яму і тут ёсць шырокае поле творчай дзейнасці ў галіне рацыяналізацыі, вынаходніцтва і г. д. Ну, але некаторым старым тое, што малады стаіць за станковага, а ён у яго памочнікам, усё адно, як нож у сэрца.

Жывую ілюстрацыю да гэтых слоў я пабачыў на вытворчай нарадзе. Ля стала стаўпіўся актыў лесапільнага цэху. Там сабраліся ўдарнікі, людзі, якія хварэюць кожнай самай нязначнай ненормальнасцю ў працы. Яны—адны спакойна, другія з абурэннем—крылі па ўсіх недахопах. Абураліся тым, што некаторыя рабочыя ня сочаць за чыстатай інструмантаў, наогул працуюць, як «на чужога дзядзьку», яшчэ дагэтуль не ўсвядомілі сабе, што такія нядбайныя адносіны да працы робяць шкоду ў першую чаргу самім-жа рабочым, бо яны-ж працуюць не на капіталістых, а дзеля росквіту сваёй-жа пролетарскай дзяржавы. Між іншым, адзначалі такія выпадкі, калі станкавы няправільна ставіць шілу, а тут-жа стаіць стары рабочы, яго памочнік, і толькі насьміхаецца.

Каля мяне сядзеў пажылы дзядзька і ад-часу няголасна бурчэў зласьлівыя рэплікі.

— Ага, станкавы ня ўмее, а памочнік яго вучыць павінен. Дык на што-ж яго паставілі за станкавога. А па мне ты хоць дагары нагамі пастаў, дык я не скажу нічога...

Гэта тэндэнцыя адразу атрымала рашучы адпор з боку яго таксама пажылога суседа.

— А на-мойму ня так. Ты шілы ставіць не павінен. На гэта ёсьць шіластаў. Але калі ты бачыш памылку, ты павінен яе заўважыць, каб ня было шкоды.

Вусаты дзядзька змоўк. А новы прамоўца жалезнымі абуранымі словамі, як молатам, куде баявы імпат. З асаблівым запалам ён біў па цякучасьці, трывожныя адзнакі якой нядаўна зьявіліся ў лесапільным цэху.

— Ёсьць у нас такі «пролетарыят», што ён разам з намі працуе, але ніхто ня ведае, што ён думае, ці хоча ён ехаць куды жаніцца, ці чорт яго ведае чаго ён хоча—і раптам—«заўтра на работу ня выходжу», калі ён па колдагавору павінен за два тыдні аб гэтым папярэдзіць. Дык гэта, таварышы, нават не прагульшчыкі, гэта дэзэртэры працы і з імі трэба рашуча змагацца. Наогул, пара ўжо рашуча ўзяцца за ліквідацыю ўсіх гэтых непаладак, даволі ўжо з імі валаводзіцца—і каб пераходны штандар, які адабраў у нас фанэрны цэх, ізноў быў у нас!

Мой вусаты сусед памкнуўся быў буркнуць сабе пад нос—«А на чорта мне гэты штандар»,—але яго словы неяк адразу памёрлі. Хутка і сам ён пайшоў з нарады, а ўдарнікі яшчэ доўга абмяркоўвалі рознастайныя пытаньні, каб палепшыць працу.

Цяпер яшчэ трэба сказаць аб культурным жыцці комбінату. Я казаў ужо раней, што яно пачынаецца на нашых заводах разам з першай цаглінай фундаманту. Першыя крокі яго яшчэ вельмі павольныя, быццам нейкія нясьмелыя, як у дзіцяці, калі яно толькі што пачынае хадзіць, але з часам яны робяцца сталымі і, няўхільна перамагаючы цяжкасці, ідуць далей і далей.

Пад акомпанімент упартых рытмаў будаўніцтва і магутнай сымфоніі машын, вызваленая душа працоўнага чалавека сыцявае вялікімі імкненнямі і рвецца ў сацыялістычнае заўтра.

Дыяпазон гэтых сыпеваў шырокі, як само жыццё. Ён тысячай рознастайных нюансаў вібруе ад ліквідацыі няпісьменнасці да рабочага вынаходніцтва, мастацкай дзейнасці і вышэйшых навучальных устаноў.

Каб ахапіць усе праявы гэтага жыцця, трэба шмат часу і месца. Я спынюся толькі на самым характэрным, не ўдаючыся ў дэталі і мінуючы ўсё агульнае.

35 проц. рабочых комбінату прышлі з вёскі. Шмат моладзі прыходзіць на працу ўпяршыню. Адразу яны праходзяць уводныя курсы. На працягу двух месяцаў яны вывучаюць гісторыю комбінату, працэс вытворчасці і профрабату. Нормальнай працы курсаў перашкаджае цяжучасць рабочага складу. Але ў развіцці сьвядомасці моладзі і

тых, каму завод яшчэ толькі становіцца новай бацькаўшчынай, яны адыгрываюць вялікую ролю, як трашна сказаў старшыня заўкому—«праслухаўшы іх, хлопец адразу робіцца сапраўдным рабочым».

Па лініі асьветы комбінат абслугоўваюць, апрача пачатковых устаноў, профтэхкурсы, курсы электротэхнікаў, фабзавуч, курсы для падрыхтоўкі ў тэхнікум, ВНУ і ВТНУ. З восені ў Бабруйску адчыняецца дрэваапрацоўчы тэхнікум.

Апрача вытворчай працы і вучобы, нашы прадпрыемствы, як вядома, зьяўляюцца школамі і кузьнямі новага чалавека. На комбінаце аформлена 8 ударных брыгад, за параўнальна-кароткі час яго існаваньня 60 рабочых запісаліся ў партыю. Комбінат трымае шэфства над суседнім Рагачэўска-Жлобінскім апра-комбінатам. Рабочыя брыгады прымалі чынны ўдзел у правядзеньні калектывізацыі і веснавой пасеўнай кампаніі. Цяпер у парадку дню наступнага агульнага сходу рабочых было пастаўлена пытаньне аб удзеле ва ўборачнай кампаніі і падрыхтоўцы да вясеньняй пасеўнай кампаніі.

Масавая праца ўлетку праводзіцца ў садзе на комбінаце. Паміж іншых форм працы—сходаў, прыездных артыстых (у часе майго прабываньня яны ладзілі, напрыклад, літаратурны вечар, прысьвечаны творчасьці Маякоўскага), спэтакляў тутэйшага драмгуртка і інш., у садзе сыстэматычна адбываюцца лекцыі на рознастайныя політычныя і іншыя тэмы. Аб калектывізацыі, індустрыялізацыі, пяцігодцы,

п'яцідзеньцы, рэалізацыі пазык, па тэхніцы апрацоўкі дрэва, мэдыцыне і г. д. Тэмы для наступнай лекцыі заўсёды прызначаюць самі слухачы. Найбольшай увагай іх карыстаюцца тэмы вынікаў п'яцігодкі.

Апрача летняй сцэны, у садзе ёсць чытальня. Узімку праца пераносіцца ў горад, у клуб дрэва-апрацоўнікаў. Але раскіданасць рабочых па ўсім горадзе і цесната памяшканьня клубу не даюць магчымасці шырока разгарнуць працу. У заўкоме скадзяцца, што ўвосень і ўзмку вельмі цяжка бывае нават склікаць сход у клубе, што цяжка ўцягці ў працу старых рабочых. Пасёлак «Пролетары» зьмяшчае ўсяго 40 сем'яў. Апрача іх на комбінаце жыве ў інтэрнатах каля 200 чалавек профшкольцаў і фабзавучнікаў ды інжынэрна-тэхнічныя працаўнікі, якія з прычыны трохзьменнай працы комбінату павінны на ўсякі выпадак знаходзіцца тут-жа на месцы. Рэшта рабочых раскідана пакуль-што па ўсім горадзе. Вядома, гэта мае шмат нявыгод. Заўком бачыць у гэтым адну з асноўных прычын цякучасьці і наракае на Дрэўбуд за тое, што той, складаючы пляны комбінату, абсалютна ня прыняў пад увагу жыльлёвае будаўніцтва. Але, бязумоўна, гэта зьява часовая. Гэтым летам распачата ўжо пабудова клубу, на якую асыгнавана 300.000 рублёў, і жыльлёвага дому на 52 кватэры. У будучым годзе будавацьмуць яшчэ адзін дом на 60 кватэр. Апрача таго, заўком мяркуе, што будзе мажлівасць часткова развязаць жыльлёвае пытаньне за лік стан-

дартных васьмікватэрных дамоў, якія ў бліжэйшы час пачне вырабляць новы

ПЕРШЫ Ў САЮЗЕ БЕЛАДРЭЎНЫ ЦЭХ БУДАЎНІЧЫХ ДЭТАЛЯЎ

Раніцою на цямочку на сьвята дзесяцігодзьдзя вызваленьня Савецкай Беларусі ад белапалякаў я выехаў з Менску ў Бабруйск. На вакзале—страшэнная даўка. Мне ледзьве ўдалося ўзяць білет, ды і то толькі дзякуючы камандыровачнаму пасьведчаньню. У ранішняй сьвежасьці далі палёў і сенажацэй веялі бязьмежнай воляй, абуджалі навалу ўспамінаў і дум. На асоцыяцый часу ізноў паўставалі ў памяці колішнія крываваыя ночы, спаленыя вёскі, параненая, расстраляная зямля.

У вагоне было страшэнна цесна. Але ехаць было вельмі весела. Бо ў нашым купэ ехалі колгасьнікі. Пажылы худы дзядзька з бледным і вострым упартым тварам, у акулерах, і некалькі маладых хлопцаў. Хлопцы, усе як адзін, былі ў гарадзкім адзеньні—гарнітуры і плашчы, у некаторых таксама і галштыкі. Дзядзька чытаў газету, а хлопцы ні на хвіліну не пераставалі жартаваць і да таго заўзята і ёмка, што прымушалі бязупынна рагатаць і дзядзьку і ўсіх пасажыраў. Гэта-ж пералівалася ў іх цераз край радасьць вольнае працы.

У Міхановічах ім яшчэ большай вясёласьці падаў адзін стараваты дзядок, у жакетцы і маленькай

шалцы, шляхэцкага выгляду, які раптам схамянуўся і ўстрывожаным голасам запытаўся, быццам з гарматы стрэліў.

— А ці скоро будзе Койданава?

Гэта значыць, ён сеў ня ў той цягнік і заехаў у зусім іншы бок. Добра яшчэ, што ў Міхановічах якраз чакалі цягніка на Менск, але дзядок даў мартар'ял для жартаў усяму нашаму вагону.

Цягнік ўзьнята грукацеў угрунь і плыла насустрач яму паўз чыгункі белая строма рознастайных лясных матэрыялаў.

Бабруйскія вуліцы зьвінелі бязушынным рухам дэманстрацый. Комбінат быў спавіты ўрачыстай цішынёю. Толькі зьлёгка дымілася адна труба электрастанцыі—сённяя пуск новай турбіны—і вялікая стрэлка гадзінніку на яе вежы няўхільна набліжала пуск беладрэўнага цэху.

Час-ад-часу цішыню парушалі бадзёрыя выгукі аўтавозу. З прычыны тэрміновых заданьяў праца пагрузкі вагонаў не магла быць спыненая і на сьвята.

Уваход у беладрэўны цэх перагароджан чырвонай істужкай. Унутры ён быў поўны сур'ёзнай напружанасьці. Маладыя хлопцы профшкольцы, у новенькіх чыстых «юнгштурмах», некаторыя з гальштукамі, некаторыя ў сьветла-шэрых спэцоўках паверх гарнітуру, завіхаліся яшчэ сям-там каля варштатаў з стрыманай пасьпешнасьцю дактароў каля парадзіхі, і ў іхніх вачох сьвіцілася любасьць маткі да свайго першага дзіцяці.

Варштаты—найноўшае слова эўропэйскай тэхнікі. Кожны з іх выглядае складанейшым жывым арганізмам. Сызтэма шматлікіх органаў, мускулаў. І якіх толькі тут дзіў няма! Шліфавальны варштат—у некалькі хвілін дошка праходзіць паміж самых рознастайных шліфавальных матэрыялаў ад наждака да валасяной шчоткі і выходзіць быццам паліроўаная бліскучая і гладкая, як шкло. Фрэйзерныя варштаты, у якіх энэргія падаецца праз «сваю маленькую электрастанцыю»—сыстэму 6—7 маленькіх электраматораў. Гэта сыстэма дае вельмі вялікую хуткасьць току, роўную хуткасьці радыё-хваляў. Вал фрэйзера воку здаецца нярухомым. А між тым, ён круціцца з шалёнай хуткасьцю, робячы 6, а некаторыя нават 9 тысяч зваротаў у хвіліну. Шпунтавальна-клеільны аўтомат. Вялікі—даўжэзны варштат. У розных напрамках побач ідуць ланцугі конвэйераў і з абрэзкаў склейваюць вялікія стальярныя шчыты. Гэтым ён дае магчымасьць вельмі эаанамічна выкарыстоўваць усялякія адкіды камбінату.

У канцы цэху і ля ўваходу ў зборачным аддзяленьні стаялі ручныя і аўто-цялежкі. У чаканьні працы ляжалі кучы дошчак, фанэры. Нябачаныя артэрыі электраправадоў папаўзьлі на сэрца кожнага варштату—электраматору, адгароджанага рашоткай. Уверсе над стольлю пабеглі сівыя тоўстыя вены—пыласосы.

За цэхам знаходзіцца лябораторыя і сушыльная гаспадарка. Яна налічвае дваццаць дзьве вялізныя камэры, у якіх за адзін абарот высушваецца 35 ва-

гонаў дошчак. Па-за камэрамі ў машынным аддзяленні стаіць доўгі рад сушыльных машын. Яны складаюцца з электрычных вентылятараў і калорыфэраў, апранутых у круглыя, як барабан, цёмна-белыя азбэсцытавыя футляры. Дошкі сушацца цёплым паветрам. Пяцідзесяцімілімэтровая дошка высушваецца за кароткі час. Сушыльная гаспадарка Бабруйскага комбінату па сваёй велічыні—першая ў Саюзе і, кажуць, што другая ў Эўропе.

* * *

Загадчык цэху т. Бэркман сядзеў у конторы цэху. На яго няголеным твары сьвяцілася первовая радасьць глыбокай узрушанасьці.

— Ну, ці хутка-ж зайграе ваш оркестр?—запытаўся ў яго, уваходзячы, высокі худы інжынер.

— А й праўда. Оркестр. Тут кожная машына сьпявае асобным голасам. Хутка. Павінна быць а трэцяй гадзіне.

— Толькі што-ж вы не пагаліліся?

— Канчаў аўтомат. Я сёньня нават і не лажыўся. А вось ужо з яго й дошка. Цяпер мы ўжо ня будзем вывозіць самую лепшую сыравіну за межы, а будзем тут у нас выкарыстоўваць яе да канца і вывозіць гатовыя фабрыкаты.

— Хочаце яшчэ раз паглядзець цэх?—зьвярнуўся ён да мяне.

Таварыш Бэркман малады тэхнік. Монтаж усіх гэтых складаных машын зроблены на працягу шасьці

месяцаў пад яго кіраўніцтвам без рысункаў і замежнай дапамогі, ад якой цэх адмовіўся. Тав. Бэркман рабіў яго, як ён кажа, па інтуіцыі, карыстаючыся толькі замежнай літаратурай і фотоздымкамі.

— Ведаеце, у царскай Расіі дрэваапрацоўчая прамысловасць была самая адсталая. Нам цяпер прыходзіцца пачынаць з пачатку. Трэба сказаць, што ў мантажным прыекце Дрэўбуду мне давялося зрабіць шмат адступленьняў. Буйнейшы савецкі спецыялісты дрэваапрацоўчай прамысловасці проф. Квяткоўскі ўхваліў іх і трэба сказаць, што ён адзін даў нам канкрэтную карысьць. Нашы спецыялісты з Лесбелу, якія нават езьдзілі за межы, не маглі даць нам ніякай дапамогі. На мой погляд дрэнна, што рэдка пасылаюць у замежныя камандыроўкі працаўнікоў з вытворчасці, ад варштату.

Мы праішлі цэх, сушыльнію і вышлі на двор.

— Сёньня роўна год, як пачалі будаваць цэх.

Год таму назад тут быў яшчэ густы лес...

Я глядзеў і ня верыў.

— Такім чынам пабудова комбінату скончана.

Калі атрымаем з Масквы другі трансформатар, пачне працаваць цэх стандартных дамоў. Ён, там, за чыгункай. Але, здаецца, хутка час ісьці на мітынг.

* * *

У садзе пачыналі зьбірацца рабочыя комбінату і гарадзкія тосыці. У вялікай альтанцы-чытальні сязелі за газэтамі, гулялі ў шапкі, шахматы, доміно.

Праходжваліся проста па сьцежках паміж зялёнага возера буйнага аўсу і галіністых яблынь.

Ва ўсіх на тварах узняты сьвяточны настрой. Толькі дысонансам мільгала здаровая постаць чорнага барадатага вартаўніка, які праходжваўся па садзе з кіем у руках і шільна абараняў непарушнасць зялёнае плошчы. Хутка пачаўся мітынг. З музыкай падышлі чырвонаармейцы. Прамовы і прывітаньні былі ўсе прасякнуты патосам соцыялістычнага будаўніцтва, яны яскрава паказвалі слухачам, як там, дзе дзесяць год таму назад шаны пакінулі руіны, узняліся волаты індустрыі, падкрэсьлівалі вялікае значэньне беладрэўнага цэху. Ён ажыццяўляе ідэю камбінаванай лясной прамысловасьці, бо тут-жа на месцы вырабляе гатовы фабрыкат. Ён робіць цэлую рэволюцыю ў экспорце лесу, бо дае магчымасьць заместа сыравіны вывозіць гатовую прадукцыю. Ён дапаможа калектывізацыі і вырашэньню жывёлагадоўчай праблемы, бо будзе вырабляць гатовыя сілосныя вежы. За першы год ён павінен быў даць іх 1000. Але пасьяля плян быў падвоены. Ён ня менш як на 50 проц. патаньніць кошт будаўнічых дэталяў—вакон, дзвярэй. Іх ён выпусьціць у гэтым годзе 1 мільён квадр. мэтраў. Ён павялічыць агульны кошт прадукцыі комбінату з 8—9 млн. руб. у гэтым годзе, да 25—30 мільёнаў у наступным.

Пасьяля прывітаньняў выступалі прадстаўнікі рабочых і інжынэрна-тэхнічных працаўнікоў цэху і запэўнялі, што ня глядзячы на велічнасьць ускла-

дзеных на іх задач і розныя цяжкасьці, якія могуць сустрэцца, яны аддадуць усе свае сілы, каб апраўдаць ускладзеныя на іх надзеі.

Пасьля прыняцьця тэкстаў прывітальных тэлеграм ураду, партыі і лесаліспрамысловым організацыям, мітынг скончыўся.

Удзельнікі яго накіраваліся ў цэх. Разрэзана чырвоная стужка. Пакручана старо рубільнікаў. І паліліся гукі магутнай сымфоніі турбін. Спачатку яны зьвінелі салаўінымі попчкакамі, пасьля прыгадалі мне нейкую мэлёдыю, чутую дзесьці ў тэатры, і нарэшце, зьліліся ў адзін бязушыны звод.

Комбінат пачаў жыць поўным жыцьцём.

Спачатку думалі ў гэты-ж дзень зрабіць некалькі дзвьярэй шакуль удзельнікі адчынення пройдучь праз цэх. Але іх сабралося столькі што гэта аказалася немагчымым.

Тав. Бэркман шацірае рукі ад захапленьня.

— Падумаіце, якое гэта мае вялікае політычнае значэньне. Беларусь, у мінулым бедная, занядбалая краіна, экспартуе гатовы фабрыкат куды—у краіну перадавой тэхнікі—Англію. А мы павінны даць ім у гэтым годзе 300 тысяч дзвьярэй.

— Але малайцы нашы хлопцы. Звычайна, калі робіцца спроба, яны, маладыя, кідаюць свой варштат і бягуць глядзець як у другога. Я, прызнацца, трохі за іх баяўся. Але яны малайцы.

Хлопцы вясёлай гурмою праходзілі паўз шклянныя дзверы канторы.

— Таварыш Бэркман! дык заўтра пачынаем працу?

— Абавязкова. З раньня прыходзьце.

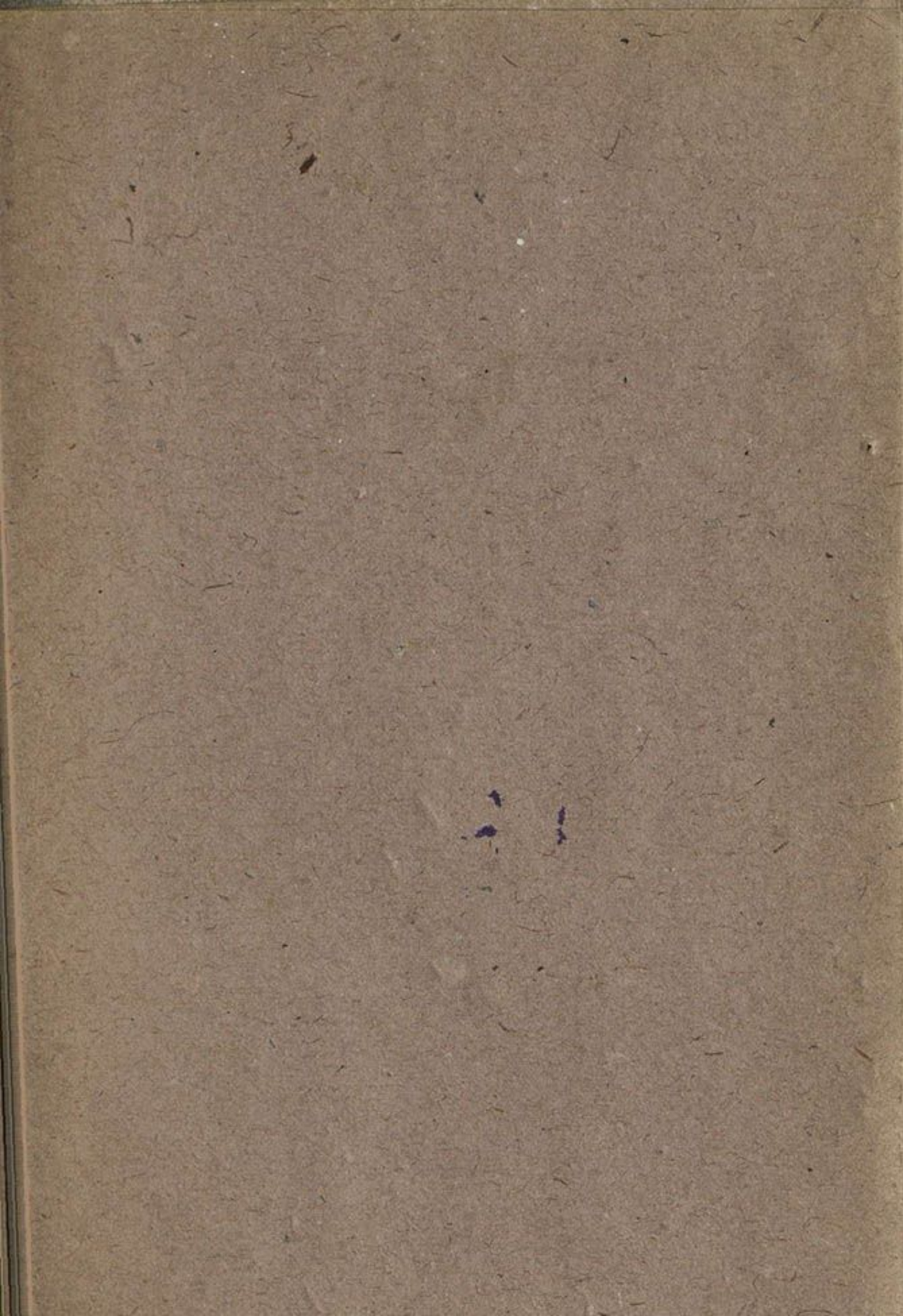
На фізкультурнай пляцоўцы загарэлыя стройныя дзяўчаты і хлопцы гулялі ў футбол, волейбол, баскетбол. У садзе пачынаў граць оркестр.

У гэты-ж дзень адбылася ў Бабруйску закладка другога ляснога асілка—цэлюлёзавага комбінату. А да канца пяцігодкі лясныя комбінаты вырастуць і ў Барысаве, Полацку, Мозыры. І цэлы шэраг наасобных дрэваапрацоўчых заводаў густою сеткаю пакрые калішні «край журлівых лясоў»—Беларусь.

5—11 ліпеня 1930 г.

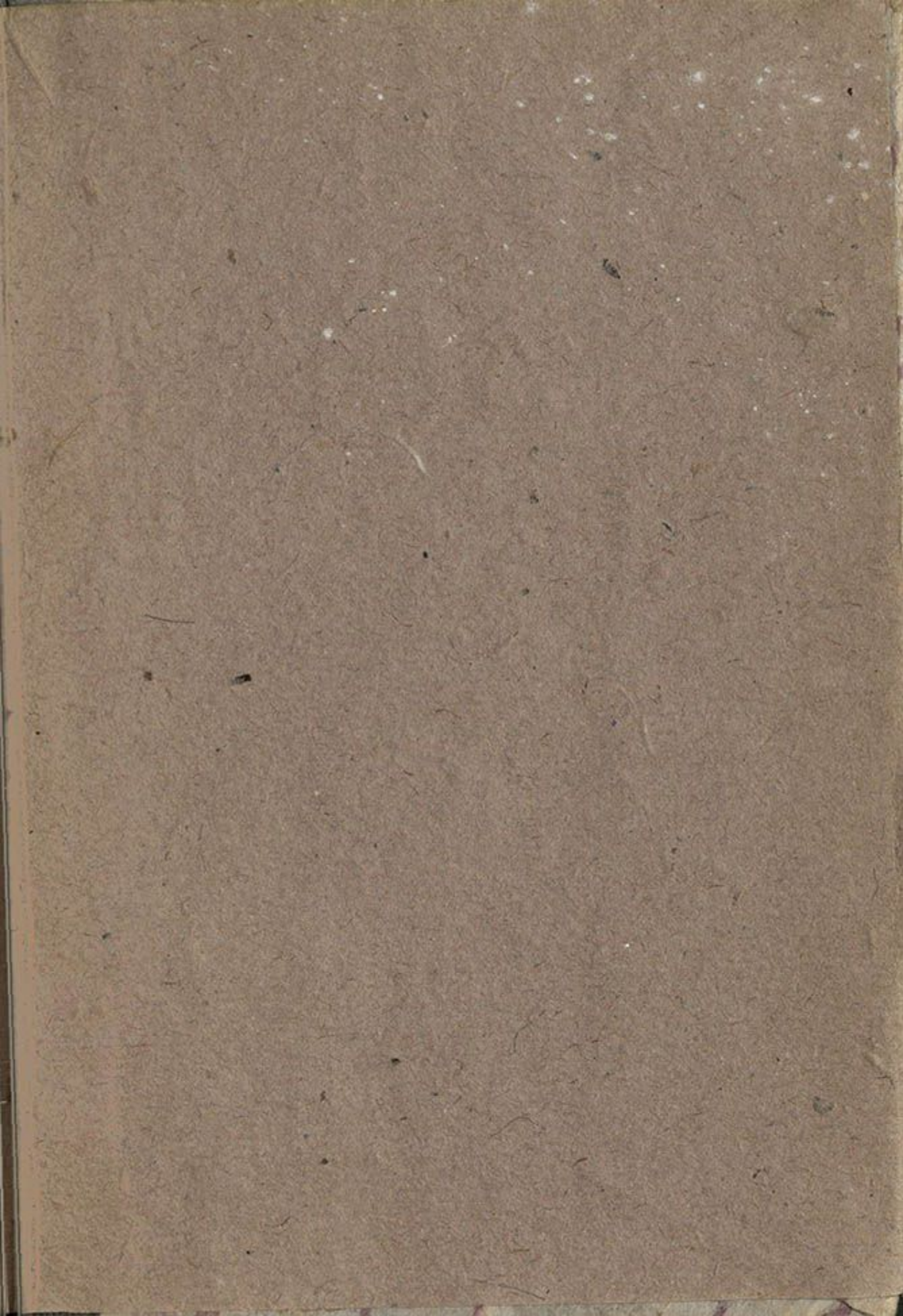
1142

1964 г.

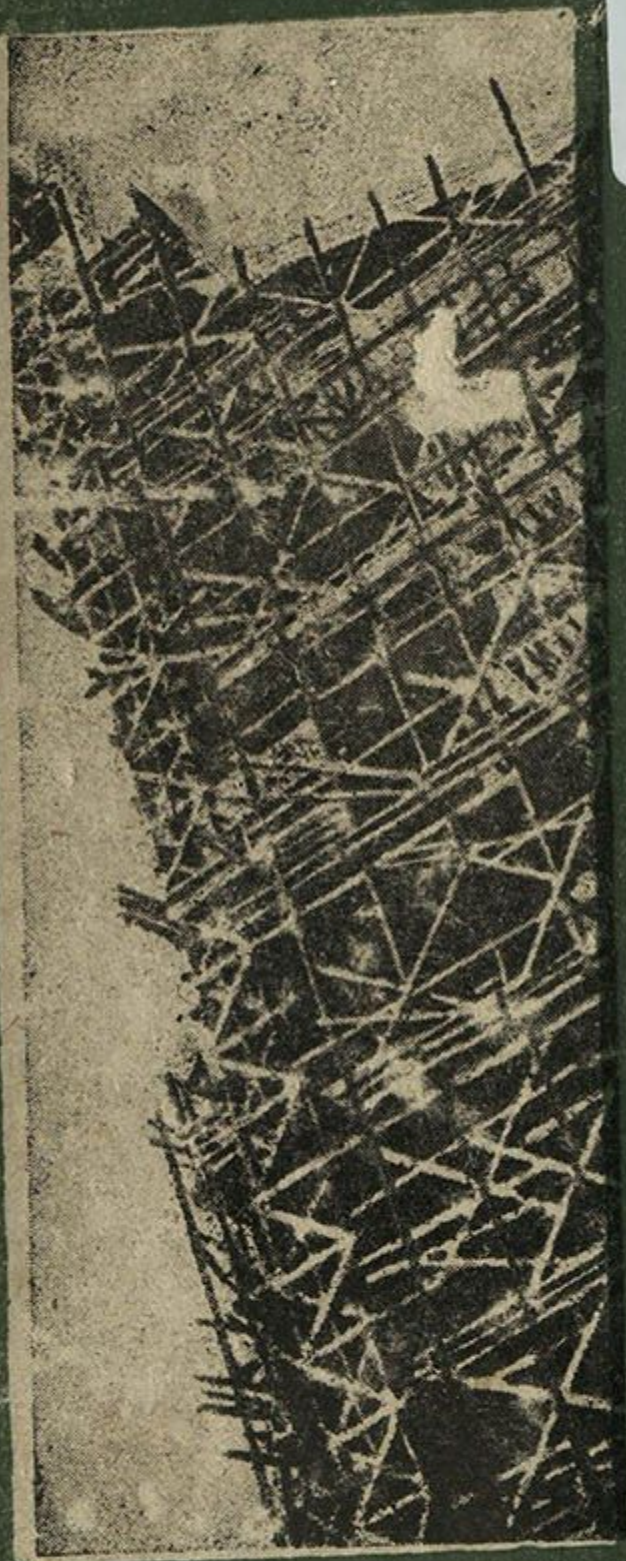
МАЛ. БИРЖА
№ 1294 Г. 56

Цана 65 кан.

6000000 1439623

Б Е Ю Д З Я Р Ж В Ы А К С Е Ц Т В